

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1926.

Andra kammaren.

Nr 18.

Onsdagen den 17 mars.

Kl. 11 f. m.

Förhandlingarna leddes vid detta sammanträde av herr förste vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition, nr 207, med förslag till lag om inskränkning i rätten till inmutning inom vissa län.

§ 2.

Herr *Janssons* i Edsbäcken på kammarens bord liggande motion nr 416, som nu föredrogs, remitterades till andra särskilda utskottet.

§ 3.

Vidare föredrogs, men bordlades åter andra kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtanden nr 2 och 3 samt andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 5.

§ 4.

Härefter föredrogs vart för sig:

bevillningsutskottets betänkande, nr 25, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i förordningen angående försäljning av pilsnerdricka; och

första lagutskottets utlåtande, nr 15, i anledning av väckt motion om ändrad lydelse av 6 § 2 mom. lagen angående tillsättning av prästerliga tjänster.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda betänkande och utlåtande hemställt.

§ 5.

Till avgörande företogs första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående beredande av rätt för kvinnor att söka och innehava klockarbefattning.

Ang. rätt för kvinnor att söka och innehava klockarbefattning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 36, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Pehrsson* i Göteborg föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för att kvinnor måtte erhålla rätt att söka och innehava klockarbefattning och för riksdagen framlägga förslag därom.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. rätt för
kvinnor att
söka och inne-
hava klockar-
befattning.
(Forts.)

Reservation hade likväl avgivits av herr *Klefbeck* och fru *Östlund*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till motionen.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Fru **Östlund**: Herr talman! Då jag har anmält mig som reservant till första lagutskottets utlåtande nr 16 har det närmast varit därför att jag av en händelse kommit att få kännedom om att det någon gång kan hända, att av Kungl. Maj:t meddelad dispens till kvinna söka klockarbefattning kan komma den sökande tillhanda mycket för sent, ja t. o. m. efter ansökningstidens utgång, till avsedd befattning. Jag gjorde några förfrågningar i departementet och fick höra, att det icke skulle taga så lång tid med att bevilja dessa dispenser. Men icke förty så fick åtminstone den av mig nu åsyftade, en folkskollärarinna, vänta i över 3 månader på att erhålla vetskap om, att hon erhållit den dispens, som skulle ge henne rätt att söka en viss klockarbefattning.

De skäl, som första lagutskottet anført till stöd för sitt avslagsyrkande, skulle, förefaller det mig i lika hög grad kunna användas som skäl för att nu bifalla motionen. Det framgår av utskottets utredning att denna fråga har varit föremål för riksdagens behandling många gånger och framför allt visar den oss, att kvinnas rätt att erhålla organistbefattning har förefunnits i ett 60-tal år. När nu utskottet yrkar avslag på förslaget, att kvinna skall få rätt att söka och inneha klockarbefattning, tycker jag nästan att det är överkligt, att man står och talar inför 1926 års riksdag. Jag har snarare en illusion av, att vi befinna oss kvar före den tid, då vi började skriva 1900. Ty sista gången som denna fråga blev *avslagen* i riksdagen, var 1892. Men frågan avsågs icke därför, att man ansåg kvinnan mindre befogad eller kompetent att erhålla klockarbefattning, eller att frågan var särdeles invecklad utan *därför*, att Kungl. Maj:t hade denna rätt att giva dispens. Frågan återkom 1910, och då bifölls förslaget om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande rätt för kvinna att söka och inneha klockarbefattning av ett enhälligt utskott och av både första och andra kammaren utan debatt. Då tycker jag, att det verkar litet egendomligt, att man nu skall få lov att försvara en sak, som redan 1910 ansågs så självklar.

Jag har gjort ett försök att taga reda på, vilka uppgifter, som medfölja en klockarsyssla. Det är oklart sägs det, vilka dessa äro, och det är kanske inte så underligt, därför att bestämmelserna äro av mycket, mycket ålderdomligt datum. Det finnes bestämmelser, som kanske ännu hägra i människors medvetanden, när det gäller klockarbefattning, som härröra sig från 1775. Men redan 1861 upphävdes en del av dessa uppgifter, som klockaren hade. Han skulle ju enligt tidigare bestämmelser sörja för klämtning och ringning, han skulle på behöriga tider ställa klockorna, han skulle bära kyrkoherdens brev på posten och följa med på sockenbud o. s. v. Men den ena efter den andra av dessa stadganden äro verkligen redan genom lag upphävida, och det finnes nästan icke stort mera kvar av hela klockarbefattningen annat än bara namnet.

Herr Lindhagen anförde i sin motion 1910, närmast med samma yrkande som denna motion, följande: »Emellertid har Kungl. Maj:t plägat på ansökan meddela kvinna dispens att söka sådan syssla, dock vanligen endast i viss församling, någon gång för ett helt stift.»

Detta var 1910. Nu vittnar utskottet i sitt utlåtande, att numera bliva, såsom också statistiken visar, nästan undantagslöst av kvinnor gjorda ansökningar om dispens att söka och innehava klockarbefattning bifallna av Kungl. Maj:t. Detta visar i alla fall att förbudet mot att kvinnor skola kunna söka och innehava klockarbefattning kan anses ha överlevat sig självt, och därför

förefaller det mig, som om både praxis och beskaffenheten av de med klockarbefattning förenade göromål talade för ett bifall till motionen.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Ang. rätt för kvinnor att söka och inneha klockarbefattning.

(Forts.)

Herr Leo: Herr talman! Utskottet har, som kammaren finner, kostat på sig en lång utredning i denna annars skäligen bagatellartade fråga. Men anledningen till, att utlåtandet har svällt ut på det sättet, är, att utskottet icke kunnat på ett enkelt och klart sätt tala om, vad som överhuvud taget menas med klockarbefattning f. n., eller vad en klockare har att göra. Det var dock en sak, som vi inom utskottet måste söka klargöra, då vi ställdes inför frågan, huruvida kvinnor skulle få generell rätt att söka dessa befattningar. Men vi blevo bet inför den frågan och ha icke kunnat göra annat än angiva för riksdagen alla de bestämmelser eller åtminstone det mesta av de bestämmelser, som gälla, för att kammaren själv må kunna bilda sig en uppfattning. Det är emellertid ett av de skäl, som bestämt utskottets ståndpunkt, nämligen att vi icke kunna avgöra vad som, strängt taget, menas med klockarbefattning, och vilka åligganden som åtfölja dessa befattningar. Redan av det skälet ha vi ansett, att man icke bör tillmötesgå motionen i fråga. Men dessutom är det så, att frågan om nyorganisation av klockarinstitutionen är under utredning. Det var ju förslag före vid 1921 års riksdag, som då blev avvisat, men frågan om kvinnas behörighet till klockartjänst kommer nog förr eller senare upp till prövning i ett större sammanhang, och då har man bättre tillfälle att bedöma hela saken.

Vidare har utskottet måst säga sig, att det är ingen brådska med saken. Det är nämligen så, att de kvinnor, som ha lust att bli klockare och göra ansökan därom, få så gott som undantagslöst dispens och rätt att söka klockarbefattning. Under sådana förhållanden har det synts utskottet icke alls föreligga något trängande behov av att tillmötesgå motionärerna men däremot många goda skäl för att avvakta den utredning i saken, som Kungl. Maj:t väl icke kan undgå att göra, och därigenom få frågan prövad i ett större sammanhang.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru Östlund: Herr talman! Jag skall endast be att få säga, då herr Leo kanske anser, att denna fråga icke är så stor, därför att det icke är så många kvinnor, som söka dylik befattning, och att de, som söka, kunna få dispens, det jag tycker att om det är endast en människa, som kämpar för sin rätt, så är frågan tillräckligt stor, för att den skall kunna få komma under saklig behandling.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den i ämnet väckta motionen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes emellertid av fru Östlund, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. rätt för
kvinnor att
söka och inne-
hava kloccar-
befattning.
(Forts.)

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den i ämnet väckta motionen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Första lagutskottets utlåtande, nr 17, i anledning av väckt motion angående avskaffande av nu föreskrivna val för tillsättning av komminister- och kapellpredikantstjänster föredrogs härpå; och biföll kammaren därvid utskottets hemställan.

§ 7.

Ang. arbetares
förmånsrätt i
arbetsgivares
konkurs.

Å föredragningslistan var vidare uppfört första lagutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 kap. 4 § handelsbalken.

Genom en den 22 januari 1926 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 52, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

Lag

om ändrad lydelse av 17 kap. 4 § handelsbalken.

Härigenom förordnas, att 17 kap. 4 § handelsbalken i dess lydelse enligt lagen den 13 maj 1921 (nr 228) skall i nedan angivna del erhålla följande ändrade lydelse:

Är gäldbunden man död, och haver någon försträckt penningar, eller varor, till hans begravning; det skall först gäldas, sedan det gods avskilt är, som förr är sagt. Därefter den kostnad, som å egendomens uppteckning skäligen gjord är, sedan läkarelön, läkedom och föda under den dödas sista sjukdom, deras arvode, som honom däri skött hava, så ock borgenärs kostnad för gäldenärens försättande i konkurs, betjänters och tjänstehjons lön för sista året, annan arbetares dagspenning eller avlöning, den där ej stått inne längre än sex månader efter förfallodagen, samt sådan begravningshjälp eller för de tre sista månaderna upplupen sjukhjälp eller livränta, som det enligt lag angående ersättning för skada till följd av olycksfall i arbete åligger gäldenären att utgiva. Vad nu är stadgat om förmånsrätt för arbetares avlöning äge ock tillämpning i avseende å skadestånd, som i händelse av obehörigt avskedande eller arbetsavtals hävande må tillkomma arbetaren i stället för avlöning, som skulle med förmånsrätt utgått. Innestår hos arbetsgivare viss del av arbetares lön till säkerhet för arbetarens fullgörande av sina skyldigheter, äge arbetaren för sålunda innestående lön enahanda förmånsrätt som nu angående arbetares avlöning är sagd, evad fordringen stått inne längre eller kortare tid.

Därefter — — — sägs.

Denna lag skall träda i kraft den 1 juli 1926 men skall icke äga tillämpning i konkurs, vari beslut om egendomsavträde tidigare meddelats.

Utskottet hemställde, att förevarande proposition måtte av riksdagen bifallas.

Vid utlåtagandet var emellertid fogad reservation av herr *Hederstierna*, som med instämmande av herrar *John O. Karlsson*, *Nilsson* i Antnäs och *Christenson* i Södertälje hemställt, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte av riksdagen bifallas.

*Ang. arbetares
förmånsrätt i
arbetsgivares
konkurs.
(Forts.)*

Efter föredragning av utskottets hemställan yttrade:

Herr **Christenson** i Södertälje: Herr förste vice talman, mina herrar! Då jag anslutit mig till en reservation till utskottets betänkande, avgiven av herr *Hederstierna* m. fl., skall jag be att få något närmare motivera min ställning till denna fråga.

Det gäller här att i visst avseende utvidga den förmånsrätt, som avhandlas i 17 kap. 4 § handelsbalken. Med förmånsrätt enligt detta lagrum utgår bland annat »betjänters och tjänstehjons lön för sista året, annan arbetares dagspenning eller avlöning, den där ej stått inne längre än tre månader efter förfallodagen».

Nu går det här föreliggande förslaget ut på att öka ovannämnda tiden 3 månader till 6 månader. Reservanterna framhålla, att det i och för sig är mycket behjärtansvärt, att en arbetare kan ha trygghet för att få ut sin lön. Om denna sak kunde ordnas utan kollision med andra, viktiga intressen, skulle det icke heller vara något att erinra mot förslaget. Men här är det nu ett annat intresse, som kommer till, och som har mycket stor betydelse, nämligen hänsynen till fastighetskrediten. Det är så, att dessa förmånsrätter i 17 kapitlet 4 paragrafen handelsbalken, vilka gälla i all gäldenärens egendom, både lös och fast, höra till de s. k. tysta förmånsrätterna. Fordringarna i fråga komma icke på förhand till synes i några handlingar, de komma icke fram i något gravationsbevis. Den person, som vill belåna en inteckning, fäster sig i regel endast vid vad som står i gravationsbeviset. Han ser där, att det finns så och så många inteckningar, och att den inteckning, varom fråga är, kanske ligger i ganska skyddat läge, så att han anser sig kunna utan risk och tvekan belåna inteckningen. Då kan han senare finna, när en gång fastigheten kommer att exekutivt försälas och hans inteckningsrätt skall tagas ut ur fastigheten att det ligger före hans inteckning en eller flera fordringar med sådan tyst förmånsrätt, och att på grund härav hans inteckning ej alls eller endast till en del kan erhålla betalning ur fastigheten, i åtskilliga fall har fordran för avlöningar bevakats och före inteckningar gått ut ur fastigheter med mycket stora belopp. Jag skall be att få lämna några exempel på dylika fall.

I Örebro försålde på exekutiv auktion för några år sedan 8 fastigheter, gemensamt taxerade tillsammans till omkring 100,000 kronor. Vid auktionen bevakades fordringar för inestående löner till belopp av över 42,000 kronor, således mer än 40 % av hela fastighetsvärdet. En fastighet, som var taxerad till 30,000 kronor, såldes exekutivt för 26,000 kronor. Där utgick till löner med den förmånsrätt, som här är i fråga 8,807 kronor. En fastighet, som var taxerad till 12,000 kronor, såldes för 10,200 kronor. En sparbank, som belånat en inteckning inom halva taxeringsvärdet, således inom 6,000 kronor, gjorde på grund av fordringar med ifrågavarande förmånsrätter en förlust på 1,100 kronor. En skofabrikör, som försattes i konkurs, ägde tre fastigheter, som voro taxerade för tillhoppa 8,900 kronor. Vid de exekutiva auktionerna å dessa fastigheter bevakades löner för 8,200 kronor. Vid en exekutiv auktion, som hölls förra året här i Stockholm, såldes en fastighet, som var taxerad för 95,000 kronor. Här bevakades löner till ett belopp av 31,995 kronor, därav för tjänstemän 4,926 kronor och återstoden för arbetare.

Dessa exempel torde visa, att berörda förmånsrätt medför en allvarlig risk för en inteckningshavare, som kan göra avsevärda förluster, vilka han icke

Ang. arbetares
förmånsrätt i
arbetsgivares
konkurs.
(Forts.)

har möjlighet att på förhand bedöma. Då redan enligt nu gällande lag sådana fall kunna inträffa, är det ju uppenbart, att risken för förluster blir ännu större, om man skall utvidga tiden för här ifrågasvarande förmånsrätt till det dubbla eller från 3 månader till 6 månader. Det är givet, att en sådan förmånsrätt är ägnad att i ganska hög grad rubba förtroendet för inteckningar, och att den därigenom kan medföra stora olägenheter för den allmänna byggnadsverksamheten och kanske särskilt för egnahemsbebyggandet. Ty det är ju klart, att risken för förlust på grund av dylik förmånsrätt blir större, när det är fråga om små än när det gäller stora fastigheter.

I de yttranden, som avgivits i detta ärende, har, efter min uppfattning, icke lämnats ett alltför starkt stöd för en lagändring på denna punkt. Det är visserligen sant, att ungefär halva antalet länsstyrelser tillstyrkt förslaget. Därvid ha flera till och med gått ännu längre än det föreliggande lagförslaget, i det att de velat gå in för en utsträckning av förmånsrättstiden till ett år, men anledningen härtill torde i allmänhet ha varit den, att de velat göra kategorien »annan arbetare» likställd med kategorien »tjänstehjon och betjänter», i ändamål att undanröja tvister angående frågan, huruvida en anställd är att hänföra till den ena eller andra kategorien. Av dessa tillstyrkande yttranden, såvitt de återgivits i propositionen, framgår i regel icke, om vederbörande myndigheter ägnat frågan om den inverkan, som en utvidgning av förmånsrättstiden kunde komma att medföra för fastighetskrediten, någon nämnvärd uppmärksamhet. Ungefär halva antalet länsstyrelser ha emellertid förklarat sig icke kunna tillstyrka förslaget. Därvid har i åtskilliga fall framhållits, att något större behov av en lagändring på denna punkt icke kan anses föreligga, då ju arbetarnas avlöning i allmänhet utbetalas på betydligt kortare tid än den tid av 3 månader, för vilken tid redan nu förmånsrätt förefinnes. Vidare ha i flera av dessa utlåtanden åberopats just hänsynen till den viktiga fastighetskrediten. Flertalet handelskammare, järnkontoret m. fl. myndigheter ha likaledes avstyrkt förslaget. Socialstyrelsen har visserligen tillstyrkt men har ifrågasatt förmånsrättens begränsning — i vad avser fastighet — till sådana fastigheter, som utnyttjas för driften av det företag, vari arbetarnas lönefordran uppkommit. Det är nämligen så, att det för närvarande icke finnes någon begränsning med avseende å de fastigheter, i vilka förmånsrätt kan komma att åtnjutas. Om en person, som driver sågverksrörelse i Norrland, händelsevis jämväl äger en fastighet i Malmö, finns det icke något hinder för, att arbetare och tjänstemän vid detta sågverk bevara lönefordringar till stora belopp vid en eventuell exekutiv försäljning av fastigheten i Malmö, varvid åtskilliga inteckningshavares rätt och intressen kunna råka i fara. Detta har, som redan nämnts, påpekats av socialstyrelsen, som också ifrågasatt begränsning av förmånsrätten i förut angivna avseende.

Kommerskollegium har avstyrkt den ifrågasatta utvidgningen av förmånsrätten under förklaring, att den icke kan äga någon verklig betydelse för arbetare utan fast anställning, då ju avlöningarna till dessa arbetare utbetalas för vecka eller 14 dagar, allra högst månadsvis. Kommerskollegium tillstyrker därför bibehållande av den nuvarande förmånsrättstiden 3 månader, men vill däremot skydda dessa fordringar på sådant sätt, att fordringen icke skulle behöva vara förfallen till betalning inom kortare tid än ett år före konkursens början. Enligt nuvarande bestämmelser får förfallotiden icke räknas längre tillbaka än 3 månader före konkursen.

Svenska sparbanksföreningen har avgivit ett mycket anmärkningsvärt uttalande, där den på det bestämdaste avråder från en sådan lagstiftning, som den här ifrågasatta. Den framhåller, att det särskilt för sparbankerna, som hava hand om småfolkets pengar, är av stor vikt, att vid kreditgivning gå fram med allra största försiktighet. Men om det kan inträffa sådana fall,

att man på inteckningar, som man anser vara fullkomligt säkra, kan komma att lida en avsevärd förlust, kan det ifrågasättas om icke den försiktighet, som sparbankerna måste iakttaga, kan föranleda till, att det måste uppställas andra och strängare villkor för beviljande av inteckningslån t. ex. borgen eller andra garantier såsom skydd för förluster i dylika fall.

Herr talman, denna fråga är icke alls någon partifråga utan en praktisk fråga av mycket stor betydelse, och jag är för min del övertygad om att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle kunna föranleda skador och olägenheter, som skulle vara vida större än de fördelar, som förslaget i ett relativt begränsat antal fall skulle kunna medföra. Utskottet erkänner ju självt, att det endast är i ett jämförelsevis begränsat antal fall, som den nuvarande bestämmelsen icke är tillräcklig. På grund härav ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Nilsson* i Antnäs, *Bengtsson* i Kullen, *Järte* och *Forssel* samt fröken *Wellin*.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Notin**: Herr talman, mina herrar. Den föregående ärade talaren slutade sitt anförande med att säga, att denna fråga icke är någon partifråga, men de instämmanden, som åtföljde hans anförande, giva mig anledning antaga, att man i alla fall tillmäter denna fråga en innebörd, som ej blott de sakliga omständigheterna kunna föranleda.

Den föregående ärade talaren åberopade till stöd för sitt avstyrkande anförande den omständigheten, att inteckningshavare skulle i vissa fall kunna lida en inskränkning i sin rätt. Det är ju klart, att varje bestämmelse om förmånsrätt i konkurs medför, att den ena fordringsägaren kan behöva vika till förmån för den andra. Annars skulle överhuvud taget icke någon förmånsrättsordning vara erforderlig. Det gäller alltså, att väga de olika intressena mot varandra och giva företräde åt de intressen för vilka man anser, att de starkaste skälen tala. Nu framhöll den föregående talaren, att fastighetskrediten skulle bli lidande på ett bifall till den kungl. propositionen. Jag tror icke att så är fallet. Den farhåga, som talaren uttalade med avseende å egnahemsbygget, skall säkerligen visa sig helt sakna grund. De, som bygga »egna hem» och behöva taga lån för dessa byggen, ha ingen sådan affärsrörelse, att man kan befara att en utsträckning av tiden för förmånsrätten för arbetarnas lönefordringar skall inverka på inteckningarna i dessa egna hem. Vad angår inteckningar i andra slags fastigheter, så är det, som den föregående ärade talaren sade, sant, att förmånsrätten gäller i såväl löst, som fast, men det bör ihågkommas, att enligt 17 kap. 13 § handelsbalken skall fast egendom tillgripas endast i det fall, att lös egendom icke finnes till skuldens gäldande, och jag tror, att de fallen, där man behöver gå in på den fasta egendomen till förfång för inteckningshavare, skola visa sig vara ganska sällsynta, även om sådana fall kunna förekomma.

Jag vill erinra kammaren därom, att det nu föreliggande förslaget delvis endast innebär ett återförande av förmånsrätten till vad som tidigare har gällt. Enligt 17 kap. 4 § H. B. tillkommer nämligen förmånsrätt under icke mindre än ett helt år »betjänter och tjänstehjon»; och kategorien »tjänstehjon» var, när detta lagrummet fick sin nuvarande avfattning, betydligt vidsträcktare, än vad nu är fallet. Jag tror, att denna förmånsrätt under ett års tid tillkom åtskilliga av dem, som nu falla in under gruppen »annan arbetare». Att märka är också, att då frågan om en utsträckning av förmånsrätten var föremål för Högsta domstolens granskning år 1891, hade Högsta domstolen ingen erinran att göra däremot, att förmånsrätten utsträcktes till 6 månader.

När den föregående talaren säger, att länsstyrelserna stå delade mot var-

*Ang. arbetares
förmånsrätt i
arbetsgivares
konkurs.
(Forts.)*

Ang. arbetares
förmånsrätt i
arbetsgivares
konkurs.

(Forts.)

andra, så är det alldeles riktigt, om man tager hänsyn endast till antalet; men om man tar i betraktande vilka grupper av arbetare, som det här gäller — det är skogs- och flottningsarbetare — så finner man, att länsstyrelserna i själva verket äro enhälligt tillstyrkande. Det visar sig nämligen, att länsstyrelserna i samtliga de län, där dessa arbetsgrupper överhuvud taget i någon nämnvärd utsträckning äro tillfinnandes, ha tillstyrkt förslaget. Sålunda hava länsstyrelserna i Värmlands län, Västmanlands län, Kopparbergs län, Västernorrlands län, Jämtlands län, Västerbottens län och Norrbottens län samtliga tillstyrkt en utsträckning av förmånsrättsordningen. Jag vill även peka därpå, att det föreliggande lagförslaget har tillstyrkts av ungefär $\frac{3}{4}$ av samtliga landsfiskaler. Dessa ha genom sina befattningar som förvaltare och rättens ombuds män i konkurser en god kännedom om och inblick i hithörande förhållanden, och det torde innebära en god borgen för att denna utsträckning av förmånsrättsordningen är påkallad. Har man att välja mellan att tillgodose inteckningshavarnas eller skogs- och flottningsarbetares rätt — dessa senare äro ju under många månader på grund av sitt arbete ute i obygdena förhindrade att tillvarataga sin rätt —, då tvekar jag icke, hur valet bör utfalla.

Jag ber att få förorda kammaren att bifalla det föreliggande utskottsbetänkandet.

Herr **Lindqvist** i Halmstad: Herr talman! Sedan herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet haft ordet, efter det jag begärt detsamma, och i sak sagt vad som kan behöva sägas, kan jag fatta mig mycket kort, när jag går att yrka bifall till utskottets hemställan. Jag ber blott de kammarens ledamöter, som ha Kungl. Maj:ts proposition nr 52 med sig, att taga del av vad som finns på sidorna 17 och 18, där de personer, som ha stor erfarenhet på detta område, meddela huru det ställer sig på deras respektive platser, och vilka faror det många gånger varit för vissa arbetargrupper, att förmånsrätten icke sträckt sig längre än den för närvarande gör. Det har sagts i dag av reservanten, herr Christenson, att det icke är någon partifråga, som här föreligger, och det är det visst icke. I vad mån den föreslagna ändringen kommer att inverka på fastighetskrediten, därom kan man naturligtvis tvista. Det är icke möjligt vare sig för herr Christenson eller för mig att säga något bestämt här om. Vi ha olika uppfattning. Vi ha sett, att bland dem som haft att yttra sig över detta lagförslag, ha delade meningar gjort sig gällande såväl som inom lagutskottet. Inom lagrådet, vars uppfattning man — och det med rätta måste jag säga — tillmäter en stor betydelse, har majoriteten eller tre av lagrådets ledamöter ansett, att faran för fastighetskrediten icke vore stor utan att man mycket väl kunde vara med på detta förslag. Och det torde vara riktigt, vilket också reservanterna i början av sin reservation ge uttryck åt, att när det gäller arbetarlöner och arbetarinkomster äro dessa arbetare i regel åtminstone i den ställningen, att man måste säga, att deras rätt i första hand bör bli tillgodosedd. De exempel, som herr Christenson drog upp från Örebro, skall jag icke närmare gå in på, men jag vill säga, att det kan vara i Örebro, som det är många gånger att det lånas bort pengar mot inteckning utan att man ser till att det finns tillräcklig säkerhet i fastighet. Fastigheten blir för högt belånad. När herr Christenson tog fram ett fall, där arbetarlönen bevakats i en konkurs upp till 40,000 kronor, samt anförde detta såsom ett exempel på att det är farligt att vara med om en lagändring, kunde jag mycket väl vara med om att vända på det och säga, att det är just ett bevis på huru välbehövt det är att det blir en lagändring, som skyddar dessa arbetares rätt och ger dem förmånsrätt för sina intjänade löner.

Ja, herr förste vice talman, såsom jag sade kan man alltid tvista och kommer alltid att tvista om i vad mån en utsträckning av förmånsrätten kommer

att inverka på fastighetskrediten eller icke. Vi inom utskottet, som utgjort majoriteten, ha haft samma uppfattning som kommit till uttryck hos lagrådets flertal och hos Kungl. Maj:t nämligen att en lagändring här är behöfvlig och att den icke i något nämnvärt kommer att inverka på fastighetskrediten, och därför ber jag, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

*Ang. arbetares
förmånsrätt i
arbetsgivares
konkurs.
(Forts.)*

Herr Lindman: Herr förste vice talman! Jag skall be att få yttra några ord i denna fråga, därför att jag tror, att den verkligen förtjänar ett större beaktande än man kanske i allmänhet vill ge den. Jag vill först konstatera, herr förste vice talman, att här finns ju icke någon, såvitt jag vet, som icke anser själva saken i och för sig behjärtansvärd. Det säga reservanterna och i den riktningen yttrar sig även den förste talaren, som hade ordet, herr Christenson. Det har icke bestritts av någon, och sålunda kunna vi väl lämna den frågan ur räkningen helt och hållet, huruvida det vore önskligt att få en sådan utsträckning från tre till sex månader, som här föreslås. Jag för min del är fullt på det klara med att man får vara med därom, även om man samtidigt kan erkänna, att det icke har alltför stor betydelse. Detta är för övrigt herr justitieministerns egna ord.

Det är emellertid frågan om fastighetskrediten, som enligt min uppfattning måste tillmätas en betydelse, som icke får underskattas. Nu säger justitieministern, att han tror icke, att det föreligger någon fara. Han säger, att en egnahemsbyggare icke beröres av denna fråga, ty därvidlag föreligga icke några fordringar från arbetare o. s. v. Jag vill mot detta invända, huru vet man det? Här bygges en fastighet. Det tas inteckningar, och inteckningarna placeras i en sparbank. Sedan detta är gjort, säljes denna fastighet t. ex. till en byggmästare, som sedermera gör konkurs, och då kan det fallet inträffa, att inteckningarna i denna lilla fastighet bli värdelösa. Om man läser de exempel, som i detta avseende anförts i Svenska sparbanksföreningens tidskrift, får man där ett belägg för att sådant faktiskt kan inträffa. Det finns exempel på att av köpeskillingen för en lantbruksfastighet togo tjänstehjóns- och arbetarelönerna mer än en tredjedel, och att vid en exekutiv auktion på tre landsfastigheter, som stå omnämnda i denna tidskrift, taxerade till sammanlagt 8,900 kronor, — alltså små fastigheter — och tillhöriga en skofabrikant, där bevakade arbetarna oguldna arbetslöner till belopp av 8,200 kronor. Det är ju klart, att om det finns inteckningar i en sådan fastighet äro dessa inteckningar värdelösa. Och huru skall en sparbank eller en kassa eller vem det vara må, som lämnat ut lån mot inteckningar i en sådan fastighet, kunna känna sig trygg? Det är efter min uppfattning farligt att öka på de tysta förmånsrätterna, och även om man kan säga, att beloppen icke bli så stora, kunna dock inträffa sådana fall, när t. ex. en annan person än ägaren själv betalar ut avlöningarna och då kunna de bli betydande. Detta kommer att inverka på inteckningarna. Faran med det hela ligger sålunda däri, att det här gäller all gäldenärens egendom, sålunda icke blott den egendom, där arbetslöner äro intjänade, den industri, där arbetaren varit anställd, eller det byggnadsföretag, där han haft sitt arbete, utan det går även ut över de andra fastigheter, som ägas av honom och som kunna vara intecknade. Om det nu vore så, att förmånsrätten vore begränsad till den industri eller den fastighet eller den rörelse eller den verksamhet, där arbetarna intjänat sina löner, funnes nog möjlighet för dem, som belånat inteckningar, att kontrollera om det finns några sådana tysta förmånsrätter. Man kan begära ett intyg, man kan fordra få se räkenskaperna för att se, om löner äro utbetalda o. s. v. Men i ett fall som detta, där det gäller all gäldenärens egendom, finns det icke någon möjlighet därtill. Där kan såsom det nämnts en sparbank från Skåne ha en inteckning i en egendom i Skåne och, en vacker dag blir denna inteck-

Ang. arbetares
förmånsrätt i
arbetsgivares
konkurs.
(Forts.)

ning kanske värdelös på grund därav att en viss industriidkare i Norrland gjort konkurs.

Jag menar, att när man nu sträcker ut förmånsrätten så blir därigenom risken större, och jag anser därför, att justitieministern bort taga detta i betraktande och söka åstadkomma en lagstiftning, som avhjälper på samma gång ifrågavarande olägenhet, vilket ju möjligen kan ske genom att lämna icke blott förmånsrätt utan även panträtt i fastighet för sådana fordringsägare. Saken har kanske såsom justitieministern säger icke alltför stor betydelse. Den har icke på någotdera hållet någon stor betydelse. Justitieministern säger i sin proposition, att denna utvidgning av förmånsrätten skulle komma att beröra jämförelsevis få arbetare, och alltså bli fallen sällsynta, och han menar därför, att detta icke kan i någon avsevärdare mån påverka inteckningshavarnas rätt. Jag skulle vilja säga, att detta lagförslag är ett typiskt fall på en lag, där man för att använda ett gammalt ordspråk slår ut den ena spiken med den andra.

Herr **Persson** i Trången: Herr förste vice talman! Jag har inom utskottet varit med om att yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition på den grund att jag funnit den ifrågavarande frågan vara ett berättigat speciellt norrlandsintresse. Jag har nämligen exempel på att i Norrland förekomma fall, då en arbetsgivare utlämnat t. ex. timmeravverkningen på ackord. Kontrakttagaren, den som åtager sig körningar, får under vinterns lopp fullgöra detta arbete och därjämte verkställa huggning samt avlöna huggarna, men betalning på kontraktet går vanligtvis icke ut förr än fram i augusti, och under denna långa tid kan man tänka sig, att en arbetsgivare kan komma på obestånd. Den som sålunda utfört arbetet med timmeravverkningen kan också därigenom berövas ersättning för den långa vinterns arbete och dessutom även för de förskott, han lämnat ut till huggarna. Detta har jag funnit så upprörande, att jag icke dragit i tvivelsmål det berättigade uti den föreslagna ändringen.

Jag tror för min del icke, att det i någon nämnvärd mån kan inverka menligt på inteckningssäkerheten i fastigheten. Däremot skulle jag hellre tro, att den bestämmelse, som redan finns, nämligen att betjäntes och tjänstehjorns lön skall utgå med förmånsrätt under ett helt år, kan inverka. De arbetare, som jag förut talat om, ha nu endast tre månaders förmånsrätt för sin avlöning, vilket nu föreslås höjas till sex månader. Bland dessa betjänte, som ha ett års förmånsrätt, lär verkligen förekomma, att dit inrangeras mycket höga löntagare i småbolag och dylikt, och det är därför som jag tror den nu ifrågasatta säkerheten för inteckningshavarna i någon mån kan äventyras och icke genom dem som propositionen upptager, nämligen de arbetare, som egentligen skulle skyddas litet mera än vad för närvarande är fallet.

Det är på dessa grunder, som jag förenat mig med utskottsmajoriteten, och ber att få instämma med dem, som yrkat bifall till propositionen.

Herr *Lindley* instämde häruti.

Herr **Winkler**: Herr förste vice talman! Denna fråga är icke så oviktig som det vill synas vid ett hastigt betraktande av detta utlåtande, och man får även läsa Kungl. Maj:ts proposition för att kunna få en verklig inblick i denna fråga. Nu säger herr Persson i Trången, att en sådan där entreprenör, som åtager sig framforsling av timmer uppe i Norrland och lämnat en del förskott till arbetarna, utsätter sig för mycket stora risker för den händelse, att det bolag, för vars räkning han utfört detta arbete, går i konkurs. Ja, mina herrar, vad är detta annat än vad som förekommer i det dagliga livet vid många tillfällen? En fabrikant t. ex. som åtager sig ett arbete åt en köpare som se-

Ang. arbetares
förmånsrätt i
arbetsgivares
konkurs.
(Forts.)

för egnahemsbildningen, därför att den, som bygger ett eget hem, icke befinner sig i sådant läge, att man kan tänka sig, att sådana fordringar skola göras gällande mot honom. Herr Lindman har redan bemött detta yttrande genom att framhålla, att en inteckningshavare aldrig kan veta, i vems hand fastigheten är, när han behöver realisera sin rätt. Det kan mycket väl hända, att det icke alls är denne egnahemsbyggare utan en byggmästare, som har stor verksamhet på annat håll, som äger fastigheten i det ögonblick, inteckningshavaren skall taga ut sin rätt.

Herr justitieministern yttrade vidare, att högsta domstolen år 1891 hade tillstyrkt en utvidgning av förmånsrätten till sex månader. Ja, det är riktigt, men man får ju taga hänsyn till den oerhörda utveckling av affärslivet, som ägt rum sedan 1891, och särskilt till den starka industrialisering, som sedan den tiden skett. Dessa omständigheter ha givetvis sin inverkan på den fråga, som här föreligger.

Vidare framhöll herr justitieministern, att, om man skall välja mellan att å ena sidan arbetaren skall få sin lön och att å andra sidan inteckningshavaren icke skall göra någon förlust, bör man, om jag fattade herr statsrådet rätt, i första hand taga hänsyn till arbetarens intresse. Ja, det kan ju förefalla sympatiskt, ehuru givetvis även inteckningshavaren har befogade anspråk att få ut sin rätt, men det är icke så, att i denna fråga endast dessa båda intressen stå mot varandra. Det finnes ett tredje intresse, som efter min uppfattning är synnerligen viktigt och det är, att förtroendet till inteckningar såsom underlag för kredit icke skall bliva rubbat. Blir det rubbat, blir det kanske svårt för den, som behöver låna pengar, att få låna mot inteckning utan särskilda garantier. Och då har man kanske i många fall skadat just dem, som man velat gagna med detta förslag.

Jag skall i detta sammanhang be att få läsa upp ett par punkter av vad sparbanksföreningen, som ju åtminstone icke kan förutsättas taga denna sak som en partifråga, enligt dess i propositionen återgivna yttrande anför:

»I synnerhet för sparbankerna, som ju huvudsakligen till förvaltning motto-ge medel från småfolket och vore skyldiga att utlåna dem allenast mot fullgod säkerhet, kunde det bliva nödvändigt att för undvikande av förluster i hög grad begränsa utlåningen för främjande av byggnadsverksamhet, samt att överhuvud framgå med största försiktighet vid belåning av fastighetsinteckningar. I den mån sådan begränsning av långivningen riktade sig mot belåning av fastigheter, avsedda till egna hem, skulle ur social synpunkt näppeligen önskvärda verkningar inträda.» Därav framgår ju ganska tydligt, att den nu föreslagna utvidgningen av ifrågavarande förmånsrätt kan komma att medföra olägenhet och skada även för egnahemsbildningen.

Herr Lindqvist sade bland annat, att de exempel, som jag åberopat, där det rörde sig om ganska stora belopp, som gått ut i arbetslöner, visade, att den föreslagna förändringen var behövlig. Ja, nu skall jag säga herr Lindqvist, att, där det var fråga om så stora belopp, var det åtminstone i ett fall — det vet jag bestämt — men antagligen också i flera andra fall icke arbetarna själva, som bevakade beloppen, utan det hade gått till så, att någon, som var intresserad av att hålla uppe gäldenären, som kommit på obestånd, hade förskjutit pengar till arbetarnas löner och fått deras förmånsrättsfordran överflyttad på sig, och sedan bevakades denna samlade fordran vid auktionerna. Arbetarna hade i dessa fall sannolikt icke något intresse, utan de hade säkerligen redan fått sin rätt. Det var i stället andra, som hade övertagit deras fordringar, som med stöd av denna förmånsrätt på detta sätt kunde uppehålla en på obestånd kommen gäldenärs rörelse. Det är ju ganska påtagligt, att, om detta kan ske, kan det också utnyttjas på ett synnerligen illojalt sätt. Det kan ju vara så, att en person har träffat ett avtal med en annan, som råkar på obestånd. Den förre,

dan blir insolvent, efter det leveransen fullgjorts, har inköpt det för detta arbetes utförande nödvändiga materialet och betalat ut arbetslönerna naturligtvis i tro att han skall få tillbaka vad han lagt ut och möjligen även med någon liten vinst, åtminstone så mycket, som behövs för täckande av administrationskostnaderna. Samma är förhållandet med varje enskild entreprenör, vare sig det är en byggmästare eller det är någon, som utför annat arbete. Det mesta han får för detta arbete är redan förut för material och arbetslöner utlagda pengar. Det är endast den lilla marginal, som återstår såsom vinst, som egentligen är det riskmoment, som utgör skillnaden mellan denne entreprenör och en sådan entreprenör, som herr Persson i Trängen talar om. För övrigt förutsätter man väl att även denne entreprenör beräknar någon vinst på det arbete, som han utför med framforsling av skogsprodukter. Jag anser det vara mycket farligt och mycket obetänksamt att göra denna utvidgning från tre till sex månader.

*Ang. arbetares
förmånsrätt i
arbetsgivares
konkurs.
(Forts.)*

Jag trodde i likhet med den förste ärade talaren, att detta icke var någon partifråga, men när jag stod och lyssnade på först herr justitieministerns yttrande och sedan herr Lindqvist i Halmstad, kunde jag emellertid icke få annat intryck än att de åtminstone lagt vissa partisynpunkter på frågan. De sade nämligen, att när det gäller att välja mellan rätten på grund av en in-teckning i en fabrik eller i en fastighet och en arbetares rätt, måste man välja till förmån för arbetaren. Enligt min mening har ingen rättighet att taga ifrån en annan hans givna rätt. Då vi ha lagar och förordningar, som säga, att en in-teckning, som är placerad inom det och det beloppet, skall utgå med förmånsrätt, tror jag det icke vara riktigt att i lagstiftningen göra en sådan ändring, att detta förbehåll blir illusoriskt. Jag anser därför, att även om det gäller en arbetares rätt, det icke är riktigt att rubba på de säkerheter som redan förut bestämts skola ligga såsom grund för en in-teckning vare sig det gäller fast eller lös egendom.

Jag skulle dessutom vilja säga, att under nu rådande synnerligen prekära läge inom industrien kan det hända, att det finnes en större arbetsgivare, som finner det med sin fördel förenligt att låta en annan förskottera arbetarnas av-löningar, åtminstone delvis. Låt oss säga att det så kan ske vid en så stor fabrik, som sysselsätter 500 arbetare och det då skulle gå i sex månader med 1,500 kronor för varje arbetare, så blir det ett belopp på icke mindre än 750,000 kronor. Nu kunna herrarna säga, att detta är ett absurt exempel, men det är ingalunda något uppkonstruerat fall som ej i praktiken kan tänkas bliva verk-lighet i skyddet av det lagförslag, som vi här stå i begrepp att genomföra. Jag förutsätter, att en bank har lämnat detta företag lån mot in-teckningar i fastig-heten och mot förlagsin-teckningar på tillhoppa en miljon kronor, vilket ingalun-da är så ovanligt med hänsyn till att fabriken sysselsätter det antal arbetare, som jag här nämnt. Denna bank skulle i så fall bli av med 750,000 kronor av denna miljon, som banken ansett fullt säkerställd därför att den visste, att det värde, som låg i fastigheten, i maskinerna och i allt övrigt, som ingår i förlags-in-teckningen, var betydligt större. På det viset blir ju alltid rättsbegreppet illusoriskt. Jag undrar om det icke i mycket stor grad vore ett hinder för vårt näringsliv om såväl sparbanker som andra banker skulle finna att man på det sättet som här ifrågasättes, kan kringgå gällande bestämmelser med hänsyn till in-teckningshavares rätt. Jag varnar därför för att antaga denna utvidg-ning av redan gällande lag, där arbetarna ha förmånsrätt för tre månader, i händelse arbetsgivaren inställer sina betalningar. Herr förste vice talman, jag yrkar bifall till reservationen.

Herr **Christenson** i Södertälje: Herr förste vice talman! Justitieministern anförde, att denna fråga icke, såsom jag hade antytt, kunde ha någon betydelse

Ang. arbetares
förmånsrätt i
arbetsgivarens
konkurs.
(Forts.)

Herr Winkler: Herr förste vice talman, mina herrar! Med anledning av herr Lindqvists i Halmstad anförande skall jag be att få säga några ord. Jag håller för min del före, att vi icke skola låta den enes rätt gå före den andres eller kränka den enes rätt till fördel för den andres. Det är icke säkert, att, som herr Lindqvist i Halmstad oupphörligen säger i sina anföranden icke blott vid detta tillfälle utan även vid andra, det just är arbetarklassen, som är den fattiga och förtryckta. Det kan vara många små insättare i en sparbank, som kunna bli lidande därigenom, att sparbanken icke kan fullgöra betalningarna till dem på grund av lidna förluster.

Jag vill dessutom tillägga, att jag mycket noggrant har läst igenom den kungl. propositionen, och jag har även läst överståthållarämbetets yttrande. Jag vill därvidlag framhålla, att av Kungl. Maj:ts sammandrag av de avgivna yttrandena framgår tydligt, att större delen av både länsstyrelser och handelskamrar och de flesta övriga ha avstyrkt den föreslagna utvidgningen av den nu gällande lagen med avseende å arbetslöners förmånsrätt framför andra fordringsägare i händelse av konkurs. Jag vågar påstå, att herr justitieministern baserar huvudsakligen sitt förslag på yttranden ifrån landsfiskalerna. Det anser jag vara oriktigt, därför att landsfiskalernas utlåtanden böra icke ställas framför övriga utlåtanden och böra icke få ett så dominerande inflytande på frågan.

Jag vill vidare påstå, att denna sak gäller icke endast fastighetskrediten utan även sådan förlagskredit, som lämnas för bedrivande av hantverk och såväl större som mindre industriell verksamhet. Den begränsar sig visst icke enbart till fastighetsinteckningar utan gäller även i främsta rummet om så kallade förlagsinteckningar, och lagen inverkar och kommer att inverka betydligt menligt på all förlagskreditgivning, i händelse denna utvidgning av nu gällande bestämmelser kommer till stånd.

Jag yrkar fortfarande, herr förste vice talman, bifall till reservationen.

Herr Leo: Herr förste vice talman! Jag skall endast be att få säga ett par ord. Herr Persson i Trången hade alldeles rätt däruti, att denna fråga berör speciellt norrlandsförhållanden. Den utsträckta förmånstid, som föreslås i den kungl. propositionen, kommer säkerligen icke att beröra industriarbetarna i allmänhet, därför att det är mycket sällan, som de egentliga industriarbetarna ha sina löner inestående för en så lång tid som sex månader, och det är ju ofta också så, att de med tillhjälp av sina fackorganisationer numera ha möjlighet att plocka ut sina tillgodohavanden i rätt tid. Där uppe i Norrland finnas däremot, som vi alla veta, stora skaror av mera löst organiserade flottnings- och sågverksarbetare m. fl., som icke ha samma möjlighet som övriga industriarbetare att göra sin rätt gällande gentemot arbetsgivaren. Där finns också, och framför allt, tusentals småbönder, som utföra sådant arbete åt bolagen, som herr Persson i Trången talade om, och som sakna varje möjlighet att annat än med lagens tillhjälp få ut sin rätt gentemot bolagen. Vi ha haft exempel på hurusom småbönder ha blivit fullständigt ruinerade, helt enkelt genom att de fått betala ut arbetslönerna själva åt sina medhjälpare men icke fått ett öre av det bolag, för vilket de utfört arbetsprestationen. Det är främst dessa personer, som komma att bli hjälpta med denna bestämmelse.

Jag vill tillägga ännu en sak. Det har för övrigt redan blivit sagt förut. Då det talas om att fastighetskrediten blir skadad genom denna tysta förmånsrätt, ligger det otvivelaktigt något sant i detta påstående. Det framgår ju redan av de exempel, som herr Christenson i Södertälje framvisade. Fastighetskrediten kommer emellertid icke — därom voro nära nog alla ense, som ha yttrat sig i frågan, då den var utskickad på remiss från departementet — att bli ytterligare hotad genom den utvidgning, som här föreslås. Vilka tysta för-

som kanske fått ett fördelaktigt avtal, ja, i samförstånd med gäldenären, ett alltför fördelaktigt avtal, har intresse av att få detta avtal bestående, och han kan sålunda vara angelägen om att så mycket som möjligt få konkursens början uppskjuten för att hindra återgång av avtalet, som kanske i hög grad länder borgenärerna till förfång. Utsträcker man den tid, som redan nu kan ge anledning till så stora bevakningar i en konkurs, som jag förut nämnde, kan det komma att spela en högst betydande roll och utnyttjas i ett fullkomligt illojalt intresse.

Herr förste vice talman! Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Lindqvist i Halmstad: Herr förste vice talman! Jag skulle icke ha begärt ordet igen, om icke det hade varit så, att herr Winkler hade lagt sitt anförande så, som han gjorde. Han sade, att vi tidigare varit överens om att detta icke var en partifråga, men att justitieministern med sitt anförande och jag med mitt hade gjort det till en partifråga. På vad sätt gjorde vi det, herr Winkler? Jo, därigenom att vi gävo uttryck åt den uppfattningen, att om det gällde att så att säga hjälpa två parter, ställde vi oss på den sidan, att den, som var svagast, i första hand skulle hjälpas. Därför var det en partifråga, sade herr Winkler.

Han började sitt anförande med att säga, att denna fråga icke är så obetydlig, och att om man skall komma in i den måste man läsa propositionen. Jag har ju anledning tro, att herr Winkler verkligen läst propositionen. Om han det har gjort, har han på sidan 15 funnit, att exempelvis överståthållarämbetet säger, när det yttrar sig över lagförslaget att »för ändringen kunde åberopas att få torde vara närmare att ur en konkursmassas tillgångar utfå sina fordringar än de, som nedlagt sitt arbete på frambringande av en del utav desamma och som av borgenärerna kanske hade den minsta ekonomiska möjligheten att bära en förlust». Det är, såvitt jag kan förstå, ungefär samma tankegång, som justitieministern här gav uttryck åt, och vad jag med mitt anförande ville ge uttryck åt. Herr Winkler vill väl icke påstå, att överståthållarämbetet är så socialistiskt, att det också gör det till en partifråga, när det uttalar sig på detta sätt.

Sedan sade herr Winkler, och det tyckte jag var litet för mycket sagt av honom, att detta var en farlig och obetänksam lagstiftning. Jag vill icke bestrida herr Winklers kompetens att bedöma, om så är fallet, men jag vågar med bestämdhet göra gällande, att regeringen, som kommit fram med detta förslag, och vi, som nu i kammaren försvara det, äro lika kompetenta att bedöma den saken som herr Winkler. Om herr Winkler icke vill tillmäta oss samma kompetens som sig själv, ber jag att få hänvisa till lagrådet, vilket icke funnit sådana betänkligheter mot att godtaga denna lagstiftning som herr Winkler.

Jag tycker, det vill jag säga herrarna, att ni blåsa upp detta till en alltför stor fråga. Vi kunna naturligtvis, som jag förut sade, ha delade meningar — ingen kan därutinnan komma med några bevis — om i vad mån det menligt inverkar på fastighetskrediten. Det kan man icke ha någon bestämd mening om, men att som herr Winkler säga, att vi här äro inne på en farlig lagstiftning, är enligt min uppfattning överord.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Herr Christenson i Södertälje: Herr förste vice talman! Endast några få ord i anledning av den senaste talarens yttrande. Han läste upp en del av vad överståthållarämbetet yttrat i denna fråga. Jag skall be att i detta sammanhang få hänvisa också till reservationen, där det står ungefär detsamma, nämligen att det i och för sig är synnerligen behjärtansvärt att arbetaren får ut sin lön.

månsrätter är det nämligen, som hota fastighetskrediten? Jo, det är de, som enligt den nuvarande lagens bestämmelser tillkomma dem som falla under beteckningen »betjänter», och som ha förmånsrätt för ett helt års inestående lön. Under denna beteckning »betjänter» har man nämligen hänfört sådana herrar som disponenter, direktörer, kontorschefer, kamrerare m. fl., och man har otvivelaktigt ofta manipulerat så, att sådana personer ha presenterat så stora förmånsräkningar på inestående lön, att det har hotat fastighetskrediten. Om herrarna sålunda äro måna om fastighetskrediten, vilket jag tror ni äro, skulle jag i all blygsamhet vilja ge er det rådet att icke sätta er emot denna mycket behjärtansvärda utvidgning av förmånsrätten, ty den skadar icke fastighetskrediten, utan att ni i stället nästa år komma igen med en motion, som avser att begränsa betjänters förmånsrätt också ned till sex månader, så att vi få de höga löntagarna placerade i samma förmånsklass som arbetare och småbönder. Då tror jag, att ni skulle åstadkomma ett skydd för fastighetskrediten.

Ang. arbetares förmånsrätt i arbetagivares konkurs.
(Forts.)

Herr Christenson i Södertälje sade, att det väl icke var någon, som ville bestrida, att icke denna fråga hade viss betydelse för egnahemsbildningen. Jag vill visst icke bestrida det, herr Christenson, men jag tror, att den har en helt annan betydelse än han förutsatte. Jag kan nämligen icke förstå annat än att egnahemsbildningen måste främjas därigenom, att arbetarna få ut den lön, som de ha intjänat.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl av herr Winkler m. fl. av kammarens ledamöter, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogs andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion angående nedbringande av läkemedelsprisen. Därvid anförde:

Ang. nedbringande av läkemedelsprisen.

Herr **Osberg**: Herr förste vice talman! Jag tillät mig vid riksdagens början att väcka en motion om en riksdagsskrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning om vad som bör åtgöras för att nedbringa läkemedelsprisen och om man icke skulle kunna toppbeskatta de höga inkomsterna å vissa

Ang.
nedbringande
av läke-
medelsprisen.
(Forts.)

apotek för att därmed hjälpa de mindre bärkraftiga. Utskottet säger här, att det »finner det synnerligen önskvärt, att läkemedelsprisen hållas så låga, som kraven på läkemedlens tillförlitliga beredning och bekväma tillgång i olika delar av landet tillåta», men uttalar vidare, att »motionären synes emellertid hava förbisett, att denna prisfråga redan är föremål för prövning i samband med den utredning, som pågår med anledning av riksdagens skrivelse den 11 maj 1907». Jag vill då framhålla, att jag ingalunda har förbisett, att denna utredning pågår. Det skulle ju vara egendomligt, om man skulle vara fullkomligt främmande för detta, när utredningen har pågått sedan år 1912, men man har på samma gång rätt att förvänta, att när det gäller en så viktig fråga för det allmänna som denna, att utredningen bör slutföras och icke fortgå hur länge som helst.

Vidare säger utskottet, att det kan förväntas, att frågan om apoteksväsendets ordnande och därmed även frågan om läkemedelsprisen efter den långa utredningstiden snarast företages till slutlig behandling, och då därvid de av motionären framförda önskemålen torde komma att beaktas, får utskottet hemställa om avslag å motionen.

Jag tillät mig vidröra detta spörsmål på grund av att läkemedelspriserna ställa sig alldeles för höga, och allmänheten har väl ändå i viss mån rätt att ställa sig på den ståndpunkten, när den ser de inkomster, som olika apoteks-innehavare ha. De kunna ju gå upp till rätt så svindlande belopp. Jag medger gärna, att det å andra sidan kan finnas apotek, som icke kunna anses såsom fullt bärkraftiga, men man skulle genom den åtgärd, som jag här föreslagit, kunna erhålla en progressivbeskattning, som kunde användas till utjämning för att bereda även dessa apotek en anständig inkomst. Man vidtog ju på sin tid rätt kraftiga åtgärder för att utjämna läkararvodena och ett som annat för att möjliggöra för hela folket att stå något så när i samma ställning.

Det förekommer icke sällan, att orter, som behöva ett apotek, få sig ålagda att skaffa erforderliga lokaler på egen bekostnad, och sedan får man där betala samma priser för läkemedlen, som gälla enligt de fastställda reglerna för prissättningen.

Man bör tänka på att det exempelvis här i Stockholm har inträffat, att ett apotek varit i tillfälle att betala 40,000 kronor i hyra för en lokal vid Rege- ringsgatan. Jag tillät mig i motionen säga 50,000 kronor, men det lär vara 40,000 kronor. Ett apotek är dock icke en affär, som behöver tränga sig fram i främsta linjen. De ha ingen annan konkurrens än sinsemellan. För dem är det icke som för en vanlig affärsman. Dessa har ju långt flera faktorer att räkna med, apoteken kunna ligga så att säga rent av i skymundan, ty läkemedlen, som de ha att sälja, gå åt i lika stor utsträckning ändå. Man måste väl ändå börja att söka få mera anständiga förhållanden till stånd på detta område. Vanliga affärer kan man ju icke kontrollera i nämnvärd utsträckning, men konkurrensen kommer ju här mera till sin rätt. Det är icke nog med att de i vissa centra kunna betala vilka hyresbelopp som helst och ändå inhösta oskäligen belopp, det är också en annan sak, som icke är så bra och som gäller den inre organisationen av apoteken. Där är det nämligen så, att en hel del av personalen står så gott som på svältgränsen, medan andra återigen ha orimliga inkomster.

Nu hoppas jag, att när utskottet pekar på att vi snart ha att förvänta en bättre ordning på detta område, regeringen även kommer att så snart som möjlig vidtaga de ändringar, som här äro påkallade. Om det är på något område, som man bör göra en utjämning, så är det på sjukvårdens område. Man skall väl icke ockra på nöden, utan man måste väl, vem man än må vara, ha den uppfattningen, att man där måste komma fram till ett tillstånd, som kan

försvaras. Jag vill icke, att apotekarna skola komma i en ogynnsam ställning, utan vill, att de, såsom andra människor, skola ha en i förhållande till deras yrke rimlig inkomst, men jag tycker, att vi skola eliminera bort de oegentligheter, som nu förefinnas. Det är min förhoppning, att när man skall gå till ett slutligt avgörande i denna fråga, man skall taga hänsyn till hela folket och icke endast till apotekarna.

Jag har, herr talman, velat göra detta inlägg. Jag kan naturligtvis icke komma med något yrkande efter den redogörelse, som här lämnats, och de uttalanden, som här gjorts om att det skall ske en rättelse. Men jag måste på det kraftigaste betona, att denna rättelse måste ske snart, och det är icke bra, att en kommitté, som tillsatts för ett sådant speciellt spörsmål som detta, får ligga på en sådan utredning huru länge som helst, utan det bör väl ändå bestämmas en tidpunkt, när den skall ha slutfört sitt arbete. Det är ingenting som hindrar, att en regering, när den tillsätter en kommitté, säger ifrån, att papperen inom viss tid skola ligga på bordet. Jag hyser alltså den förhoppningen, att vi icke skola behöva vänta ytterligare några år på att denna fråga skall få sin slutliga lösning.

*Ang.
nedbringande
av läke-
medelsprisen.
(Forts.)*

Häruti instämde herr *Lovén*.

Herr Holmberg: Herr talman! Vid sidan av utskottets betänkande ber jag att få anföra följande. Apoteksprivilegierna intaga en bemärkt plats bland de ekonomiska orättvisorna i samhället. När en yrkesutöware har arbetat för en dräglig eller kanske knapp lön i alla sin krafts dagar, kan han, när lyckan är god, bli tilldelad privilegium att inneha apotek. Om han härvid lyckas få ett välbeläget apotek, så inhöstar han en verklig förmögenhet för varje år, som går. Av denna inkomst är han själv för gammal att njuta, så vida han icke är en s. k. girigbuk. Det är verkligen påfrestande att erfara, huru somliga personer, utan att äga särskilt framstående egenskaper jämfört med sina kamrater, på detta legitima sätt tillerkännas en onaturligt stor inkomst. Detta har delvis utlöst sig i en strävan bland farmaceuterna att få till stånd onödigt många apotek på en del större orter. En reglering till det bättre torde genom statens ingripande vara att förvänta.

Inför hotet om förändrade villkor eller kanske till följd av farmaceuternas utan tvivel mycket starka fackförenings påverkan har enligt vad tidningarna meddelat överenskommelse träffats med apotekarna om progressiva avsättningar till pensionsfond och till understödande av små apotek. Härmed äro de nuvarande orättvisorna erkända av vederbörande yrkesutöware.

Då nu frågan om läkemedelsförsäljningen är uppe till behandling, må det tillåtas mig att göra några reflexioner om ett par detaljer i problemet. Såsom lämplig lösning har det talats om förstatligande eller så kallad socialisering av apoteksväsendet i riket. Inför blotta ordet »socialisering» hesiterar nog flertalet av denna kammars ledamöter, men det är icke så farligt, som det låter. I detta fall är socialisering redan genomförd, i det att staten bestämmer läkemedelsprisen, staten bestämmer, vem som får bedriva apoteksverksamhet, staten verkställer teknisk inspektion av apoteken, staten bestämmer om ett apotek får inrättas eller ej, staten är oförhindrad att bestämma vad som helst vid ombyte av privilegieinnehavare — allt detta utan att träda gängse rättsuppfattning in på livet. Återstår endast att staten skulle tillskjuta rörelsekapitalet. Detta må väl vara alldeles betydelselöst, huvudsaken är, att staten äger reglerande inflytande och att den har förmåga att skickligt utnyttja densamma.

För att mera rättvist fördela de stora vinsterna och för att fördela dem på en lämpligare och längre del av vederbörandes livstid, anser jag, att det skulle kunna ordnas så, att privilegier kunde utlämnas till bolag eller till annan lämp-

Ang.
nedbringande
av läke-
medelsprisen.
(Forts.)

lig sammanslutning av de legitimerade farmaceuter, som äro nödvändiga för att sköta ett apotek. Dessa finge sedan, inom eller utom sig, utse en av Kungl. Maj:t godkänd verkställande direktör. En sådan aktieägare i ett apotek vore pliktig att vid uppnådd pensionsålder överlämna sin aktie till en av kamraterna och vederbörande myndigheter godkänd efterträdare mot aktiens ursprungligen åsatta värde i penningar. Härmed torde en, om man så vill kalla det, »befordringsorättvisa» vara borteliminerad.

Sedan återstår ett annat problem: att jämnare fördela vinsten de olika apoteken emellan. Härtill har föreslagits en kraftig progressiv beskattning av de mest givande för att därmed understödja de på mindre orter belägna apoteken, vilka icke kunna erhålla nödig omsättning för att lämna vinst. För egen del tror jag det skulle vara lämpligare, om de större apoteken pålades skyldighet att hålla en eller flera filialer på avlägsna orter. En filialföreståndare vore då delaktig i det bolag, som innehade privilegiet på moderapoteket, och finge räkna sin inkomst i dels bestämd lön och dels utdelning av den gemensamma vinsten. Genom sådan sammankoppling borde även förmånligare inköp och bättre anpassning av lagrets storlek för de små apoteken kunna ernås.

Den i motionen påpekade onormalt höga hyran, som i verkligheten utgör 40,000 kronor, pekar på att även andra missförhållandena råda. Sälunda äro två apotek här i staden belägna snett emot varandra vid samma gata. Dessa exempel visa, att man även måste sträva efter omkostnadernas nedbringande. Skulle man endast progressivbeskatta utan att utöva ekonomisk kontroll över apoteken, vore icke mycket vunnet, ty det finns nog många sätt att hålla den bokförda vinsten låg.

Om apoteksprivilegierna utlämnades till bolag, som redan sagt är, skulle nästa steg bli, att de sinsemellan konkurrerande bolagen lämnades tillfälle att sammansluta sig, först i enstaka fall och sedermera alla på samma ort, för att med tiden bli en hela landet omslutande trust. När så organisationen kunde betraktas såsom färdig, skulle det allmänna dirigera denna verksamhet lika enkelt som nu, endast med den förändringen, att nu lämnas privilegium på att inneha ett helt apotek, i framtiden lämnades privilegium på att inneha en aktie i landets apotekstrust. Genom att sätta lämpliga pris på läkemedlen regleras trustens inkomster. Sedan blir det delägarnas sak att bestämma de olika lönerna. Företagarevinsten, lika med aktieutdelningen, blir ett påbröd för de privilegierade.

Den gängse och riktiga uppfattningen torde vara, att apoteksväsendet bör uppehålla sig självt utan tillskott av medel från det allmänna. Med det sagda vill jag påstå, att rätta vägen till billig medicin är att söka få apotekens omkostnader begränsade till det minsta lämpliga. Under uttalande av förhoppning, att denna urgamla fråga snarast möjligt måtte bli löst på ett tillfredsställande sätt, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr förste vice talman! Jag har icke något annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag vill kraftigt understryka, att det är högeligen på tiden, att det göres någonting för att få fram en reform på apoteksväsendets område. Det har under en lång följd av år varit utredning om, hur apoteksväsendet skall ordnas, och det har förelegat kommittéförslag, som framlagts för rätt många år sedan och som varit under överarbetning av särskilt tillkallad sakkunnig inom socialdepartementet. Detta förslag har varit ute på remiss, och det är verkligen hög tid, att det nu tages ett tag för att få till stånd en ändring på detta område.

De läkemedelspris, som vi ha i vårt land, äro uppenbarligen för höga, och det är intet tvivel underkastat, att man genom en rationell organisation av apoteksväsendet skulle kunna i väsentlig mån sänka priserna på åtminstone de mest

använda läkemedlen. Om vi se efter, hur det är i städerna — ja, vi behöva icke gå till Stockholm utan kunna hålla oss till landsortsstäderna — så finna vi, hur som apoteksinnehavarna i många fall sitta med utomordentliga inkomster, inkomster som icke på något sätt motsvara deras arbete, deras ansvar eller deras kapitalinvestering i företaget, inkomster, som icke på något sätt äro jämförliga med dem, som åtnjutas av andra, som i många fall ha mycket högre utbildning och större ansvar.

Utvecklingen har, såsom också antytts här i dag, gått i den riktningen, att det bland farmaceuterna är en allmän strävan att få flera apotek. Det är en rent galen väg. Här i Stockholm skulle det kunna vara långt färre apotek, än vad som nu finns. Hela utvecklingen har gått i den riktningen, för att farmaceuterna skulle få något så när ordentliga befordringsmöjligheter. Men det hela går ut över allmänheten. Medicinaltaxan sättes så, att apoteken skola kunna bära sig. De bära sig mycket bra i städerna och lämna där stora vinster. Och varför? Jo, därför att medicinaltaxan sättes så, att små apotek på landsbygden också skola kunna bära sig.

Nu är det så, att vi på landsbygden hava behov av flera apotek. Den saken behöver icke diskuteras. Men detta kan icke ordnas på mera än ett sätt, och det är att från de platser, där det är mycket stor läkemedelsåtgång, ett överskott av vinsten lämnas till små apotek på landsbygden.

År 1920 gick man in för tanken på ett centrallaboratorium, och den tanken är enligt mitt förmenande fullständigt riktig, även om den då mötte sådant motstånd från apotekarnas sida, att den icke kunde realiseras. Den kan realiseras på olika sätt. Den kan realiseras så, att staten inrättar ett centrallaboratorium, och den kan realiseras så, att apotekarna sammansluta sig. Det är felaktigt, att utbildade farmaceuter skola framställa läkemedel, som kunna tillverkas fabriksmässigt och sedan expedieras ut till apoteken. Det är väl icke meningen, att man skall hava gamla omoderna arbetsmetoder, som sedan skola dyrt betalas av allmänheten, utan i den mån nya metoder kunna införas, bör väl detta ske. Ett centrallaboratorium skulle alldeles säkert i sin mån, genom att tillverkningen standardiserades, bidra till ett förbilligande av läkemedlen. Det skulle även göra något mera, nämligen åstadkomma en möjlighet att minska antalet utbildade farmaceuter på en del apotek. Det är, efter mitt sätt att se och såvitt jag kan förstå, högeligen önskvärt, att det snarast tages itu med den här saken.

Nu har det inom farmaceutkåren under föregående tid varit mycket stark opposition mot det rådande tillståndet. Farmaceuterna hava förut själva arbetat för att få en ny ordning. Nu hava emellertid farmaceuterna under kristiden fått sina löner så ordnade, att det icke förefinnes något större behov av en ändring från deras sida, utan nu börja de privilegierade apoteksinnehavarna och farmaceuterna att hålla tillsammans, så att jag håller före, att den hjälp, man förut haft från farmaceuternas håll för att få en ändring till stånd, icke mer finnes. Men därför att de stora apoteksinnehavarna sätta sig emot en verkligt genomgripande reform på detta område, därför får man icke rygga tillbaka.

Vad jag velat säga, är endast, att jag velat understryka, vad jag vid upprepade tillfällen förut framhållit, nämligen att det är angeläget, att det snart vidtages åtgärder, som föra fram till en verkligt genomgripande reform på apoteksväsendets område.

Herr **Holmström** i Gävle: Herr talman! Då intet angrepp riktats mot utskottsutlåtandet, skall jag endast anhålla att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

*Ang.
nedbringande
av läke-
medelsprisen.
(Forts.)*

§ 9.

Ang. majoritetsval i enmansvalkretsar vid val till riksdagens andra kammare. Härefter upptogs till behandling konstitutionsutskottets utlåtande, nr 18, i anledning av väckt motion om återgång till majoritetsval i enmansvalkretsar vid val till riksdagens andra kammare.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 66, hade herr *Pers* föreslagit, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning och förslag angående återgång till majoritetsval i enmansvalkretsar vid val av representanter till riksdagens andra kammare.

Utskottet hemställde, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade likväl avgivits av herr *Engberg*, som ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av föreliggande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag angående införande av ett sådan valsätt vid val av representanter till riksdagens andra kammare, som bättre än det nuvarande tillgodosåge den demokratiska parlamentarismens fordringar, varvid tanken på majoritetsval i enmansvalkretsar utan bostadsband särskilt borde beaktas.

Utskottets hemställan föredrogs; och yttrade därvid:

Herr **Engberg**: Herr förste vice talman! Det finnes en gammal god segel, att man icke skall ge sig ut i batalj, då segerutsikterna äro mycket ovissa, och för ett ögonblick sedan sade mig en av andra kammarens liberala ledamöter, att han för sin del fann det hopplöst att överhuvud taget förfäktat sin ståndpunkt gentemot det proportionalistiska systemet. Ja, herr förste vice talman, när detta yttras från det parti, som gjort till sin förnämsta programpunkt att åstadkomma ett nytt valsätt och att avskaffa proportionalismen, så bör det ju vara så mycket utsiktslösare, att en röst höjes ifrån ett läger, som *icke* har satt upp den punkten på sitt program, och kanske så mycket utsiktslösare, som jag vet, att man i riksdagens andra kammare har emot sig en ganska kompakt mening till förmån för det gällande valsättets princip, för den proportionalistiska ordningen.

Om någon tid kommer förmodligen kammaren att ställas inför en ny form, en ny utveckling av den proportionalistiska härligheten. Det blir, när kammaren får tege ställning till spørsmålet om ett införande jämväl för de kommunala valens vidkommande av underpartibeteckningarna, ett fortsättande alltså på den väg, som riksdagen beslöt slå in på härom året och som ju innebär, att proportionalismen breder ut sig som ett ogräs med en oerhörd rad av varianter och med en oändlig rad av möjligheter till kupper, knep och allehanda manövrer. Jag hyser nu den uppfattningen, att det ideal, som föresvävar anhängarna av det proportionella valsättet, är ett falskt och ett oriktigt ideal. Det är ett slags matematikens rättvisa, man vill ernå. Man vill söka göra det möjligt att så fördela mandaten, att varje grupp, varje parti får precis, vad som matematiskt tillkommer vederbörande, och man vill icke höra talas om, att ett sådant system trots sin ideella matematiska rättvisa, om det fullt genomföres, dock åstadkommer en rad av sådana missförhållanden, att det i längden blir omöjligt för den enskilde medborgaren att stå så intresserad inför det politiska, offentliga livet, som han kanske annars borde göra.

Vi ha sett en motion väckas, en motion som också snart kommer att behandlas av kamrarna. Det är de folkfrisinnades motion angående tilläggsmandat. Även den speglar den utvecklingslinje, inför vilken vi stå. Det är här fråga om att man skall så fördela mandaten, *som om* riket vore en enda valkrets.

Man spørjer: varför tar man inte steget fullt ut och går till riksvalkretsen med ens, när man ändå anser, att mandatens fördelning bör ske med riksvalkretsen som idealet? Jag pekar på denna motion, därför att den synes mig bekräfta riktigheten av den uppfattning, jag ganska länge hyst, nämligen att proportionalismen är ett slags oundvikligt öde, som man icke kan undgå, utan att linan får löpas ut. Vi få tydligen lov att gå till botten med det hela, tills systemet upplöser sig självt. Inom konstitutionsutskottet framfördes på fullt allvar den tanken, att man skulle helt enkelt överge de allmänna valen. Man skulle åt de olika sociala grupperna giva det röstetal, som matematiskt tillkom dem, och sedan låta grupperna själva utse sina representanter i riksdagen. På det sättet hade proportionalismen fyllt sitt yttersta värv, upplöst sig själv och i sin självupplösning skaffat ett nytt valsystem i världen. Jag vill icke spå, herr förste vice talman, huruvida och i vad mån dylika framtidsutsikter kunna sägas vara väl grundade. Men jag befarar, att vi icke komma till rätta med systemet, förrän vi stå i riksvalkretsen och varje medborgare får klart för sig, att nu har det blivit en karrikatur av det hela. När vi gingo till de stora valkretsarna, till länsvalkretsarna, togo vi ett steg, som var logiskt utifrån systemets egen idé. Men det var ett steg på halva vägen, och nästa steg blir riksvalkretsen. Men vad har följden redan nu blivit? Jo följden har blivit den, att avståndet mellan den valde och hans väljare har blivit allt större. Den enskilde valmannen får taga ställning icke till Andersson, Pettersson eller Lundström och hans program utan till den partibeteckning, han har att ge sitt understöd. Och när vi äro framme vid riksvalkretsen, föreställer jag mig, att det blir så, att man mobiliserar sina partier, vilka giva sina röster för partibeteckningen, och så få partierna själva sörja för att rekrytera platserna.

Det har talats om personlighetsprincipen, och det har enligt min uppfattning drivits mycket ofog med det talet, ty det är icke säkert, att de, som ropa högst i skyn om personlighetsprincipen, därför äro de, som slå vakt om den. Jag vill crinra därom, att den anmärkningen, att man *inom partiet* icke skulle få fram den man vill ha o. s. v., är oriktig, ty t. ex. inom det parti, jag har äran representera, går det till på det sättet, att man skickar ut listor till provval. Vi ha sålunda *inom* det partiet en demokratisk ordning för fastställandet av kandidatlistorna. Min anmärkning riktar sig alltså inte mot *den* sidan av problemet. Min anmärkning riktar sig mot att *valmanskåren* får att taga ställning inte till de personer, som gå ut och kandidera, utan till partibeteckningarna; det blir partiernas *inre ensak* att sedan ordna upp kandidatlistorna. Möjligheten för en enskild medborgare att om så skulle tarvas gå ut, utan något parti bakom sig, men i syfte att själv i sin person och i sin åskådning representera partiet och slåss för sin kandidatur, den möjligheten är i proportionalismens tidevarv fullkomligt utesluten.

Den andra konsekvensen av detta sakförhållande blir, att man inom partierna helt naturligt söker fullkomna sin mobiliseringsapparat, fullkomna valtekniken, själva valhandlingstekniken rättare sagt, därhän att man kan få fram, i största möjliga utsträckning, dem som äro redobogna att rösta på partibeteckningen. Jag får erkänna, att det är ett surrogat som är ganska dåligt, ty ni skola inte kunna begära, mina herrar, att svenska folket i längden skall vara entusiasmerat av en handling, som innebär, att man endast går för att lägga sin röst för partibeteckningen och inte får slåss om personen där under. Det blir ett helt annat innehåll, ett helt annat riskmoment, så att säga, i en valhandling, där den enskilde uppställer sin kandidatur i vilken valkrets han önskar, där han kan gå ut att slå sin motståndare, där valet verkligen är förenat med spänning och med tagande av en risk, och där man också genast får veta resultatet. Hos oss marschera partierna fram, lägga ned sina röster i val-

Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammar.
(Forts.)

Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

urnan, och om ett par månader hoppar det upp några gubbar ur lådan. Då har redan allt intresse försvunnit för valhandlingen. Vi ha lösslitit sambandet mellan val och valresultat, och det kan inte annat än verka förflackande på hela det politiska intresset i landet.

Dock äro måhända dylika ting mindre betydande än den avigsida av saken, som framträder i länder med genomförd demokrati med allmän och lika rösträtt, och som vilja bygga upp sin riksstyrelse på parlamentarismens grund. Vi se världen över hurusom kriser övergå det parlamentariska livet, och om vi vilja vara oppriktiga måste vi erkänna, att det proportionella systemet har en djup, stor och betydande andel i dessa svårigheter. Möjligheten att få regeringar starka i den meningen, att de ha en majoritet bakom sig i parlamentet, blir mindre och mindre i samma mån som det genom proportionalismen sker ett fastlåsande och förstelnande av partilinjerna. Det blir vid varje val, hur livliga och stora frågor som än varit på dagordningen, en högst liten procentuell förskjutning mellan partiernas inbördes styrka. Det får till följd, att möjligheten att skapa fasta regeringsunderlag blir mindre och mindre, på samma gång som möjligheten att få ett uttryck för och ett utslag av vad folket verkligen menar i en viss fråga blir praktiskt taget avskuren. Följden av detta blir i sin tur, att vi få tillgripa det referenduminstitut, som jag betraktar som en ganska stor oformlighet och som man endast i mycket, mycket sällsynta fall bör begagna. Men det säger sig självt, att har man ett valsysteem, som utesluter möjligheten att få ett uttryck för folkopinionen i bestämd riktning, utan som alltjämt endast blir en mobilisering av partiernas styrka, vilka frågor som än stått främst på dagordningen, tvingas statsmakterna en vacker dag att mer och mer tillgripa referendum för att få ett klart besked om var opinionen i en fråga i verkligheten ligger.

Jag tror, herr förste vice talman, att vi här i riksdagen gjorde klokt i att allvarligt reflektera över detta problem. Skall demokratin kunna bestå, skall man verkligen bygga statens liv på folkets självstyre, så räcker det inte blott med den allmänna och lika rösträtten. Det tarvar också, att man skapar sådana former för rösträttens utnyttjande, om jag så får uttrycka mig, att inte demokratin kommer till korta inför själva valsysteem. Vi ha glidit in i en period, där slöheten inför de allmänna valen kommer att växa valår efter valår. Detta kunna ni vara övertygade om, mina herrar, och då tvingas olika partier att, såsom en motvikt mot denna naturens egna reaktion mot det proportionalistiska systeem, åstadkomma så fulländade valhandlingsapparater, att man om möjligt kan föra fram varje medborgare utan undantag till vallokalen och få honom att avge sin röst, han må sedan ha eller inte ha intresse för valhandlingen. Detta är ingen lycka. Det är enligt min uppfattning en stor olycka för hela vårt politiska liv och dess sundhet. Jag har den bestämda meningen, att det är bättre med ett valsysteem, även om det ingalunda är så idealiskt ur den matematiska rättvisans synpunkt, som i det avgörande ögonblicket ger möjlighet att få fasta underlag i parlamenten för regeringsbildningar, även om numerärförhållandena partierna emellan icke äro något *matematiskt* uttryck för hur det partivis står till med opinionen i landet.

Jag har därför den uppfattningen på grund av det tröstlösa i allt detta, att tiden är kommen för riksdagen att taga under allvarligt övervägande att finna ett valsysteem, som gör bättre rättvisa åt den mänskliga instinkt, som varje sund människa måste hysa, nämligen viljan att när han går ut i valet möta person och program i ett, och som ger möjlighet att gå ut och ställa sin egen kandidatur var han vill, slåss för sin uppfattning och taga risken. Det nuvarande systeem är ett fruktansvärt maskineri, det är mekaniseringen genomförd på politikens område. Man gör det hela till en vidunderlig fabrik med kuggar och hjul, en fabrik som till sist blir en tyrann över en själv. Men den

dagen, mina herrar, då vi stiga in i riksvalkretsen och tömma proportionalismens bittraste kalk, då skola vi naturligtvis också alla nödgas erkänna, att vi ha gått till botten och få börja på nytt. Men jag har frågat mig: finns det ändå inte en anledning att reagera och fästa uppmärksamheten i tid på den olyckliga utveckling, i vilken vi stå? Och det har varit, herr förste vice talman, avsikten med den reservation jag har fogat till konstitutionsutskottets utlåtande. Jag har ingen förhoppning om att vinna gehör för mina uppfattningar i detta stycke, men jag är övertygad om, att dessa uppfattningar oemotståndligt komma att arbeta sig fram och en vacker dag tilltvinga sig segern. Jag har alltså den meningen, att det, trots det hopplösa i läget nu, ändå är min skyldighet att hemställa om bifall till den reservation, som jag har avgivit.

Med herr Engberg förenade sig herrar *Lövgren* i Nyborg, *Englund* och *Sjöblom*.

Herr Sävström: Herr talman! Den föregående ärade talaren har på ett värtaligt sätt framhållit bristerna i det proportionella valsättet. Då jag nu här går att med några ord yrka bifall till utskottets hemställan, vill jag emellertid först säga, att jag i likhet med herr Engberg inte uppskattar de s. k. förbättringar, som i metoden ha föreslagits i synnerhet vid innevarande riksdag. Redan det att valkretsarna förstörades betydligt innebar enligt min mening en försämring, och herr Engberg har rätt uti att avståndet mellan väljarna och den valde förstörades onödigt. Emellertid kan man kanske ändå medgiva, att tack vare de förbättrade kommunikationsmedlen, särskilt om jag tänker på bil- och busstrafiken, ha avstånden i någon mån förkortats, så att läget i det avseendet är något bättre än vad det eljest skulle ha varit. Men när vid denna riksdag ha väckts inte mindre än fem motioner, gående ut på att införa underpartibeteckning och fraktionsbeteckning jämväl vid landstingsmannavalen och de kommunala valen, förstår man också, att det är fråga om att löpa linan ut, och det är enligt mitt sätt att se inte en förbättring utan snarare en försämring.

När emellertid reservanten talar om de nackdelar, som det proportionella valsystemet har fört med sig, så underlåter han emellertid att nämna de nackdelar, som majoritetsvalen skulle giva oss. Och när vi komma till det kapitlet kan jag inte följa herr Engberg. Ty om man vill vara rättvis måste man dock medgiva, att det proportionella valsättet ger ett långt mer rättvist utslag än vad majoritetsvalen ger. När frågan om proportionalismen diskuterades år 1907 i andra kammaren, yttrade en talare mot proportionalismen följande, som jag inte kan underlåta att här anföra. Han sade nämligen: »Om den proportionella visdomen finge göra sig gällande inom riksdagen, skulle den i följd av sina beslut rörande bevillningarna, lagstiftningen, försvaret o. s. v. prestera resultat, som skulle förvandla vår riksdag till ett slags politiskt Abdera och dess ledamöter till fullödiga representanter av den människoklass, som man brukar kalla Tälje tokar.» Senare tillägger han: »Man kan säga, att mina ord givit uttryck åt en teoretikers hugskott och en kammarlärds ofruktbara spekulationer, men, mina herrar, slika fraser och slagord ha intet att betyda i en strid, vars vapen heta tankar.»

På så sätt kunde man uttrycka sig 1907, när man skulle diskutera proportionalismen. Vi ha ju haft många erfarenheter av densamma under de år, som ha gått, och de ha icke gått i den riktning, som man från detta håll förutspådde.

Nu har emellertid herr Engberg sagt, att med det proportionella valsättet följer, att den politiska livaktigheten är ifrån år förminskas. Emellertid är

*Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)*

Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

det ju så, att redan 1907, när man diskuterade problemet, om man skulle införa proportionellt valsätt eller icke, klagade man över bristande politisk livaktighet, och man trodde, att det proportionella valsättet i någon mån skulle höja densamma. Emellertid blev det tvärtom, men skillnaden är stor mellan den tiden och nu. Vi ha ju utökat valmanskåren till det allra yttersta, och det är självklart, att procentdeltagandet i valen numera inte kan vara så stort som förr. Jag tycker emellertid, att det är rätt duktigt att man kan komma upp till att förmå omkring 60 % av valmanskåren i landet att delta i politiska val. Alla människor äro dock inte så utomordentligt intresserade av politik. Det äro vi och de människor som vi umgås med — när vi se varandra och tala med varandra blir det gärna politik, men så blir det icke med människor i allmänhet. Och jag vill säga, att jag ingalunda tror, att en återgång till majoritetsvalen skulle stärka den politiska livaktigheten. Vi se till exempel hur det går till vid prästvalen, där vi ha majoritetsval. Jag har erfarenheter från min hemort angående dylika val, där två parter i sista hand kämpa om vilken kandidat som skall väljas. Deltagandet i dessa val är icke större än vid politiska val. Men det åstadkommer en förbittring och en strid så svår, att det kan uppstå personlig ovänskap mellan dem som företråda de olika meningsriktningarna, en ovänskap, som säkerligen kommer att sitta i för långa tider framåt. Det är det otrevliga, som följer med majoritetsvalen, då olika partier skola tävla om en enda man. Jag är inte så gammal riksdagsman, men jag har dock varit med om att bli uppställd som kandidat vid ett majoritetsval i en enmansvalkrets, det var vid valen år 1908. Det var tre partier som gingo fram vid valet, socialdemokraterna, de frisinnade och högern. Det höll på att bli ett trekantval, men så småningom började man frukta att socialdemokraterna i så fall skulle komma i majoritet. Följaktligen måste de andra borgerliga partierna gå tillsammans för att ena sig om den man, som då representerade kretsen i andra kammaren, en duktig karl och ledamot av konstitutionsutskottet. Högern tvingades då att rösta på den frisinnade representanten för att slippa en efter deras uppfattning ännu sämre representant, d. v. s. den radikale man, som var ansluten till det socialdemokratiska partiet. Kan det vara behagligt för ett parti att på detta sätt vid valet nödgas överge sin egen kandidat för att rösta på en annan? På samma sätt skulle det återigen bli, om vi skulle tillämpa majoritetsvalen och gå ifrån det proportionella valsättet. Ingen trevlig situation skulle uppstå, och det bleve icke minst obehagligt för den part, som bleve i minoritet, och som kunde räkna ut att den skulle förbli i minoritet för en lång tid framåt. Skulle något sådant väcka intresse hos dessa väljare? Nej, långt därifrån. Jag tycker, att de i längden skulle bli ganska slöa och likgiltiga, när de förstodo, att det för dem icke fanns någon möjlighet och någon utsikt till framgång vid ett sådant val.

Dessutom få vi icke förglömma, hur obehagligt det måste vara för alla dem som uppställa sig som kandidater i dylika val. Vi känna redan från majoritetsvalen raderna av insändare i lokaltidningarna om de kandidater, som då uppställdes. De historierna ha vi säkerligen icke vuxit ifrån, om vi nu komma tillbaka till majoritetsvalen, utan vi skulle få uppleva precis samma obehag som förut. Man kan säga, att det proportionella valsättet har åstadkommit förbättringar, och avsevärda förbättringar, i det fallet. De rent personliga angrepp, som riktades från olika medborgare mot de personer, som uppställde sig som kandidater, ha numera bortfallit. Striden rör sig om partierna och deras program, och de äro för kandidaterna långt behagligare att försvara och att tala för. Den fria valmanskåren, säger herr Engberg, blir för varje år allt mindre under det proportionella valsättet. Ja, det kan vara sant, men vilken roll skulle den fria valmanskåren komma att spela vid ett majoritetsval? Det är ju också lätt att räkna ut, att den skulle bliva till ingen betydelse.

Det torde emellertid icke vara behöfligt att denna gång yttra sig mera om saken. Herr Engberg anser ju, att hans yrkande är hopplöst. Någon framgång kan ju i varje fall antecknas, ty förra gången, då herr Pers framförde sin motion, blev det ju ingen debatt om saken, man var ju överens om att till vidare borde det proportionella valsättet behållas. Nu har ju en så betydande man som herr Engberg trätt i bräsch, och man ser, att flera gå på samma linje. Det är möjligt att man längtar tillbaka till ett annat valsätt. Men ehuru jag har mina anmärkningar emot det proportionella valsättet, framför allt om man tänker införa de s. k. förbättringar som här äro föreslagna och som kanske utskottet kommer att tillstyrka, vill jag för min del säga, att jag icke är redo att släppa detta valsätt, förrän jag finner ett valsätt som är bättre än det som reservanten och herr Pers förorda, nämligen majoritetsval i enmansvalkretsar, ty det anser jag vara ett valsätt, som under inga förhållanden kan rekommenderas.

Här kämpar man från liberalt håll, såsom herr Pers, för majoritetsval i enmansvalkretsar. I England gå liberalerna i motsatt riktning, från majoritetsval och för att införa proportionella val. Man ser sålunda, att förhållandena äro olika beroende på om man har olika valsätt. Det ser ut, som om man skulle vilja längta ifrån det man har till ett annat som man icke har utan att veta, hur det blir.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr **Månsson** i Furuвик: Herr vice talman, mina herrar! Jag skall närmast fästa mig vid en historisk parallell till den strid, som vi nu se här, och som jag tror och hoppas är under uppblåsning. Förhållandena förut och nu äro synnerligen lika varandra, och jag fruktar stundom, att utgången nu kommer att bli något i stil med utgången då. Ju mera jag läst historien och kommit underfund med, huru våra fäder en gång hade det, ju mera ha Tegnérs ord, tror jag det är, för mig blivit mera levande, när han säger: »Jag kan ej slita mig från höga fäder, min håg står jämt till denna sagovärld, där tro och heder fram i dagen träder och äran sitter på det skarpa svärd.»

Det gamla bondesamhället, som genom knep och våld och tusen intrång så småningom underminerades, står genom den historiska forskningen alltmera klart för oss, och ju klarare det framträder, ju stoltare är det, när vi se, huru dessa människor kunde grusa världsriken och skapa andra, huru de med sin enkla utrustning kunde fullborda dessa ting, som äro för oss fullkomligt sagolika och otroliga. Denna deras kraft och denna förmåga av organisation och framgång berodde på de enkla levnadsreglerna och den enkla rättframma demokratiska hedern och den fränsyn överhuvud av alla själviska intressen. Jag medger ett par fel som sedermera blevo dess dödsfel, vidlådde deras samhällsform, men jag skall icke ingå på dem.

Det utmärkande för detta gamla kommunistiska bondesamhälle var bl. a., att häradet var organisationsformen, häradet var nästan allt i allo, och häradshövdingen var ledande kraft. På häradstinget kände sig bonden hemma, där behandlades både politiska frågor och ekonomiska och militära förhållanden, ty häradet var i första rummet bondesamhällets militära organisationsform. Där behandlades även rättskipningssaker, ehuru i det samhället det var så, att det kan sägas att domarna voro på förhand fällda och lagens gång sådan, att när jag satt yxan i huvudet på en människa, så hade jag därmed fällt min egen dom: häradsrätten sade endast: Vi kunna icke fria dig.

Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

Men efter hand som det kräftsår, varav detta bondesamhälle led, trälinstitutionen, grep omkring sig, växte ett nytt samhälle fram bredvid det gamla, mer eller mindre på olika håll. Trälsamhället tilltog i styrka, i erfarenhet och i makt, eftersom odlingen av de stora landsallmanningarna gjorde framsteg och ur detta framträdde de, som skulle bringa bondesamhället dödsstöten. När man numera följer forskningen ser man hur från denna trälkast, som fanns mer eller mindre företrädd i bondesamhället och som var utestängd från häradssallmanningarna och hänvisad till odling på kronoallmanningen, framkom början till det medeltida högfrälset, som ödelade detta bondesamhälle. Vi se nu också medlen, varigenom bondesamhället förstördes. Visst kan man säga, att det i mycket berodde på kyrkans inträngande på häradets jord, som ödelade bondemakten. Men när det gällde den politiska makten ser man, att det var speciellt genom två omständigheter som det uppstigande högfrälset åt upp bondemakten. Detta högfrälse är till större delen framgånget ur ledningen av de gamla trälfackföreningarna, som voro mycket starka och bildade efter häradstinget och häradsförhållandena såsom mönster samt ur de stormanssläktstjänaregrupper, som vi kalla ministerialer, vilka också ganska ofta på en gång voro fackförenings-tjänare och förtroendemän åt stormanssläkterna. Nu ville jag säga, att dessa framträngande stormanselement använde sig särskilt av två knep, när det gällde att ödelägga bondesamhället. Det ena var fjärdingens införande, häradet delades upp på två, tre, fyra, åtta, i Tyskland ända upp till 28 fjärdingar, och i spetsen för varje fjärding ställdes en man, länsmanen, som närmast kan jämföras med vår nuvarande landsfiskal. Denne länsman var obunden av den gamla bestämmelsen, att ingen fick bliva häradshövding eller lagman utan att vara bondeson, ty det stod intet beträffande länsmanen eller fjärdingsmanen om den saken. Därigenom kunde ministerialerna och deras tjänare, komma från trälarne, tränga sig fram och få en halvofficiell eller hel-officiell ställning och sedermera bliva bisittare vid de gamla lagmanstingen. Men än mera undergrävdes bondesamhället genom att man över häradet anordnade en överinstans, nämligen *lagmanstinget*, i viss mån motsvarande, kan jag säga, vårt nuvarande landsting, ty det var både politiskt och hade med andra saker att göra.

Hur verkade nu detta? Jo, i häradet hade bonden känt sig fri, där kunde han överblicka förhållandena, där kände han personerna, ärendena, men i det nya lagmanstinget eller landstinget, kalla det vad man vill, som berörde större områden, t. ex. hela Småland, dit kom det människor som voro bonden främmande. Det var för honom för avlägset, han brydde sig måhända icke om att fara till tingsstället, han spelade icke där den avgörande rollen som han spelat inom häradet, precis som nu vid de proportionella valen. Han tappade intresset, blev borta, ministerialerna och alla trälavkomlingarna fingo husera bäst de ville, och de huserade också, och så småningom var det icke lönt att han kom, ty han betydde ingenting längre, och efter hand kom han alldeles ur räkningen. Han var med andra ord detroniserad. Liksom vi kunna se i Ryssland nu för tiden, att proletärererna genom revolution under världskriget tippade sig över de gamla härskarna, så kom under korstågen i en revolution, som var lika våldsam som den nya ryska, fast det gick lite mera sakta, trälarne ledning upp över de gamla ledande bondefamiljerna och blevo härskande. Så blev genom en än mera sakta gående utveckling här i de nordiska länderna och även i Tyskland denna utveckling löpande både på den ekonomiska och den politiska linjen, så att på några hundratal år tappade bonden fullkomligt intresset för tingen. Sedermera veta vi, huru det gick, det blev omöjligt för bonden att mera resa sig emot dem, som voro födda till dödlig fiendskap emot honom, som stodo i den skarpaste intresse-motsats till honom och som till sist ödelade och krossade honom. Så lära oss de nya historie-

skrivarna, och så lära oss tusentals papper framförda ur klosterarkiv och andra arkiv.

Parallellen är slående med förhållandena nu. Liksom den gamla kommunistiska bonden hade ett genomgående demokratiskt system, så hava vi nu i de flesta länder i Europa nått fram till ett genomgående demokratiskt system, men ingenting är fritt från fläckar och fel. Det gamla bondesamhällets döds-sår var trälkastan, ur vilken så småningom växte upp så hårda härskare över de andra. Det nya samhällets ministerialer, om jag får fullborda parallellen, äro partibossarna, som genom de möjligheter, som finnas med det nuvarande systemet, komma att så småningom äta upp allt intresse för den nya demokratiens former, och taga bort folkets intresse för denna. Precis som då den gamla bondeklassen jagades bort från de allmänna församlingarna genom det för denna främmande lanstingets tillkomst, komma genom proportionalismens inverkan arbetare och även småbönder att så småningom jagas bort från den nya demokratiens och sälla sig till dess fiender och föraktare, ja, måhända, som bondesönerna gjorde i det gamla bondesamhället, hoppa över till demokratiens fiender. Så kunna vi se i Tyskland, i Bayern, i Österrike element härifrån hoppa över i fascisternas leder, ty jag tvekar icke att säga, att fascismen är i mycket en frukt av proportionalismen. När folket icke mera betyder något i ett föregivet demokratiskt samhälle, när de i de djupa leden faktiskt ingenting betyda, huru mycket de än arbeta, deltaga i valen och offra i pengar och i arbete, i möda dagar och nätter, veckor och månader, innan valen äga rum; fast de äro fyllda av entusiasm, och hoppas på en ljusare och bättre framtid, men genom det rådande systemet de icke kunna få fram de män, som de skulle hava fram, ledsna de. Betecknande för proportionalismens verkningar är väl i alla fall, att vi icke hava en bonddräng i andra kammaren. Det måste anses som en fullständig skamfläck för riksdagen, att en så viktig samhällsfunktionär som bonddrängen ännu icke är representerad här. Endast genom detta har systemet totalt utdömt sig självt. Även den duktigaste och mest intresserade och hederliga bonddräng har icke utsikt att bliva vald till medlem av första eller andra kammaren. Han sysslar med kor och grisar och hederligt arbete, han har inte tid att springa på otaliga möten som andra, vilka äro samlade kväll efter kväll på bossmöten och intrigera och göra djävulskap. Då mister han intresset för en så både vinglös och benlös demokrati, sällar sig till dess bespottare, som han finner hava rätt i mycket och till sist rätt i allt. Så blir han så småningom demokratiens fiende.

Nu säger man här, att det är så många fördelar förbundna med detta, då de personliga striderna hava utjämnats, man har icke de våldsamma angreppen i lokaltidningarna mot kandidaternas personer. Ja, men mina herrar, det beror måhända på att kandidaterna icke äro några personligheter. Vidare säger man, att nu får man fram en fullkomlig rättvisa. Alla få det lika bra ställt. Ja, det få de också på kyrkogården, där få de också det lika bra ställt, men det är väl icke något kriterium på att det är precis som det bör vara. Huru långt man går, när man kommer långt ut i proportionalismens teori och praktik, visade den näst föregående ärade talaren och partikamraten till mig, som till och med betraktade underpartibeteckning som försämring. Nej, underpartibeteckning är ett försök att råda bot på de allra värsta missförhållandena, mot proportionalismens allra sämsta frukter. Underpartibeteckningen är ändå ett försök att, om icke den enskilde individen betyder något, skola åtminstone smågrupper kunna sammangadda sig till att få en representant in. Även det anser man vara fördärvligt och förkastligt.

Det ligger nu så till, som var och en av er vet, att när man kalkylerar på expeditionerna, där några få personer sitta, vilka som helst som händelsevis gått mycket och länge på möten och händelsevis föreslagits och händelsevis

*Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)*

Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

fått några uppräckta händer mera och kommit i majoritet, när dessa kalkylera över möjligheterna vid ett val, tas det föga hänsyn till personerna, det är icke det viktigaste, det kan vara nästan vilka som helst, det kan vara en samling skrivare eller en samling handlande eller en samling folk som icke göra någonting alls. Huvudsaken är, huru många tiotusen röster man kan räkna på, det andra är en underordnad historia. Klart är, att ett sådant system kan icke existera, utan att följderna av det bli desamma som av det gamla bondesamhällets fel med bondens undanträngande från att ta direkt anpart i maktutövningen genom lagmanstingets tillkomst. Frukten blir, att riksdagen blir svag, att folket vänder sig bort från det politiska livet, blir allt mer fientligt emot det, allra helst som de valda företrädarna sällan äga kraft nog att på allvar tillbakavisa angreppen mot den förda politiken. På grund därav hälsar jag med glädje, att vi äntligen fått upp en allvarlig debatt här i kammaren om saken, och jag skall be att få yrka bifall till reservationen.

Herr Bäckström: Herr talman! Jag skall icke försöka ge mig in på de många uppslag, som under diskussionen givits, kanske särskilt genom det sista historiska, ja, kanske kaleidoskopiskt historiska inlägg, som herr Månsson nyss gjort. Jag vill söka återföra debatten till vad det egentligen här gäller. Det är ju så, att herr Pers väckt en motion, vari han hemställt, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om utredning och förslag angående återgång till majoritetsval i enmansvalkretsar vid val av representanter till riksdagens andra kammare. Enahanda motion framförde samme motionär vid fjolårets riksdag. Motionen fann — en reservant undantagen — intet stöd av utskottet då, och den avslogs av båda kamrarna. Att han nu återkommit i år, säger han själv, har icke berott på, att han underkänner riktigheten av utskottets motivering i fjol, nämligen att ingen allmän opinion förefinnes för återinförande av det gamla valsättet, men han har velat, att riksdagsmännen skulle sysselsätta sig därmed, velat vara opinionsbildande. Men icke tror jag motionären hade tänkt sig att få en så entusiasmerad och frejdig medhjälpare som den ende reservanten i år, herr Engberg. Medan herr Pers är av den uppfattningen, att de proportionella valen och deras idé har ett bestående värde för det allmänna livet på vissa områden och att de komma att visa sig lämpliga även för framtiden, som han ju uttrycker det, så ser ju reservanten i proportionalismen ett förfärligt, nästan outrotligt ogräs och källan till allt ont i politiken, ja, ett oundvikligt öde, som, såvitt jag förstod honom rätt, han ändock trodde skulle till slut gå upp i intet.

Nu vill reservanten hava utredning och förslag angående majoritetsval i enmansvalkretsar utan bostadsband. Och reservanten vill, som vi se av reservationen, framhålla, att valen nu blivit ett väljande icke av personer utan av partibeteckningar, och att valmännens naturliga intresse för valen också alldeles borttagits. Och detta skulle vara därför, att icke den person, man vill hava, blir vald, utan det är partiet, som dominerar. Dessutom framhåller han, att proportionalismen kommit att triumfera icke bara över personerna utan rent av över själva politiken, vidare att den gör, att regeringsbildningsproblemet blivit hart när olösligt, att proportionalismen framtvingar ett flitigt tillgripande av den konsultativa omröstningen för att utröna folkmeningen, och att den till sist kräver som yttersta konsekvens, att hela landet blir en enda stor valkrets.

Ja, man må säga, att det var icke litet. Och jag undrar, om icke den ärade motionären i första kammaren inför allt detta, som framtrollas i anslutning till hans motion, säger: »Gud bevara oss för våra vänner!» Och när herr Engberg i början av sitt anförande citerade, vad en liberal ledamot av kammaren yttrat, tycktes det mig, som också det ginge i enahanda riktning. Jag är böjd för att tro, att motionären hellre än att gå med den reservation, som

är avgiven vid utskottets utlåtande, går med utskottsmajoriteten. Utskottet har ju i år använt samma motivering som i fjol. Den är ju helt kort och återfinnes i utskottets utlåtande samt lyder: »Utskottet finner intet skäl föreligga att, såsom i förevarande motion föreslås, nu taga en övergång från proportions- till majoritetsval under övervägande. De förändringar i gällande bestämmelser om valsättet, som möjligen kunna anses erforderliga, böra enligt utskottets mening genomföras inom det nuvarande systemets ram. Detta system har under jämförelsevis kort tid prövats, och någon allmänare opinion för en fullständig omläggning av detsamma har icke kommit till synes.» Det är ju endast en ståndpunkt för närvarande, som utskottet här anger såsom den klokaste. Jag tror, att flertalet av kammarens ledamöter också skall finna, att den ståndpunkten är den enda rimliga.

Utan att nu närmare ingå på allt vad reservanten anført vill jag endast helt kort nämna något om en del av de synpunkter, han framställt, och genom vilka han velat påvisa proportionalismens svagheter. Ja, nog hava valen efter proportionalismens införande företett åtskilligt, som vi gärna velat se borta, t. ex. partibandens åtstramande, valledningens ökade maktfullkomlighet, ett visst undanskjutande av personlighetsprincipen ävensom en del andra olägenheter. Men när man nu tycks längta efter den gamla valmetoden, har man nog, såsom även antyddes av en föregående talare, glömt majoritetsvalens avigsidor. Det har ju snuddats vid dem tidigare i diskussionen. Men det vet den, som varit med vid valkampanjerna redan på den tiden — och det står så levande för oss, att det icke är möjligt att glömma — hur valmännen också på den tiden, om de ville se den vald, som de ville hava, även då måste underkasta sig »inbäsning i partiorganisationerna», som reservanten kallar det. Och det var icke lönt att rösta på den person, som den enskilde ville hava, utan han måste ena sig med dem, som samlade sig omkring ett namn, som kunde gå. Och när man tänker på den behandling, som bestods riksdagsmannakandidaterna i muntlig agitation och i press, så är man sannerligen glad, att den gamla goda tiden är borta. Jag tycker, vi gjorde klokt i att icke gräva upp, vad som bör glömmas. Vi hava ju under årens lopp, sedan vi fått proportionalismen, sökt bättra på den och utbygga den. Och ännu är åtskilligt att vinna på den vägen, både när det gäller gynnande av personlighetsprincipen och mildrande av partitrycket, vilka voro de olägenheter, som motionären mest tagit sikte på. Herr Sävström var ju mindre optimistisk, när det gällde gagnet av nämnda utvidgningar och förbättringar, men jag måste i likhet med herr Månsson säga, att det är i alla fall en förbättring, den ändring som just tagit sikte på personlighetsprincipen.

Den ärade motionären och även kammarens ledamöter torde vid första påseendet av föreliggande utskottsutlåtande blivit smått överraskade av, att den föreliggande motionen nu kunnat åstadkomma en så kraftig verkan, den verkan, som tar sig uttryck i reservationen. För oss, som sitta i utskottet, och för dem, som uppmärksamt läst reservationen, var nog meningen avslöjad, innan vi kommo hit, men i dag hava vi fått den helt blottad. Herr Engbergs yttrande här har nog införsatt alla närvarande i vad det gäller. Att reservanten gått till storms, som han gjort, har icke så mycket sin anledning i herr Pers' motion som fastmera i en motion, som är väckt av de frisinna vid denna riksdag, en motion, som avser att få införda bestämmelser om tilläggsmandat för skipande av rättvisa i görligaste mån partierna emellan vid riksdagsmannavalen. Det kunde ju vara frestande att gå in på den frågan. Men då utskottet ännu icke är färdigt med ärendet, så tycker jag — och herr Engberg måste väl också medgiva detta — att det vore väl ändå nästan bakvänt att nu upptaga den diskussion, som herr Engberg inbjuder till.

Då nu valsystemet icke är äldre och mera prövat, än vad det är, samt de möjliga förbättringar i detsamma, som kunna åstadkommas, icke ännu äro ge-

*Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)*

Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

nomförda, och då ingen allmänare opinion förefinnes för att återgå till majoritetsvalen, så tycker jag, att utskottets hemställan, till vilken jag, herr talman, ber att få yrka bifall, är den enda förnuftiga och rimliga.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen återtagit ledningen av förhandlingarna.

Herr Olsson i Gävle: Herr förste vice talman! Den ärade reservanten motiverade sin reservation med att han kände ett behov av att få stiga ut och slåss för sin mening vid val till riksdagens andra kammare, något som han icke ansåg sig kunna göra under det nuvarande valsystemet. Han har ju också i sin reservation förklarat, att personerna försvunno bakom partietiketterna, och att det nu betraktas såsom en underordnad fråga, vilka personer partierna över huvud sätta upp på sina listor. Jag skulle icke vilja rekommendera den ärade reservanten att försöka tillämpa de synpunkterna i praktiken, ty jag gissar, att det skulle gå honom synnerligen olyckligt redan vid det första tillfället.

När jag läst igenom denna reservation mycket uppmärksamt, har jag kommit till det resultatet, att jag tror, att reservanten stöder sig på en övervägande teoretisk uppfattning om detta problem. Han kräver här, att personligheten skall komma till sin rätt. Jag skulle gent emot detta krav vilja säga, att om man reser det kravet, skall man icke vända sig emot valsystemet som sådant. Ty om det är brist på personligheter i det politiska livet, är det icke valsystemets fel, utan det är de politiska partiernas fel. Och om denna brist förefinnes, skall kritiken i stället för emot valsystemet riktas emot de politiska partierna, som rekrytera sin uppsättning på det sättet, att personligheterna icke komma fram och få göra sin insats. Ty enligt min uppfattning ger det proportionella valsystemet större möjlighet än det gamla majoritetsvals-systemet för att föra fram från partiernas sida just de personer, som partierna önska få fram. Man behöver icke under detta system taga på långt när den hänsyn till andra meningsriktningar, som man måste göra under det gamla majoritetsvals-systemet. Det är ju gudskelov på det sättet, att detta majoritetsvals-systems tillämpning ligger icke längre tillbaka i tiden, än att flera av oss hava någon erfarenhet av dess verkan och säkerligen också hava åtskilliga exempel på, huru det gick till vid dessa valtillfällen. Min erfarenhet var kanske icke så långvarig under detta system, men den erfarenhet jag haft vid de val, vari jag deltog under det gamla majoritetsvals-systemet, var den, att det gällde ute i många valkretsar att försöka få fram personer tillräckligt tränade i balansgång för att icke stöta någon för pannan av just den valmansskara med olika uppfattningar, som man behövde samla ihop för att erövra ett riksdagsmandat. Jag är säker om, att många flera i denna kammare än jag hava den bestämda uppfattningen, att med den erfarenhet vi äga från majoritetsvals-systemets tillämpning i vårt land kan personligheten komma att göra sig väsentligt bättre gällande under det nuvarande systemet än med en återgång till majoritetsvals-systemet. Jag fruktar allvarligt för, att just det där, att man från ömse sidor, från socialdemokratiskt håll och från högerhåll, är angelägen om att hålla varandra ute, kan medföra, att man i en valkrets driver över i en sådan situation, där majoritetsvals-systemets tillämpning kan betyda allt annat än en personlighetens renässans.

I detta sammanhang skulle jag, herr förste vice talman, vilja påpeka, att jag tror för min del icke alls på den fulla matematiska rättvisan. Jag tror icke, det är möjligt att komma dithän, vare sig vi använda det ena eller det andra systemet, och jag tror, att för det proportionella vals-systemets egen skull borde man låta bli att så ofta, som nu sker, fingra på det just för att söka få

fram den rättvisa, som dock aldrig, vilket system man än använder, kan upp-nås. Jag skulle också vilja säga, att det missnöje, som ute bland valmännen är rådande med det nuvarande valsystemet, är icke, enligt min uppfattning, så mycket beroende på valsystemet självt som på långsamheten att få fram ett resultat med användningen av detta valsätt. Jag tror, att det är där kritiken framför allt insättes ute i bygderna, att det förflyter så oerhört lång tid mellan valhandlingen och möjligheten att få fram ett resultat av denna valhandling. Vill man sålunda verkligen åstadkomma en förbättring i detta valsystem, då tycker jag, man skulle försöka att så småningom finna ut en metod — och jag tror, det icke skulle vara så svårt, om man verkligen ville göra ansträngningar åt det hållet — att nå dithän, att vi även med ett proportionellt valsystem skulle kunna åstadkomma ett resultat av valet omedelbart efter val-förrättningens avslutande.

Jag skulle också slutligen vilja vända mig mot min ärade länskamrat, då han talade om partibosseriet, och huru det satt i högsätet. Jag vet icke, var han tar sin erfarenhet från i det avseendet. Jag skulle knappast tro, att det är från sin egen valkrets. Men jag skulle i detta sammanhang, när herr Månsson i Furuviik talade om nödvändigheten av att få den där bonddrängen vald, vilja säga: finns det, herr Månsson i Furuviik, någon möjlighet att få den där bonddrängen vald till andra kammaren, så skall det vara under det proportionella valsystemet, men med majoritetsval tror jag, att herr Månsson kan avskriva det som en önskan, som icke kan realiseras i detta livet.

Jag vill med dessa synpunkter, som jag nu anfört, herr förste vice talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hallén: Herr talman! Den ärade reservanten har onekligen fram-fört sin kritik av det proportionella valsystemet i ett gynnsamt ögonblick, då å ena sidan, som han riktigt framhåller, tanken på att utvidga våra redan nu stora valkretsar till en riksvalkrets kastar sin skugga framför sig, och då å andra sidan en onekligen tilltagande leda och indifferentism för politiska an-gelägenheter över huvud gör sig bred i landet och kanske av vissa anledningar vad tiden lider kommer att bli ännu bredare och större. Jag vill emeller-tid säga, att om herr Engberg mycket skickligt målar risken eller obehaget av att proportionalismen så konsekvent genomföres, att vi hamna i en stor riks-valkrets, så är det så att säga att måla en viss potentat på väggen. Han fällde det uttrycket om den dag, då vi stiga in i en riksvalkrets, att då få vi tomma proportionalismens bittra kalk i botten. Ja, man bör över huvud vara måttlig med allt vad man dricker, och detsamma gäller även med den propor-tionalistiska drycken. Vi hava för övrigt även i utskottet avvisat den ytter-sta konsekvensen. Vi hava t. o. m. drivit den satsen — vi komma till den, när ifrågavarande motion kommer till behandling — att man skall vara måttlig även med rättvisan. Och den proportionalism är betydligt fördelaktigare, som ger en viss marginal både för den vinnande och förlorande parten, än den sor-tens proportionalism som åt den åskådning, som vinner seger i en valrörelse, på millimetern mäter ut de framgångar, man kunnat vinna över ett parti, som blivit underkänt vid mötet med valmansskarorna, och därför får känna nå-gonting av nederlagets både nesa och prickning. Vi hava alltså långt ifrån att vilja reflektera på dessa yttersta konsekvenser av proportionalismen tvärt om avvärjt desamma och vilja alltså ingalunda tömma denna bittra kalk i botten.

Naturligtvis har reservanten i princip alldeles rätt, så till vida som det pro-portionella systemet verkar mekaniserande och, som han riktigt påpekar, ökar avståndet mellan valmännen och deras representanter. Och att det har en prä-gel av operosighet över sig, som kan medverka till växande indifferentism

*Ans-
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)*

Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

och likgiltighet, är alldeles uppenbart. Jag skall för min del strax komma till detta. Men jag skulle endast vilja säga, att grundfelet i reservantens betraktelsesätt är nog, när han talar om och vill, att utskottet skulle skriva, att tiden nu vore inne för att reflektera på en annan och bättre linje än den nuvarande. Det är just detta, jag vill vända mig emot. Och jag skall strax utveckla skälen för detta. Dock skulle jag först vilja vända mig emot några uppenbara överdrifter, som en så intelligent man som reservanten nog skall kunna erkänna äro en smula överdrifter. En sådan är det t. ex., när det talas om, att man betraktar det mer och mer som en underordnad fråga, vem som sättes upp på partiernas listor. Om så är fallet med de borgerliga partierna, må det vara deras ensak. Inom det socialdemokratiska partiet söka vi däremot ytterst noga taga reda på valmanskårens önskningsar. Jag vet bland annat en valkrets, där vid ett provval bortåt ett tusental socialdemokratiska valmän personligen skickade in sina namnsedlar till förmån för den ena eller andra kandidaten; det förekom således en mycket noggrann prövning vid utseendet av de män, som skulle föra deras talan. Det är i allmänhet absolut icke fråga om ett bossvälde, där man slött fogar sig efter någon partilednings direktiv. Det måste därför inläggas en gensaga, då man såsom herr Engberg talar om att numera »valmanskårens restlösa inbåsning i partiorganisationerna blir därvidlag idealet». I så fall måste man förvisso vad vårt parti beträffar säga, att vi stå långt från idealet. Jag fick t. ex. alldeles nyss en uppgift om att det socialdemokratiska partiet för närvarande räknar icke mer än 160,000 inskrivna valmän, under det att 725,000 personer vid senaste valet stödde den allmänna samhällssyn, som socialdemokratien företräder. Inbåsning i partifällorna tyckes sålunda icke vara någon väsentlig företeelse; det synes i stället som om man betraktade partierna endast som ett nödvändigt instrument för att kunna vädja till de stora massorna.

Jag vill ytterligare framhålla den synpunkt, som herr Olsson i Gävle redan betonat, nämligen att man överdriver nog något den enskilde frie mannens möjligheter att kandidera vid ett riksdagsmannaval. Jag tänker nu icke på herr Fabian Månssons bonddräng utan på var och en, som vid sidan av mäktiga partier i våra dagar skulle ställa upp sig vid ett val. Med den utveckling landet genomgått under senare tider i alla avseenden skulle det vara svårt för en enskild att kandidera utan att anknyta till tidningspressens ingalunda föraktliga välde och inflytande liksom utan att kunna behärska den tekniska apparat, som fordras för att kunna sätta i gång och leda en valrörelse. Det hela skulle alldeles säkert sluta med att de enskilda bleve beroende av vederbörande talare, vilka sedan i sin tur stå i intimt samband med partitidningarna; i varje fall bleve ett mycket stort inflytande tillmätt åt dessa.

Jag skall ytterligare erinra om, att vad som gör att jag — trots det jag i stort sett sympatiserar med den framställda kritiken mot själva systemet och betecknar det som en nödvändig uppgift att motarbeta vissa tendenser härvidlag — absolut vill avsvärja tanken på, att vi här skulle taga upp någon utredning; det är att enligt min mening vi därmed skulle så att säga löpa utvecklingen i förväg. Jag vill i det hänseendet anföra följande argument, som jag antager, att åtminstone kammarens socialistiska medlemmar skola i viss mån vara känsliga för. Vår uppfattning om samhällets fortgående ekonomiska differentiering behöver ovillkorligen partibeteckningsinstitutet och därmed också proportionalismen såsom ett naturligt instrument för de inbördes brottande grupperna. När vi se en viss utfällning försiggå inom samhället, icke genom att man går fram på allmänna inrikespolitiska linjer utan genom att man orienterar sig med hänsyn till antingen sina allmänt sociala och ekonomiska intressen eller också den tilltro, som man hyser till en viss ekonomisk samhällssyn, så sker det, menar jag, en uppmarsch av medborgare i stora

grupper på ett sådant sätt, att ett instrument som den proportionella valmetoden med sina partibeteckningar blir till en tid framåt ett ofrånkomligt instrument för att kunna föra fram opinionen. Talet om att redan nu övergå till majoritetsval och en renodlad personlighetsprincip är så att säga en slags borgerlig ideologi, åt vilken vi icke böra hemfalla. Om detta kan låta något hårt, skulle jag i stället, herr talman, vilja sluta med att säga, att reservanten dock i princip har rätt i sitt tal om det operonliga och mekaniserande i det proportionella valsättet och med fullt fog sträcker sig mot en tid, då man kan komma bort ifrån ett sådant tillstånd. Men jag menar, att innan samhällslivet inträtt i det labila tillstånd, att mot varandra icke stå strängt avgränsade intressegrupper, och innan det sålunda kan föras en samförståndets politik på helt andra linjer än dem, där vi för närvarande befinna oss, så länge är nog inte rätta tiden inne att giva den personlighetsprincipens signal, som majoritetsvalen egentligen innebära. Jag skulle alltså vilja beteckna herr Engbergs tanke som en vårsvala, som nog bör komma en gång, när de klimatiska förhållandena det medgiva. Men den tiden är ännu inte för handen.

*Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.*

(Forts.)

Herr Englund: Herr förste vice talman! Jag har redan genom mitt instämmande i reservantens anförande antytt, att jag står på samma ståndpunkt som han. Då jag nu emellertid vågat begära ordet, så är det därför, att jag i likhet med den ärade talaren på gävleborgsbanken icke är alldeles utan erfarenhet varken beträffande den gamla majoritetsvalmetoden — under vilken jag redan hade nöjet vara röstberättigad och deltaga i valarbetet — eller än mera beträffande den nu gällande valmetoden.

Det förekom i herr Halléns anförande till slut en synpunkt av mycket stort intresse, och det var, när herr Hallén förmenade, att den nuvarande valmetoden skulle liksom vara ett oundgängligt hjälpmedel för att utvinna ett för staten, så vitt jag förstod honom riktigt, nödvändigt resultat i kampen mellan de sociala grupperna. Men, herr Hallén, är det icke också på det sättet, att de sociala grupperna i vårt samhälle för närvarande hålla varandra i en viss jämvikt och att just det proportionella valsystemet är ägnat att förlänga det jämviktsläge, i vilket de till synes befinna sig, liksom även att alldeles i onödan befärma felinställningar hos en del mindre grupper, som verkligen skulle må gott av att få lov att underordna sig större synpunkter särskilt i de politiska striderna, för att icke detta jämviktsläge i onödan skall förlängas.

I likhet med herr Engberg har jag den uppfattningen, att en huvudsynpunkt här, som man icke får undanskjuta, är, att man skall ha ett fast och säkert underlag för regeringsmakten. Äro då de nuvarande valutslagen, som man erhåller av den proportionella metoden, verkligen ett ideal? Under proportionalismen är ju dock det möjligt, det få vi icke förneka, att hålla en regering faktiskt på sträckbanken. Man må söka karakterisera läget hos de breda lagren här som helst, så tror jag, att jag vågar säga, att man även inom de socialdemokratiska arbetarkretsarna nog har sina dubier med avseende på hur länge detta bältespännartillstånd skall råda, då man så litet får ut ur lagstiftningsarbetet under en hel period. Vi kunna ju taga såsom en spegelbild i detta avseende läget innevarande år beträffande en hel del sociala frågor. Jag skulle tro, att man kan nog leda tillbaka till proportionalismen åtskilligt av det tröstlösa tillstånd, i vilket förhållandet mellan partierna här befinner sig. Det skulle nog vara en handling, som rensade luften, om vi här kunde taga så att säga ett livtag på en helt annan linje, där man ställde väljarna inför en sak i stort i stället för som nu är fallet en partibeteckning. Jag har visserligen ingen personlig — om jag så må säga — tråkig erfarenhet på minsta sätt av det s. k. bossväldet och vill i det avscendet livligt instämma med den föregående talaren, herr Hallén, att inom det socialdemokratiska partiet äro sådana garantier för

Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

handen, att allt tal om bossvälde är naivt och har intet berättigande. Men det hindrar icke, att den synpunkt herr Engberg här lade huvudvikten vid, eller att man här i landet nu upplever en mekanisering av hela det politiska livet, inom vilket, såsom också herr Månsson anförde, på ett alldeles felaktigt sätt uppkommit och blivit befäst ett kvantitetsbegrepp, vilket behärskar alla nu verkande partier, har sitt berättigande. Det är dock så, att av valmännen, även de som deltaga i valhandlingen, endast en del äro anslutna till ett visst parti, äro i mycket stor minoritet; och ehuruval jag sysslat med valpolitiskt organisationsarbete inom mitt parti i nära två årtionden, måste jag säga, att det ännu är framtidsmusik, när man skall komma så långt, att hälften av valmanskåren är ansluten till något parti; och det gör, att man i sanningens namn måste säga, att inom våra dagars större partier, högern och socialdemokraterna, det faktiskt är en minoritet av valmanskåren, som bestämmer vilka, som skola kandidera. Det sker ingalunda på det offentliga sätt, som man nog kunde önska borde vara fallet, och i det avseendet tror jag man har anledning erinra om ett sakkunnigbetänkande, som avgavs härom året och som påfordrade bl. a., att själva dessa valförberedelser skulle äga rum under mera offentliga former. Emellertid blir det för partierna ofta så, och det tror jag att jag vågar säga av personlig erfarenhet, att då man kalkylerar vid ett val, så kalkylerar man med *kvantiteten*, man kalkylerar med ett antal av tusentals röster, som man vill försöka få fram; och genom hela valorganisationen nedåt arbetar man på att den skall bli tränad och kvalificerad, så att man skall få något tusental röster mer och så, att man vid avvägningen mellan de olika partierna skall få fram mandat. Där har således *medlet* blivit *målet*. Att sätta in kritiken mot detta kvantitativa ideal, tror jag är av nöden, och därför får jag även, herr förste vice talman, genom ett instämmande deltaga i den lilla demonstration, som den Engbergska reservationen kan sägas utgöra.

Herr Hallén sade, att det nog var någon slags borgerlig ideologi, som motiveerar vårt yrkande; och sedan försökte han förtaga något av det hårda intrycket genom att säga, att herr Engbergs reservation var en vårsvala, som någon gång skulle komma, men ännu var vintern så pass bister, att hon löpte fara att förfrysas, om hon närmade sig våra kalla politiska landamären alltför vågat.

Nu är det självklart, att jag icke tror, att vi löpa någon risk att inom en nära framtid få majoritetsval i enmansvalkretsar utan bostadsband här i landet; men då även jag anser att den politiska atmosfären och politiken i vårt land håller på att inficieras med mekaniseringens idéer alltför långt, så har jag med min ringa röst velat bidra till en liten protest mot en, som jag anser, icke önskvärd utveckling.

Herr Engberg: Herr förste vice talman! En ärad talare ansåg, att min reservation vore att betrakta som en vårsvala, men en vårsvala, som varslade om en vår. som skulle ligga bortom det nuvarande klassamhället, ty, sade han, det finnes intet underlag för majoritetsval förrän bortom det nuvarande samhället med dess klassmotsättningar. Ty för detta samhälle är proportionalismen just det riktiga uttrycket.

Det kan vara ganska intressant att konstatera, att en sådan tankegång överhuvud taget existerar. Och jag vill då fästa den ärade talarens uppmärksamhet därpå, att om han ställer sig på en sådan ståndpunkt att vi ha ett valsätt, som avspeglar de olika intressegrupperna uti ett klassamhälle, så leder just proportionalismen fram till det system, som vi se tillämpat österut, nämligen sovjetsystemet; ty det lider intet tvivel därom, att om jag konsekvent för ut denna tankegång behöver jag icke de allmänna valen. Då hade den ärade representanten i konstitutionsutskottet rätt, som framförde tanken på att avskaffa de allmänna valen. Då kunde man låta statistiska centralbyrån, med nödig hän-

syn till nativitetens växlingar, ge en exposé tid efter annan, hur mycket varje social grupp skall ha i röstetal och sedan överlåta åt denna grupp att utse representanter till någon slags riksförsamling; och när så sker, då ha herrarna på proportionalismens väg förverkligat sovjetsystemet. Om herr Halléns uppfattning konsekvent tillämpas, så kan man aldrig komma ifrån proportionalismen i denna världen, utan då kan man drömma om majoritetsval såsom ett system i en annan värld; ty låt vara att såväl herr Hallén som jag äro socialister, en sak äro vi nog på det klara med, att så länge människor finnas, så finnes det en rad av skarpa motsättningar. Och jag frågar min högt ärade vän Hallén, varför han icke är så angelägen om proportionalismen, när det gäller t. ex. prästval; där ser man en strid utkämpas mellan intressen av *högre* ordning än de som röra sig på det materiella planet, och det vore väl då angeläget, att man för att få en återspeglning av dessa högre intressens brottning även där tillämpade den proportionella tanken. Emellertid lämnar jag detta herr Halléns hugskott, som reduceras till sitt rätta värde bara med en enkel hänvisning till det land, där klassmotsättningarna äro starkare än i något annat land, nämligen England, där man har majoritetsval och där den engelska opinionen befinner sig väl av och är nöjd med majoritetsvalen.

Det har nämnts här i debatten, att från engelskt liberalt håll numera bl. a. av partiledaren Asquith pekats på proportionalismen som en räddning undan den slumpens orättvisa, som det nuvarande systemet medför. Det är sant. Men jag är övertygad om att den engelska liberalismen, som uti proportionalismen ser en slags förhoppning att få en större andel i parlamentet för sin representation, om den genomgått, liksom vi gjort här hemma och liksom skett i andra länder med proportionalistiska system, alla de ödesdigra konsekvenser, som systemet skapar, skulle draga öronen åt sig. Jag fäster uppmärksamheten i det sammanhanget på att efter det senaste valet i England, som onekligen skapade en i ögonen fallande disproportion mellan underhusets sammansättning och partiförhållandena ute i landet, uppstod ju där liksom hemma en debatt om proportionalismen och majoritetsvalen. Men det höjdes just från det demokratiska lägret mycket starka röster för att trots detta bibehålla majoritetsvalen såsom de där — trots dessa orättvisor i matematiskt avseende — vore för England, om man överhuvud taget ville ha kvar ett starkt regeringssystem, det enda möjliga. Det är *den* sidan, som jag funnit i debatten sorgligt litet beaktad från mina antagonister. Här diskuteras dagligen om regeringar, svaga regeringar och starka regeringar, och den ena regeringen kommer och den andra regeringen går. Och de kunna i regel utbyta ett förstående ögonkast och le såsom augurer så snart det blir tal om, vilkendera som ur parlamentarisk synpunkt skall anses vara den starkaste, så länge det ej finnes något parti, som ensamt har majoriteten.

Herr Olsson i Gävle pekade såsom en fördel hos proportionalismen på, att man icke behöfve taga så stor hänsyn till variationerna i åskådningar hos mellanpartierna. Det är fullkomligt riktigt, det är att understryka in amplissima forma systemets stora svaghet, nämligen den att skarpa gränserna mellan formationerna på sådant sätt, att kombinationer i politiskt avseende inom parlamentet för att genom koalitionsbildningar åstadkomma det starkare regeringsunderlag, som man icke kan få på grund av att varje parti är i minoritet, göres ännu omöjligare.

I övrigt vill jag säga, att herr Olsson i Gävle slår in öppna dörrar, när han påbördar mig, att jag här trätt in för min synpunkt med den motivering, att jag önskar att personligheten kommer till sin rätt vid valet och inte såsom nu blir bara ett nummer på listan. Jag betonade uttryckligen i mitt anförande, att visst ger även det nuvarande systemet utrymme åt att få fram person och personlighet på listorna; därom är icke fråga. Men hur gestaltar det sig vid

*Aug.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)*

Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

valet? Varom står valet? Frågar man sig verkligen: skall jag gå och rösta på Andersson eller skall jag rösta på Pettersson? Nej, man frågar: skall jag ge min röst åt det partiet eller det partiet. På det sättet tager man bort det, som är den verkliga stimulansen i ett val, och stimulansen i ett val måste ligga däri, att jag går ut för att stödja den eller den personen, vars allmänna politiska uppfattning stämmer med min egen, vars synpunkter jag gillar och till vars förmåga att förfäkta dessa synpunkter jag sätter min tillit. Det säger sig självt, att det ger ett helt annat värde, en helt annan lyftning åt valhandlingen än som nu sker.

Herr Olsson vände sig också mot Fabian Månssons tal om partibossar. Ja, herr förste vice talman, jag har varit tillräckligt och är tillräckligt insyltad i det partipolitiska livet för att vilja bli trodd på mitt ord, när jag säger, att vi skola icke försöka att uppträda som fariséer i templet från något parti på den punkten, ty det är ett sanningens ord, som Fabian Månsson sade, att proportionalismen ger ett oerhört utrymme åt bosstendenserna inom de olika partierna. Därom behöver man inte diskutera och ur den synpunkten är otvivelaktigt en vinst, om man kan få fram majoritetsvalen.

Jag är för övrigt alldeles övertygad om, herr förste vice talman, att om några år stå vi här hemma i Sverige inför en parlamentsleda, som vi kalla det, men som i själva verket icke är någon parlamentsleda utan leda vid ett system, där man har en känsla av, att här sitta någonstans i något direktionsrum några herrar, som dirigera hela den bataljen, alldeles som vid ett stort fältslag sitter en generalstab och låter det hela fungera som ett stort maskineri. Man tröttnar, man blir alldeles utled på att vara en kugge i det där maskineriet och man längtar efter ett förhållande, där man har möjlighet att slåss om personer i stället för att partierna slåss om den enskilde och om personens val i stället för den politiska partibeteckningens triumf.

Här talade t. ex. herr Hallén om att man hade från hans och hans meningsfränders sida sökt motverka de konsekvenser, på vilka jag pekat. Ja, hur vill man motverka dessa? Här finnes redan majoritet i riksdagen för att fortsätta med underpartibeteckning. Det har dessutom i år från de folkfrisinades sida framlagts en motion om tilläggsmandat. Det är visserligen sant, att den avvisats men icke av principiella skäl. Jag är så uppriktig, herr förste vice talman, att jag säger, att det finnes mången, som står emot denna utväg och som gör det därför, att under nuvarande system hans parti är starkare och har flera mandat än det skulle få, om det funnes utjämningsmandat. Mitt skäl mot utjämningsmandat ligger på ett helt annat plan. Jag anser, att utjämningsmandatet i princip icke är något annat än en konsekvent uttänjd tillämpning av proportionalismen, där man skiftar mandaten som om riket vore en enda valkrets. Vi stå då med ena benet inne i systemet med riksvalkrets och är det ena benet inne, kommer nog det andra efter. Det finns ingen, som kan råda bot på detta system mer än riksdagen själv. Det tjänar ingenting till att gå ut i landet och predika för folket, att de skola vara intresserade av det politiska livet, det tjänar ingenting till att skriva i tidningspressen mot den s. k. parlamentsledans betänkliga företeelse. Ha vi icke det moraliska modet att på allvar taga i övervägande, om icke felet sitter hos oss själva, om icke felet beror på metoden för parlamentets sammansättning, då kan jag icke se någon möjlighet till ljusning, utan då glider det politiska intresset mer och mer bort här i landet, och då komma de krafter, som herr Månsson talade om, med rätt eller orätt att göra sig gällande. Parlamentet behöva vi ju icke fästa så stort avseende vid, heter det då, och så gå vi undan för undan in på vägar, som Fabian Månsson med kanske alltför visionär överdrift tecknade, men i vilken teckning finnes så mycken sanning, att jag tror, att det vid närmare eftertanke är svårt att bestrida den.

Här sade herr Hallén, att tiden ännu icke är inne. Jo, den är inne och har varit inne ganska länge för att taga upp denna sak. Jag sade i mitt första anförande, att jag har inga förhoppningar om framgång. Jag har det fortfarande inte, men jag tror det kan vara nyttigt i framtiden, att denna debatt i alla fall ägt rum. Om också rösterna äro få, som samlas på motståndslinjen mot proportionalismen, så äro de dock ett tecken, som tyder på, att riksdagen tager sig en funderare om den är på rätta vägen, när den alltjämt håller detta proportionalistiska system om ryggen.

*Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val
till riksdagen
andra
kammare.
(Forts.)*

Herr **Gustafson** i Kasenberg: Herr talman! Jag har, när jag anslutit mig till utskottets beslut, varit fullt övertygad om att det proportionella valsyste- met är det enda lämpliga, som kan begagnas i ett litet land som vårt och med så många partier. Jag har varit med om både proportionella och majoritets- val, och enligt min uppfattning skulle med det senare valsättet på grund av de skarpa gränser, som på senare år uppkommit mellan partierna, det uppstå förfärliga valstrider, då naturligtvis alla partier skulle söka få sin kandidat vald. Jag tror, att detta bleve en olycklig utveckling, och jag undrar om de herrar, som nu så kraftigt rikta sig mot det proportionella valsystemet, riktigt tänkt sig in i alla konsekvenserna. Det har framhållits, att man med majoritetsval skulle få bättre kandidater, i det att man mera finge fram det personliga. Herr Hallén framhöll, att man inom det socialdemokratiska par- tiet var mycket noga vid utseendet av riksdagsmannakandidater, och detta är väl fallet inom alla partier. Det ena partiet kan nog i sådant avseende inte förhäva sig över det andra; alla sträva efter att få fram sina bästa krafter. Proportionalismen utgör sålunda intet hinder att få goda kandidater valda. När Belgien på sin tid införde det proportionella valsystemet, förlorade katolikerna, som hade en synnerligen stark ställning, omkring en tredjedel av sina mandat. Men trots detta anse de sig ha vunnit så mycket genom den försonlighet, som lagts över arbetet inom politiken, att man icke vill ha majoritetsvalen till- baka. Jag vet inte vad den här framställda kritiken egentligen grundar sig på. Är det några särskilda missbruk som förekommit? Naturligtvis är syste- met inte fullkomligt, men jag tror, om jag jämför de olika metoderna, att proportionalismen är nödvändig i vårt land. Jag ber därför, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr **Hage**: Herr talman! Jag begärde ordet, när herr Engberg yttrade, att den hos oss använda valmetoden resulterade i att folk »tröttnade» på poli- tik och på att deltaga i val. Med anledning av detta yttrande skulle jag vilja fråga: tror inte herr Engberg, att folk skulle i ännu större utsträckning trött- na, om vi finge majoritetsval, som på grund av sin konstruktion skulle leda till att en betydande del av valmanskåren skulle ställas helt utan representa- tion i riksdagen? Detta är ju nämligen innebörden av majoritetsvalen. Om hela grupper av medborgare i samhället skulle börja att resonera som så, att hur vi än anstränga oss, så ha vi ingen möjlighet att få in någon representant i riksdagen, och om följaktligen den åskådning, de föra till torgs, icke ens finge höras i den lagstiftande församlingen, skulle det säkerligen vida mer än de proportionella valen verka i den riktning herr Engberg antydde.

Jag har, såsom jag förut deklarerat, en åskådning härvidlag, som är rakt motsatt herr Engbergs. Jag utgår ifrån att det bästa sättet för framförande av folkviljan är att folket självt — varje röstberättigad man och kvinna — får lägga fram sina krav och åsikter. Så var det ordnat med våra kommu- nalstämmor, och så var det även på våra gamla ting. Sedan blev det visser- ligen omöjligt att vidhålla ett dylikt system. Men jag menar, att själva sam- mansättningen av folkrepresentationen skall vara sådan, att den, så långt möj- ligt är, ger uttryck för de olika åskådningarna hos folket. Det valsätt, som

Ang.
majoritetsval i
enmansval-
kretsar vid val-
ill riksdagens
andra
kammare.
(Forts.)

i största möjliga utsträckning fyller måttet i det hänseendet, leder enligt mitt sätt att se till den mest idealiska folkrepresentationen. Med ett sådant system få sålunda olika åskådningar, även om de ännu icke uppnått en stark ställning, göra sig gällande och framföra sina synpunkter. Ur den brottnings mellan olika meningar, som på detta sätt uppkommer, framgår så lagstiftningen som ett resultat av ett samarbete av *hela* folket, icke blott majoriteten av folket. Jag måste påstå, att en återgång till majoritetsval i enmansvalkretsar vore en olycklig utveckling, ty att tvinga in de olika åskådningarna i en enmansvalkrets — allt från Moskvaanhängarna på vänstra kanten ända till de Mussolinibetonade på den högra — och att söka samla sig till val av blott *en* enda person, som skulle representera alla dessa vitt skilda åskådningar, det är ett experiment som är omöjligt att understödja. I stället böra vi enligt mitt förmenande gå fram för att vinna en fulländning av den proportionella valmetoden. Från den utgångspunkten ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Herr Engberg förebrådde mig att jag i min polemik mot honom slagit in öppna dörrar. Jag föreställer mig emellertid, att om detta varit fallet, borde det icke ha föranlett herr Engberg att använda så mycken tid och kraft som han gjorde i sitt senaste anförande, såvida icke herr Engberg just placerat sig vid den öppna dörren, så att slaget ändock träffat honom. I denna reservation finns det så många hjärtasuckrar om personlighetens renässans, att jag har all anledning fortfarande vidhålla, att herr Engberg i mångt och mycket befinner sig på den linje jag antydde.

Jag kan till slut inte underlåta att framhålla den skillnad, som framträdde mellan herr Engbergs första anförande och hans senaste. När han först talade om kandidatnomineringarna, förklarade han, att inom det socialdemokratiska partiet ordnades saken mycket bra genom anordnande av förberedande omröstningar, i vilka partimedlemmarna deltaga. I sitt senaste anförande yttrade däremot herr Engberg, att här bör ingen uppträda fariseiskt och att vi allihop äro på det klara med bossväldet: det är bossarna som gå in på några direktionsrum och ordna om det hela. Det ena rimmar inte med det andra. *En* av dessa teckningar måste vara felaktig och jag för min del hävdar, att det är den senare.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övertvägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Engberg, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 18, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 10.

Vid nu skedd föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av väckt motion angående krisen i det parlamentariska styrelsesättet och botemedlen däremot anförde:

Herr Engberg: Herr förste vice talman! Som herrarna torde se, finns det vid föreliggande utskottsutlåtande fogade två noter. I den första heter det: »Motionärens yrkande har här återgivits i den form, vari det återfinnes i det till utskottet överlämnade exemplaret av motionen. I den tryckta upplagan är yrkandet ändrat därhän, att orden 'och önskvärldheten av medverkan från grupperna och parlamenten' uteslutits.» I den andra noten säges det: »Utskottet vill anmärka, att motiveringen till motionen i den tryckta upplagan i avsevärd omfattning skiljer sig från motiveringen i det till utskottet överlämnade exemplaret av motionen.»

Jag har, herr förste vice talman, fått i uppdrag av konstitutionsutskottet att fästa kammarens uppmärksamhet på detta förhållande. Det visar sig, att den i första kammaren väckta motionen, som i vederbörlig ordning skickats över till konstitutionsutskottet, sedermera undergått en omarbetning, så att ungefär tre fjärdedelar av den första upplagan äro omskrivna och ungefär ett tiotal blad äro tillagda. Det säger sig självt, att ansvaret därför närmast ligger hos kanslideputerade, och det föranleder en erinran därom, att det kan finnas anledning till aktsamhet, särskilt som även klämman blivit ändrad. Det problem, inför vilket konstitutionsutskottet stått, har i själva verket varit detta: skulle utskottet behandla den i handskrift överlämnade motionen eller skulle man behandla den tryckta motionen — faktiskt två olika saker. Vi ha emellertid för vår del ansett praktiskt resonera som så, att vare sig vi gjorde det ena eller andra, bleve utgången densamma, så att ur den synpunkten spelade saken icke någon roll. Men förhållandet var i alla fall värt att omförmälas.

Jag vill tillägga, att jag tillhör icke dem, som vill lägga hinder i vägen för en motionär att fritt utveckla sina tankar. Men, herr förste vice talman, om det väckes en motion beträffande åtgärder till avhjälpande av krisen i det parlamentariska livet, må man väl ändå med skäl fråga: är det, för att motivera ett sådant yrkande, som det i denna motion framställda, nödvändigt att skriva ett alster på minst 40 trycksidor, som handlar om allt möjligt mellan himmel och jord från Sokrates och Konfutse till privata samtal med nuvarande statsråd och som innehåller angrepp på enskilda medlemmar av riksdagen, som röstat för avslag å en viss motion. Motiveringen innehåller långa, polemiskt hållna framställningar rörande den interparlamentariska konferensen i Washington och jeremiader över att man icke varit tillräckligt uppskattad, när man framställt sina förslag. Jag anser visserligen, herr förste vice talman, att man icke bör begränsa motionärens rätt att skriva, men jag vill dock framhålla önskvärldheten av att motionärer i största möjliga grad undvika att begagna statstrycket för att utgiva skönlitterära produkter.

Herr af Ekenstam: I egenskap av kanslideputerad skall jag bedja att med anledning av den siste ärade talarens anförande få omnämna, att kanslideputerade icke haft någon som helst kunskap om vad motionären förehaft med sin motion, förrän ändringarna redan blivit gjorda. Emellertid har vad som förefallit i denna sak föranlett kanslideputerade att till kamrarnas talmän ingå med en framställning om att de alldeles särskilt måtte beakta förhållandet och undersöka, huruvida särskilda åtgärder borde vidtagas till undvikande av ett upprepanande av det skeddä.

Vidare yttrades ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

*Ang. krisen
i det parla-
mentariska
styrelsesättet.*

§ 11.

Ang. kostnaderna för Kronprinsens och Kronprinsessans besök i Amerika.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan upptaget statsutskottets utlåtande, nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bidrag till täckande av kostnaderna för Hans Kungl. Höghet Kronprinsens och Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessans tillämnade besök i Amerika jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten, den 19 februari 1926 dagtecknad proposition, nr 130, vilken för förberedande behandling hänvisats till statsutskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att såsom bidrag till täckande av kostnaderna för Hans Kungl. Höghet Kronprinsens och Hennes Kungl. Höghet Kronprinsessans tillämnade besök i Amerika finge av det i riksstaten för budgetåret 1925—1926 uppförda förslagsanslaget till oförutsedda utgifter tagas i anspråk ett belopp av 50,000 kronor.

Vidare hade till utskottet remitterats två motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Winberg*, nr 257, däri hemställts, att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, och den andra inom andra kammaren av herr *Molander m. fl.*, nr 380, vari hemställts, att riksdagen måtte besluta avslå samma proposition.

Utskottets hemställan innefattade, att riksdagen, med avslag å ovanberörda motioner, måtte bifalla Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Vid utlåtandet var emellertid fogad reservation av herr *Olofsson* i Digernäs, som ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts förslag.

Sedan utskottets hemställan föredragits, anförde:

Herr Herou: Herr förste vice talman! I den motion, som i denna fråga väckts av »den kommunistiska förstakammargruppen» har anförts rätt så många och goda skäl för att vi icke skola gå med på regeringens förslag om anslag till bidrag för täckande av kostnaderna för kronprinsens och kronprinsessans tillämnade besök i Amerika. De skäl, som kunna anföras mot detta förslag, äro legio. Förslaget är orimligt. Jag vill nu begränsa mig till att framhålla de viktigaste av de synpunkter, som bland de djupa leden av vårt folk lagts på frågan. I den kommunistiska motionen har yttrats, att som huvudargument mot regeringsförslaget kan anföras dels själva kostnaden för den representation, som här skulle ifrågakomma, dels också det sätt, varpå representationen skulle ske. I motionen har därjämte framhållits såsom orimligt i dessa tider av statsfinansiellt trångmål och omfattande arbetslöshet, att staten skulle anslå 50.000 kronor för att två medlemmar av det svenska kungahuset skulle få göra en resa, som i verkligheten bleve en vanlig lustresa. I motionen har påpekats, att förslaget med hänsyn till förhandenvarande omständigheter är synnerligen utmanande, och detta särskilt i betraktande därav att det kommer från en arbetarregering. Den omständigheten att medlemmar av den amerikanska överklassen önska se medlemmar av det svenska kungahuset som sina gäster i Amerika, är intet som helst bärande motiv för att det svenska folket skulle påtaga sig en så stor utgift, som det här är fråga om.

Vad vidare beträffar det sätt, varpå Sverige vid ifrågavarande tillfälle skulle låta sig representera, så må sägas att det sätt, som föreslagits, är synnerligen olämpligt. John Ericssons historia är den gamla historien om en

fattig svensk, som icke hade möjlighet att göra sig gällande i det egna fosterlandet. Det var den skicklige och duglige mannen ur de djupa leden, som icke här hemma kunde arbeta sig fram till en levnadsställning, svarande mot hans duglighet, och som därför fick lov att söka förståelse på andra sidan Atlanten. Givetvis ha vi kommunister ingenting mot att John Ericssons minne hedras, men vi göra gällande, att Sverige vid detta tillfälle bör låta sig representeras av en man, som på annat sätt än den nu föreslagna representanten företräder de djupa leden och det arbetande folket och som själv visat prov på något av den duglighet, som fanns hos John Ericsson. Det förslag, som innehålles i den kungl. propositionen och i utskottets utlåtande, kommer utan tvivel att bland de djupa leden av arbetare och bönder i landet betraktas som utslag av ett löjligt kryperi och fjäsk för en institution, som icke har någon naturlig anknytning till vad man i regeringsorganet brukar kalla den demokratiska folkstaten, detta så mycket mera som man kan säga att av stora grupper bland folket i uttrycket vårt »dyra» kungahus inlägges en enbart materiell betydelse. Regeringen har icke kunnat uppfylla sina i årets tron-tal givna löften angående hjälp åt de arbetslösa i landet. Den kommer till exempel icke med någon proposition om arbetslöshetsförsäkring, men för anslag till medlemmar av kungahuset har regeringen visat ett synnerligen varmt intresse. Riksdagen har i år liksom tidigare — naturligtvis mot kommunisternas bestridande — beviljat rundliga anslag till kungahuset. Riksdagen har i år beviljat 800,000 kronor för Hans Maj:ts hovhållning, 192,000 kronor för handpenningar m. m. åt Hennes Kungl. Höghet kronprinsessan och 70,000 kronor till förstärkning av sistnämnda anslag. Summa summarum har riksdagen till kronprinsparet anslagit 262,000 kronor eller ungefär lika mycket som jag föreställer mig att 200 lantarbetarfamiljer under nuvarande löneförhållanden skulle kunna draga sig fram på under ett år. Jag förbigår, ifall ämnet är ömtåligt, anslagen till de olika hertigarna och nöjer mig med att konstatera, att vi redan till hovstaten anslagit 1,195,400 kronor i ordinarie och 340,000 kronor i extra anslag. Det förefaller mig därför, som om man med allt skäl kan säga, att det nu kan vara nog. Utskottet har i sitt yttrande över propositionen och de i ämnet väckta motionerna lagt särskild vikt vid, att det gäller att erhålla en *värdig* representation. Jag frågar utskottets ärade arbetarrepresentanter, om de verkligen anse, att det icke skulle gå an att på ett billigare sätt få en representation, om vilken man kunde säga, att den är värdig. Regeringen kunde ju vid detta tillfälle skicka hans excellens utrikesministern eller också kunde man, såsom i herr Winbergs motion föreslagits, låta svenska legationen representera vårt land. Blev icke Sverige på detta sätt värdigt representerat — eller menar kanske utskottets ärade arbetarrepresentanter, att landet icke skulle vara värdigt representerat, om man t. ex. skickat ut en del av undertecknarna av detta utskottsbetänkande. För min del vill jag göra gällande, att Sverige skulle bliva lika värdigt representerat om man bland undertecknarna utvalde och till Amerika utsände t. ex. herr Rydén eller herr Carlsson-Frosterud. Jag vill sålunda icke tillmäta detta utskottets huvudskäl för bifall till propositionen någon som helst avgörande betydelse.

Mina herrar! Det föreligger ännu en anledning till att icke med varma känslor gå in för detta anslag. Jag håller här i min hand ett lagförslag, som framlagts för det amerikanska parlamentet, och för vilket den svenska regeringen väl bör intressera sig en smula, särskilt med anledning av den petition, som ingått till regeringen från betydande grupper av svenska medborgare i Amerika. Den föreslagna lagen innehåller enligt nyssnämnda petition bestämmelser, som om de genomfördes, skulle ställa svenska medborgare i Amerika i samma klass som brottslingar, i det att de skulle nödsakas under-

Ang. kostnaderna för Kronprinsens och Kronprinsessans besök i Amerika.
(Forts.)

Ang. kostnaderna för Kronprinsens och Kronprinsessans besök i Amerika.
(Forts.)

kasta sig inregistrering, med åtskilliga chikanerande åtgärder såsom tagande av fingeravtryck etc. Även hänsyn till detta lagförslag har bestämt mig att i nu föreliggande fråga intaga den ståndpunkt, jag här förfäktat, och denna hänsyn skulle, även om jag icke hade någon som helst annan anledning att motsätta mig bifall till utskottets hemställan, föranleda mig att yrka avslag på utskottets förslag.

Jag ber, herr talman, att med stöd av vad jag nu anfört få yrka bifall till den vid utskottets betänkande fogade, av herr Olofsson i Digernäs avgivna reservationen.

Häruti instämde herrar *Samuelsson* och *Dahlén*.

Herr Molander: Herr förste vice talman! Jag skall icke gå så djupt i successionsordningen, som den siste ärade talaren gjorde. Jag skall blott bedja att få omnämna, att jag jämte åtta andra av kammarens ledamöter tillåtit mig att väcka en blygsam motion, vari vi yrka avslag på förevarande kungl. proposition. Vi ha därvid icke direkt ingått på frågan, huruvida Sverige vid detta tillfälle bör låta sig representeras eller icke. På sätt och vis kan man ju dock säga att vi uttalat oss för att en dylik representation skall komma till stånd. Vi ha ju nämligen sagt, att Sverige på ett fullt tillfredsställande sätt kan vid firandet av John Ericssons-minnet låta sig representeras utan att man därför behöver bevilja ett anslag på 50,000 kronor. Jag skulle på denna punkt vilja instämma i vad den siste ärade talaren yttrade. I utskottsbetänkandet talas om att det begärda bidraget avses för att från Sveriges sida erhalla en värdig representation vid invigning av monumentet över John Ericsson. Ha vi då icke redan en värdig representation i Förenta staterna? Jag förmodar, att den svenska legationen därstädes måste anses vara fullt värdig. Under sådana förhållanden borde väl Sverige kunna vid ifrågavarande tillfälle låta representera sig genom sin legation. Därmed må emellertid vara hur som helst. Jag ämnar icke ingå på frågan om vem som skall representera Sverige. Vad jag vill framhålla är, att det förefaller mig och mina medmotionärer, som om den föreslagna summan 50,000 kronor vore alltför hög. Visserligen har det privatim sagts mig, att detta belopp är beräknat i underkant och att resan sannolikt kommer att kosta betydligt mera. Bidraget skulle alltså, menar man, vara mycket lågt tilltaget. Allting är relativt här i världen, icke minst då det gäller penningar. Det finnes i detta land många människor, som anse, att ett så litet belopp som 50 öre i och för sig är ganska mycket och dessa människor anse säkerligen att för ett sådant ändamål som detta 50,000 kronor är väl högt tilltaget. Jag frågade nyss en av kammarens lantmannarepresentanter, hur många bondehemman, man skulle kunna få i Norrland för 50,000 kronor och fick till svar, att man för den summan skulle kunna köpa fem dylika hemman. Under sådana förhållanden tycker jag man icke kan säga att summan är liten.

Under de sista timmarna har här förts en rätt så livlig diskussion om vilket system, man borde använda för att demokratien skulle i största möjliga utsträckning genomföras i samhällslivet. Jag tror, att jag icke misstager mig, om jag vågar påstå, att en eller annan representant för det höga statsutskottet kommer att göra gällande, att motionen vittnar om småfuttighet, att den bör betraktas som en okynnesmotion etc. Men skall man lyckas skapa goda institutioner och lämpliga medel för demokratiens genomförande, bör det väl också vara tillåtet för de enkla representanterna för småfolket i detta land att på ett demokratiskt sätt ge uttryck för vad folket tänker. Folket tycker sannernigen icke vidare bra om utskottets förslag. Jag medger villigt, att jag på förhand visste, att detta förslag kommer att gå igenom, likaväl som det finnes

andra förslag, som på förhand äro dömda att icke gå igenom. Det sistnämnda kan ju t. o. m. inträffa med kungl. propositioner. Vår motion kan därför icke mer än andra betraktas som en okynnesmotion. Jag och mina medmotionärer ha velat opponera oss mot det här föreliggande förslaget. Jag skall, herr talman, be att få yrka bifall till den av mig och åtta andra ledamöter av kammarerna i ämnet väckta motionen.

Ang. kostnaderna för Kronprinsessans besök i Amerika.

(Forts.)

Med herr Molander förenade sig herrar *Frost* och *Hage*.

Herr **Osberg**: Herr talman! Mången kanske tycker, att det är förmätet av mig att taga till orda i denna fråga, emedan jag ej tillhör det utskott som behandlat ärendet. Anledningen till att jag emellertid begärt ordet, är att jag under åtskilliga år vistats i det land, dit man nu ämnar skicka representanter att närvara vid avtäckandet av ett monument över John Ericsson. Jag känner väl till förhållandena där ute och den hjälp, svenskarna haft just därav, att en av Sveriges främste män, nämligen John Ericsson, kom att få sin verksamhet förlagd till Amerika. I motsats till motionärerna tycker jag, att regeringen handlat förståndigt, när den avgivit detta förslag. Det är väl för övrigt ingen, som tror, att icke kronprinsen skulle kunna resa ut, även om han icke finge detta bidrag, och det är väl ingen, som tror, att beloppet kommer honom personligen tillgodo. När nu Förenta staterna visat John Ericssons minne den hedern att uppressa ett monument över honom vid sidan av en av sina främste män, nämligen Lincoln, tycker jag verkligen vi alla, kommunisterna inbegripna, borde vara stolta över detta. Den summa som begäres är ju försvinnande liten, om man jämför den med vad utvandrare från Sverige till Amerika årligen sända hem till moderlandet. Man bör vara mån om att upprätthålla förbindelserna med den stora nationen på andra sidan Atlanten. Där bo dock mellan 2—3 miljoner svenskar, vilket motsvarar nära hälften av den befolkning, som bor i Sverige. Jag tror, det kommer att bereda många svenskar i Amerika stor glädje att personligen få träffa vår populära kronprins. Herr Molander sade, att man kunde tänka sig herr Rydén eller herr Carlsson-Frosterud som representanter för Sverige. Jag har ingenting emot dessa båda herrar men vad den sistnämnde beträffar torde han icke vara hemma i engelska språket, och man får väl medge, att det vore olämpligt att skicka en person till Amerika, som icke kunde meddela sig med amerikanarna. Jag vill naturligtvis icke därmed hava sagt något nedsättande om herr Carlsson-Frosterud.

Det gäller här ingen ny princip. Riksdagen har beviljat resebidrag till vissa personer, som bevistade interparlamentariska gruppens sammanträde i Washington. Jag tänkte, när riksdagen beslutade detta, uttala min farhåga för att en del av de representanter, som sändes att deltaga i nämnda kongress, inte skulle kunna deltaga i kongressens förhandlingar, emedan de icke behärskade något av de språk som användes, men jag avstod. Jag kan försäkra herrar Herou och Molander att dessa 50,000 kronor är en ringa summa i jämförelse med den ekonomiska fördel vi ha av våra förbindelser med Förenta staterna. Jag hoppas, att denna diskussion icke skall blåsas upp till något större omfång. Motståndarna till utskottets förslag ha ju tagit mycket varsam på saken, vilket enligt min åsikt är fullständigt riktigt. Herr talman, jag kan icke annat än på det allra livligaste yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Jönsson** i Revinge: Herr talman, mina damer och herrar! Såväl herr Herou som motionären herr Molander tycktes icke ha någon principiell invändning i saken, utan mena, att, då vårt land inbjudits att deltaga i en interna-

Ang. kostnaderna för Kronprinsens och Kronprinsessans besök i Amerika.
(Forts.)

tionell högtidlighet, så borde vi naturligtvis också skicka representanter. Men de förmenade båda två att, om vi skickade mera enkla representanter än kronprinsparet, så kunde vi spara på resekostnaderna. I det sammanhanget gjorde herr Herou gällande att det var den svensk-amerikanska överklassen som anhallit att vi måtte låta representera oss av kronprinsen. Vad vet herr Herou om den saken? Han har ju för vana att orda om överklassen så snart fråga är om något han icke gillar. Till vilken klass räknar han sig egentligen själv? Faktum är, att från Amerika har ingått en anhållan, genom amerikanske ministern, att Sverige vid festligheterna i sammanhang med John Ericssonstatyns avtäckande ville låta sig representeras av kronprinsparet. Vi ha således inte fått någon anhållan att skicka dit herr Rydén eller herr Carlsson-Frosterud, ja, icke ens att skicka dit herr Herou eller Molander. Och då tycker jag problemet ställer sig så: kunna vi svara Amerika: ni anhåller att vi skola skicka ut kronprinsparet, och vi sätta naturligtvis det största värde på förbindelserna med Amerika och vilja stå i ett så gott förhållande som möjligt till såväl svensk-amerikanerna som övriga amerikaner; men att skicka ut kronprinsparet är en dyr historia, som vi icke ha råd till, utan här ha ni några medlemmar av svenska statsutskottet; kan ni icke hålla till godo med dem? För min del tycker jag verkligen, trots herrar Herou och Molander, att vi icke kunna svara Amerika på det sättet, och följaktligen yrkar jag bifall till statsutskottets hemställan.

Herr **Olofsson** i Digernäs: Herr talman, mina herrar! Man kan utgå från olika synpunkter, när man skall bedöma den här frågan, och man kan ha olika skäl att anföra för avslag. Jag skall be att få ge till känna mina synpunkter och mina skäl för avslag på den här propositionen. Jag väntade att regeringen skulle stiga upp och försvara sin sak, men den tycks tiga stilla.

Det är en något delikat fråga, som nu föreligger, och det kan vara svårt att finna de lämpliga uttrycken i diskussionen. Men skulle något obehagligt hända, så får regeringen, som framlagt diskussionsämnet, taga ansvaret.

Vad själva ämnet angår, så anser jag för det första, att vårt konungahus är efter våra förhållanden tillräckligt dyrbart som det är, utan att vi skola lägga på ytterligare kostnader för detsamma. Och för det andra borde väl vår svenska beskickning och våra svenska parlamentsledamöter i Amerika jämte andra framstående män och kvinnor där ute i Amerika kunna representera vid de tilltänkta högtidligheterna i Washington, och detta utan särskild kostnad för staten. Men nu har deras högheter kronprinsen och kronprinsessan fått en inbjudan att vara med vid avtäckandet av John Ericssonstatyn i Washington, och då anser den svenska regeringen att riksdagen skall anslå ett belopp av 50.000 kronor till representationskostnader. Jag anser, att det är principiellt crikligt att ge ett dylikt anslag. Först och främst böra deras högheter ha råd att själva bekosta utgifterna för sin nöjesresa, och för det andra kan ett sådant anslag som detta ha konsekvenser med sig. Kronprinsen med sina älskvärda egenskaper — kronprinsessan känner jag ej personligen — kan få flera inbjudningar, och varför inte de andra prinsarna och prinsessorna likaså? Skola vi då bara bevilja penningar, och var blir gränsen för anslag till representation och därmed följande kostnader? Det finnes snart ingen gräns, och det har förvånat mig på det högsta, att den nu sittande regeringen är så flitig att komma med den ena propositionen efter den andra, som går ut på att riksdagen skall bevilja pengar för än det ena och än det andra representerandet.

Jag skall taga ett par nära liggande exempel. Vi ha för några dagar sedan haft att behandla en proposition, som avsåg beviljandet av nära 1 miljon kronor för att restaurera det s. k. arvfurstens palats. Vad avsåg regeringen med denna anslagssumma? Jo, huset skulle alltigenom restaureras, och i förslaget

ingick också att en våning där skulle inredas till festvåning för herrar statsrådsledamöter — att kunna representera i vid högtidliga tillfällen, förstår jag. Ja, det går ut på representation det ena efter det andra. Vi beviljade 1920 icke mindre än 697,270 kronor för viss inredning och vissa reparationsarbeten för statsdepartementet i nämnda hus. Dessa pengar ha så gott som förbrukats, åtminstone 585,166 kronor och 22 öre ha åtgått för dessa reparationer. Nu skall man ytterligare utlägga en miljon kronor enligt regeringens mening. Riksdagen gick icke med på det förslaget längre än att bevilja pengar för att förstärka grunden till huset, men icke vidare.

Så ha vi en annan proposition, som ännu inte är behandlad, men som också visar tendensarna, den proposition nämligen som avser att i huset Rosenbad här bredvid skall inrättas en landshövdingstvåning, som skall kosta omkring 20,000 kronor om året. Ja, där talas också om representation, det skall vara så, att landshövdingen kan representera ordentligt. Nu frågar jag: vad är representation? Är det någonting annat än lyx och överflöd? Nej, jag kan icke se det. Är t. ex. en landshövding, som också har sin representationskyldighet, är han bättre därför, att han ger stora middagar och festligheter? Det är dock icke därpå det beror, om han är en god landshövding eller inte. Och jag skulle kunna taga en hel rad av sådana exempel. Det är icke med flärd och lyx och överflöd som man skapar framstående män i statens tjänst, utan det är på helt andra vägar.

Den nu sittande regeringen får väl i stort sett kallas en demokratisk arbetar-regering, och att den kan komma med sådana förslag som de nu nämnda måste förvåna åtminstone den del av svenska folket som har något av sparsamhets-sinne kvar.

Jag skall taga mig friheten påminna om en annan fråga, som vi för jämnt 14 dagar sedan behandlade här i riksdagen, nämligen frågan om att i någon mån lätta bekymren för de små egnahemsläntagarna. Var hade vi då regeringen? Jo, då restes ett starkt motstånd mot detta förslag. Det visar också tendenserna. Jag trodde, att när vi ha en arbetarregering, så skulle sparsamhets-synpunkterna visa sig. Men det är rakt icke så, utan de förslag, som framlagts för innevarande riksdag, visa, att just denna regering är den mest osparsamma. Den går med på snart sagt varje anslag, då det icke gäller produktiva ändamål, ty då det gäller improduktiva ändamål, då finns det gott om pengar hos regeringen. Regeringen bär visserligen skylten av att vara en demokratisk regering, men den handlar efter konservativa principer, den handlar absolut efter konservativa principer. När någon kommer upp i de högre samhällslagren, ja, då skall han leva i glans och överflöd. Men då det gäller de små, som leva i de lägre samhällsskikten, då får det gå hur det vill. Om jag skulle få lov att ge en karakteristik av den nu sittande regeringen, så skulle jag vilja säga, att regeringen är en industriarbetarnas och i stort sett en löntagarnas, men näppeligen en näringarnas och allra minst en böndernas och småbrukarnas regering. Alltså långt ifrån någon landsregering, en regering som vill ha ord om sig att knappa in på budgeten, spar på anslag för produktiva men slösar så mycket mera då det gäller anslag för improduktiva ändamål.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Molander: Herr förste vice talman! Herr Jönsson i Revinge sade, att herr Molander icke fått någon inbjudan att övervara den här minnesfesten, och jag drog därav den slutsatsen att herr Jönsson i Revinge tror att det var *den* omständigheten som gjorde att jag var med och väckte den här motionen. Det är onödigt nämna att så icke är fallet.

Sedan säger herr Jönsson i Revinge att vad skulle det vara att komma med

Ang. kostnaderna för Kronprinsens och Kronprinsessans besök i Amerika.

(Forts.)

Ang. kostnaderna för Kronprinsens och Kronprinsessans besök i Amerika.

(Forts.)

ett sådant surrogat som statsutskottets ledamöter i stället för hans höghet kronprinsen. Ja, jag vill säga, att skulle det gälla att skicka antingen herr Jönsson i Revinge eller kronprinsen till Amerika, så skulle jag naturligtvis välja den senare.

Chefen för finansdepartementet herr statsrådet **Wigforss**: Jag hade verkligen icke trott att det skulle vara behöfligt att stiga upp och säga någonting i denna debatt. Men herr Olofssons i Digernäs yttrande var uttryckligen anlagt på att framkalla ett svar.

När en sak ligger på det viset som denna, att man kan gå ut ifrån att den överväldigande delen av kammaren är för att bevilja ett anslag, så förvånar det mig litet, att herr Olofsson i Digernäs anser det nödvändigt för departementschefen att uppträda till sakens försvar. Och det skulle icke heller ha skett, om han icke hade i detta sitt yttrande begagnat tillfället att vidga ut spörsmålet till en fråga om regeringens nuvarande politik i fråga om sparsamheten.

Jag skall emellertid först säga några ord om det föreliggande anslaget. Alla de föregående talarna ha varit överens om att en representation för Sveriges del vid detta minnesfirande i Förenta staterna är berättigad. Diskussionen har endast rört sig om, huruvida denna representation kunde ha skett på ett billigare sätt och vilka som skulle representera landet. Frågan om, huruvida representationen kunde ha skett på ett billigare sätt, är mycket svår att besvara. Den måste besvaras i samband med den senare frågan, vem som skall representera. Och i det fallet förefaller det mig, som om herr Jönsson i Revinge satt fingret på den avgörande punkten, att när ett land mottager en inbjudan att låta sig representeras vid ett tillfälle som detta, kan man icke underlåta att fästa avgörande betydelse vid inbjudarnas önskan om hur denna representation skall se ut. Om vi gå ut från detta faktum, vilket regeringen har gjort, så återstår frågan, om kostnaderna äro skäligen. Jag kan härvidlag bara säga, att efter den undersökning som jag haft anledning verkställa kan jag försäkra, att den summa, som här föreslås, utgör endast en del, och en mindre del, av de kostnader, som denna resa kommer att förorsaka. Jag skall i det sammanhanget emellertid påpeka ett missförstånd, som kanske på något håll insmugit sig på grund av uttryckssättet i propositionen och i utskottets utlåtande, där det står att denna resa skall fortsättas med en resa kring jorden. Det är icke tal om — vilket var och en som har en föreställning om vad sådana resor kosta utan vidare inser — att de här föreslagna 50.000 kronorna skulle användas till något annat än representation i Förenta staterna och till det besök vid de svensk-amerikanska kolonierna som här blivit ifrågasatt.

Vad slutligen beträffar regeringens allmänna sparsamhetspolitik, så vill jag ingalunda förneka, att det ligger någonting av sanning i det som herr Olofsson i Digernäs säger, att vi använda pengar i många fall på ett sätt, som från en sträng sparsamhets synpunkt måste anses för slösaktigt — det gäller möjligen i vissa fall restaurering av byggnader, det gäller kanske utgifter för personliga omkostnader för statens högsta värdigheter. Men låt oss komma överens om att den saken kunna vi icke taga upp på detta vis i detta sammanhang. Den saken kan icke rättas till genom ett plötsligt utbrott av en sådan sparsamhetsvilja, som herr Olofsson i Digernäs tagit till orda för, utan om något skall kunna göras på den punkten, så måste det ske genom ett dagligt och stundligt arbete för att på alla punkter se till om man kan nedbringa dessa utgifter. Det förefaller mig, som om det icke med sanning skulle kunna sägas att den nu sittande regeringen i detta fall försummat sin plikt. Men vi få komma ihåg — och det tror jag också herr Olofsson i Digernäs bör komma ihåg — att en regering tar emot vad man kan kalla för »tömmarna», tar emot statsutgifterna i ett läge, där man måste ta hänsyn till traditionerna och där den icke kan från-

gå dessa traditioner, även om den skulle så önska och även om den hyser den bestämda övertygelsen att på vissa punkter kostnaderna äro för stora. Och det är icke lönt att försöka på enstaka punkter pressa ned vissa dylika kostnader, när man vet, att under decennier, det ena efter det andra, svenska folket genom sina representanter ha ansett dem vara skäligen utgifter. Och det är mycket egendomligt att höra hurusom en representant, som antagligen det ena året efter det andra varit med om att bevilja sådana här anslag, som avser representation, nu helt plötsligt av någon oförklarlig anledning stiger upp och motsätter sig ett dylikt anslag, därför att här kommit en proposition om 50,000 kronor för Sveriges representation vid ett högtidligt tillfälle i Förenta staterna. Det är svårt att förstå varför man just nu skall dra upp hela tvistefrågan huruvida vi på vissa punkter ge ut mer, än vad som hör till livets nödtorft eller som är absolut nödvändigt.

Till sist skall jag verkligen, när herr Olofsson i Digernäs frågar, varför denna regering velat lägga fram denna proposition och framkalla denna diskussion, säga, att om jag tänkt mig att denna proposition skulle framkalla sådana yttranden, som här fällt, så skulle av hänsyn till både inbjudarna och de inbjudna en viss tvekan ha varit förklarlig, innan jag framlade förslaget.

Herr **Eriksson** i Grängesberg: Herr talman! Jag tror, att herr Olofsson i Digernäs är tämligen ensam i riksdagen om sin uppfattning att Sverige icke vid detta tillfälle bör låta sig representeras. Det är uppenbart, att ett litet land som Sverige, ett litet land, som behöver bli känt överallt i världen, måste anses äga skyldighet att vid vissa högtidliga tillfällen låta sig representeras. Äro vi ense om den saken, då måste vi också vara ense om, att det knappast kan tänkas ett tillfälle, då det är mera på sin plats med svensk representation än här, då det gäller att i Amerika fira minnet av en av Sveriges största söner, som gjort sin gärning därute och som nu hyllas av en främmande nation.

Det finnes också en annan synpunkt, och det är, att många av våra landsmän slagit sig ner i Amerika och blivit hemmahörande där, och det är av största betydelse att vi söka återknyta bandet med dem.

Jag har nu närmast begärt ordet för att understryka dessa synpunkter, men också för att inlägga en gensaga mot den uppfattning, som kom till synes i herr Olofssons i Digernäs anförande, nämligen att frågan om detta anslag skulle kunna på något sätt sammankopplas med de anslag, som utgå till det kongl. huset för hovhållning. Nu har regeringen ansett, att det borde sändas en representation till Amerika, och den saken är det vi diskutera. När det sedan gäller kostnaderna för denna representation, så vill jag erinra om, att det icke bara är kronprinsen, som skall resa, utan även andra personer komma att medfölja, vilkas omkostnader skola täckas.

När det nu, såsom redan anförts, framställts en önskan från Amerika, att Sveriges representation skulle bli ungefär sådan som regeringen tänkt sig, kan jag icke förstå annat än att det skulle verkat stötande i Amerika om regeringen icke framlagt ett förslag i denna riktning.

Nu är ju möjligt, därom har jag mig intet bekant, att kostnaderna för denna resa kunde genom konungahusets egen försorg täckas, ja jag går så långt, att jag säger, att det nog varit möjligt, att enskilda svenska medborgare skulle kunnat åtaga sig att täcka kostnaderna, ifall konungahuset icke gjorde det. Men då frågar jag: Hade det varit Sverige värdigt eller ur svensk synpunkt tillfredsställande, om representation kommit till stånd tack vare på enskild väg anskaffade medel? Såvitt jag förstår, vore detta icke Sverige värdigt, och jag kan icke finna annat än att svenska staten har skyldighet att representera och att det är till Sveriges fördel, att en representation kommer till stånd. Jag är också förvissad om, att den övervägande delen av riksdagen

Ang. kostnaderna för Kronprinsens och Kronprinsessans besök i Amerika.
(Forts.)

Ang. kostnaderna för Kronprinsens och Kronprinsessans besök i Amerika.

(Forts.)

gens ledamöter icke har någon från regeringens avvikande mening i fråga om vem som skall representera Sverige.

Under sådana förhållanden ber jag att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Herr Lindman: Herr talman! Endast ett par ord i denna fråga. Jag har fäst mig vid en del yttranden, som fällts här under debatten, och jag tänker då närmast på herr Olofssons i Digernäs anförande. Men då han riktade sig mot regeringen för att den framlagt denna proposition och då han samtidigt gjorda jämförelser med en del andra anslag, så får jag säga, att nog kan det väljas ett bättre tillfälle att framkomma med klander mot regeringen än när det gäller nu föreliggande fråga. Ty om det begäres anslag för att sända en representant till Amerika, så är det väl någonting helt annat än om man vill ha anslag för att restaurera det ena eller andra huset här hemma i Sverige.

Jag fäste mig också vid ett yttrande av herr statsrådet och chefen för finansdepartementet, då han sade, att om han kunnat tänka sig, att en del av de yttranden, som här i dag blivit fällda, verkligen skulle komma fram, så hade han säkerligen dragit i betänkande att framlägga denna proposition. Detta yttrande förvånar mig något, ty nog kunde väl herr finansministern förutse, att från en viss, låt vara mycket liten grupp i kammaren, skulle framkomma opposition mot detta anslag. Eller har man sett, att dessa oppositionsmän låtit något tillfälle gå sig ur händerna att komma med inlägg i demagogiskt syfte i en sådan fråga som denna? Jag menar också, att hade man låtit avskräcka sig av någonting sådant, då tror jag man skulle ha skadat själva saken, ty detta anslag är enligt min mening synnerligen väl motiverat; det blir väl använda pengar, som det här gäller att bevilja. Den fråga, den opposition och de erinringar, som gjorts från de ärade motståndarna till detta anslag, allt detta får väl bli en sak för dem att öra upp med sina meningsfränder i Förenta staterna, om det finnes några sådana där.

Jag är övertygad om, och det skola vi få se, att det kommer att väcka en sådan tillfredsställelse bland de svenskar, som bo i Amerika, över att denna resa kommit till stånd, att vi knappast nu kunna göra oss en föreställning därom. Ty det är en gammal erfarenhet från föregående tillfällen, då kungliga personer företagit resor till Amerika, och det kommer att besanna sig även nu, att ju mera demokratiskt och republikanskt ett land är, med desto större glädje omfattar man där ett sådant här kungligt besök.

Jag vill också säga en sak till herrar kommunister. Ni få väl ändå tänka litet också på Sveriges internationella förbindelser. När en inbjudning utfärdas från den stora republiken på andra sidan Atlanten, att Sveriges kronprins skall besöka landet och representera detsamma vid det tillfälle, då en minnesvård över en av våra stora söner skall avtäckas, då skulle det väl ändå kännas bra underligt för de 2 1/2 miljoner svenskar, som finnas i Förenta staterna, om denna resa icke skulle komma till stånd, bara därför att svenska riksdagen hade förklarat, att den icke hade råd därtill. Dessa internationella förbindelser ha en stor betydelse för oss och man får lov att tänka på huru de uppfattas i det land, varifrån inbjudningen utgått.

Jag skall, herr talman, icke spilla många ord vidare på denna fråga. Saken är redan avgjord i kammaren, så mycket är uppenbart. Jag vill endast tillägga, att denna resa är icke, såsom det sagts, en nöjesresa, utan den är till nytta och fördel för vårt eget land och till stor fördel för stärkandet av våra förbindelser med Förenta staterna. Ty det är verkligen en stor fördel för oss, att samhörigheten mellan det nya fosterlandet och gamla Sverige stärkes hos alla svenskar, som leva och bo därute, och detta gäller även långt nere i

de leder, som herr Herou talade om, nämligen småfolkets, arbetarnas och böndernas leder.

Herr **Hamrin**: Då jag i föreliggande fråga hyser en helt annan uppfattning än den, som kommit till uttryck i det anförande, som för en stund sedan hölls av min gode vän och meningsfrände på jämtlandsbänken, skall jag be att få yrka bifall till det föreliggande statsutskottetsbetänkandet.

Jag tror, att det besök, som Deras Kungliga Högheter kronprinsen och kronprinsessan komma att avlägga i Amerika, icke blott skall sprida glans och ära över Sverige och det svenska namnet, utan besöket kommer också att hälsas med stor tillfredsställelse och glädje i många hundratusen svenska hem i Förenta staterna.

Herr **Johansson** i Kälkebo: Herr talman! När det gått så långt, att man ansett sig böra göra deklARATIONER i denna fråga, har jag också ansett, att jag å den riksdagsgrupps vägnar, som jag tillhör, på förhand borde uttala, att vi ansluta oss till den uppfattningen, att Deras Kungliga Högheters resa till Amerika bör komma till stånd. Vi hava icke heller funnit något skäl till anmärkning mot det anslag, som begärts för ändamålet, och under sådana förhållanden ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Votering begärdes likväl av herr Herou, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts framställning i ämnet.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Rösträkning begärdes emellertid av herr Herou, vadan namnupprop verkställdes. Därvid avgåvos 178 ja och 20 nej, varjämte 11 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12.

Vidare förelåg till avgörande statsutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av väckta motioner angående förhandlingar mellan staten och Stockholms stad om nordöstra förortsbanans infart till staden.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 41, av herr *Thulin m. fl.* och den andra inom andra kammaren, nr 45, av herr *Bern-*

Andra kammarens protokoll 1926. Nr 18.

Ang. kostnaderna för Kronprinsens och Kronprinsessans besök i Amerika.
(Forts.)

Ang. Djurs-holmsbanans infart till Stockholm.

Ang. Djurs-
holmsbanans
infart till
Stockholm.
(Forts.)

ström m. fl., hade föreslagits, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville vid de nu pågående förhandlingarna mellan staten och Stockholms stad om vissa avtal och uppgörelser av ekonomisk innebörd jämväl låta beakta, att en provisorisk järnvägsförbindelse mellan statens egendomar i de nordost om Stockholm belägna förorterna och central punkt i Stockholm åstadkommes, utan att därigenom statens intressen i mera väsentlig grad åsidosattes.

Utskottet hemställde, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta därom, att vid pågående förhandlingar mellan staten och Stockholms stad rörande en revision av vissa avtal m. m. jämväl förevarande fråga om nordöstra förortsbanans infart till Stockholm måtte vinna beaktande.

Vid utlåtandet var fogad reservation av herrar *Jansson* i Falun och *Olsson* i Kullenbergstorp, vilka ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å de i ämnet väckta motionerna.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr *Olsson* i Kullenbergstorp: Herr talman! Då vi nu gå att behandla ett ärende av mera real innebörd än det förra, så blir det väl svårt att vinna samma uppmärksamhet, som kom det förra ärendets behandling till del. Det nu föredragna ärendet kan också vid första påseendet förefalla rätt obetydligt i och för sig, men det har en principiell innebörd, som gör, att ett bifall till utskottets förslag, enligt min mening, skulle kunna draga med sig farliga konsekvenser i fortsättningen.

Jag skall genast deklarerera, att jag beträffande själva ärendet, nämligen om Djursholmsbanans slutpunkt här i Stockholm, icke skall uttala någon som helst mening, utan det är det sätt, varpå motionären och sedan utskottet sökt inverka på denna fråga, som jag icke kan låta passera oanmärkt.

När vi behandlade ärendet i utskottet föreföll det, som om Djursholms stadsfullmäktiges majoritet och Stockholms stadsfullmäktiges majoritet voro tämligen överens, och frågan gällde, från Djursholms sida sett, att man för att draga in denna bana till Stockholm borde bygga en tunnel. Det är ju klart, att om en järnväg skall företaga en dylik anläggning, så hjälper det väl icke med att saken beslutas av en majoritet i stadsfullmäktige, utan för att överhuvud ett sådant arbete skall kunna utföras, så fordras det koncession, och då får ju Kungl. Maj:t taga ställning till ifrågavarande spörsmål. Jag tror icke jag blir motsagd på den punkten. Det synes mig då alldeles klart, att Kungl. Maj:t har att taga ståndpunkt icke blott till de rent tekniska och ekonomiska sidorna av saken utan också till den samhälleliga sidan av saken. När det gäller koncessioner, föreligga ju så många spörsmål, till vilka Kungl. Maj:t måste taga hänsyn ur samhällelig synpunkt, ja man kan säga att koncessionsförfarandet har sin huvudsakliga grund i att de samhälleliga synpunkterna måste tillgodoses. Jag förstår därför uppriktigt sagt icke, varför statsutskottet och riksdagen skola gå förbi Kungl. Maj:t och säga, att vi skola inordna oss som en särskild verkställande myndighet. Formellt heter det visserligen, att vi skola skriva till Kungl. Maj:t, men meningen är ju, att frågan skall upptagas i samband med de övriga underhandlingar med Stockholms stad, som staten för närvarande för genom en kommission, och där man har att söka komma till rätta på de punkter, där intressena i fråga om tomter o. dyl. skära sig med varandra. Det är märkvärdigt, att man då skulle tillkoppla även den här frågan. Det finnes ju icke någon rimlig grund härför. Jag tycker, att staten och Stockholms stad ha tillräckligt många frågor, beträffande vilka meningarna skära ihop sig, för att staten dessutom i rena rama

onödan skulle gå in för detta. Vad är det, som man vill att Kungl. Maj:t skall göra? Såvitt jag förstår, kan jag icke översätta det på annat sätt, än att man begär, att Kungl. Maj:t så att säga skall gå ner och ställa sig sida vid sida med en minoritet gentemot en majoritet i stället för att, när det gäller dylika stridigheter mellan kommunerna, intaga den där upphöjda, dömande ställningen, i synnerhet, när det gäller en sådan fråga som denna, som förr eller senare ändock måste tänkas bli föremål för Kungl. Maj:ts avgörande. Vare sig det nu sker i Kungl. Maj:t i statsrådet eller i Kungl. Maj:t i regeringsrätten, kommer frågan ovillkorligen till en eller båda dessa fora. Det är märkvärdigt, att man här vill förutsätta, att Kungl. Maj:t skall uppgiva den avgörande synpunkten härvidlag, nämligen den samhälleliga och ställa sig som part vid sidan av en minoritet. Vart skall det bära hän, om man, på grund av motioner i riksdagen även i andra kommunala tvister, där det inte har gått, som vi önska, vill, att staten skall ställa sig sida vid sida med minoriteten mot majoriteten i resp. kommuner? Sådant kan emellertid bli den oundvikliga följden, om man nu slår in på den linje, som här är föreslagen. Herrarna må döma om den saken, hur ni vill, men jag tycker, att det vore något oerhört, om denna synpunkt, som jag här i största korthet lagt fram, icke skulle blivit påtaland här i riksdagen, och riksdagen i en hastig vändning skulle bifalla detta förslag utan att observera dess verkliga innebörd.

Då jag anser, att det skulle vara mycket olyckligt att slå in på den här föreslagna linjen — jag förstår mycket väl, att det ligger synnerligen starka intressen bakom, ty eljest hade väl ett dylikt utlåtande från statsutskottets sida varit otänkbart — vågar jag dock mana kammarens ledamöter till en liten reflektion var och en i sin stad över den här inbjudan, som innebär, att riksdagen skall träda in som part i kommunala tvister. För min del hyser jag inte det minsta tvivel om den ståndpunkt, som jag skall intaga.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka avslag å såväl utskottets hemställan som ock å de i ämnet väckta motionerna.

I detta yttrande instämde herr *Holmdahl* och fröken *Wellin*.

Herr *Anderson* i Råstock: Herr talman, ärade kammarledamöter! Jag tror, att vi lite var ha märkt, att herr *Olsson* i Kullenbergstorp har en alldeles utpräglad förmåga att se principiella farligheter i de mest obetydliga saker. Han har sökt att göra detta till en fråga dels om, huruvida riksdagen skall lägga sig i Kungl. Maj:ts rätt att bevilja koncession på en järnväg, och dels huruvida riksdagen skall taga parti i en fråga, som är föremål för tvist mellan tvenne kommuner. Ingendera av dessa två frågor är emellertid för handen. Så enkel ligger denna sak till. Om det hade funnits någon möjlighet för herr *Olsson* i Kullenbergstorp att giva nödig relief åt sina principiella farhågor, borde han väl i all rimlighets namn fått med sig sina egna partikamrater i statsutskottet, men inte ens det har lyckats honom.

Fjärde avdelningen av statsutskottet har sett saken på följande sätt. Det kan inte vara rimligt att försitta ett sådant tillfälle som detta, då man kanhända med mycket liten uppoffring från alla parter sida kan gå in för att ordna frågan så pass tillfredsställande, att man kanske för lång tid framåt slipper varje form av koncessionsansökan för den tunnelanläggning, som nu varit så aktuell.

Det förhåller sig ju så, att det pågår förhandlingar mellan staten och Stockholms stad, och vi hava ju äran att räkna en ledamot av denna kammare såsom ledamot av denna delegation, och i händelse av behov kan nog denne ledamot upplysa om, hur saken ligger till i fråga om förhandlingarna mellan staten och staden. Vad var då naturligare än att fjärde avdelningen av statsutskottet och

Ang. Djurs-
holmsbanans
infart till
Stockholm.
(Forts.)

därmed också statsutskottets majoritet ansåg, att man här, utan att giva sig in på principiella farligheter, borde kunna skriva till Kungl. Maj:t om att »Kungl. Maj:t måtte föranstalta därom, att vid pågående förhandlingar mellan staten och Stockholms stad rörande en revision av vissa avtal m. m. jämväl förevarande fråga om nordöstra förortsbanans infart till Stockholm måtte vinna beaktande». Är det någon, som kan läsa ut några farligheter ur ett sådant aktstycke som utskottets kläm? Jag betonar dessa ord: »måtte vinna beaktande», d. v. s. staten skulle se efter, om det möjligen går an att lägga en linje vid sidan av Humlegården, så att den inte stör vare sig statens, Stockholms stads eller ifrågavarande järnvägsbolags intressen. Det skall gå bra långt, om man skall lyckas göra detta till ett ståndpunktstagande för majoritet eller minoritet i de olika kommunerna. Det måste jag säga.

Det finnes en hel del ytterligare att anföra i denna fråga, men jag skall icke taga upp tiden längre. Jag försäkrar herrarna och damerna — det finnes väl även några sådana inne — att hade det varit möjligt att se några principiella farligheter i detta, hade statsutskottet icke gått på denna linje.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Den siste ärade talaren framhöll det där faktum, att jag inte hade fått mina egna meningsfränder med mig i denna fråga. Det kvittar tycker jag, om det är en socialdemokrat eller någon från bondeförbundet, som förenat sig med mig i min reservation, sådant fäster jag mig inte vid. Det har nog hänt, att till och med den ärade talaren och jag stått på samma linje, utan att han fått sina egna med sig, det torde inte vara främmande ens för den ärade talaren; men det hindrar ju inte, att han kan använda detta påstående såsom ett kastvapen, som far vad det kan. Sedan skall jag be att få fråga den ärade talaren: tror inte den ärade talaren, att Kungl. Maj:t kan se på statens bästa och vad statens väl kräver? Jag tycker annars, att Kungl. Maj:t mera borde ligga den ärade talaren än mig varmt om hjärtat, om jag får lov att begagna det uttrycket. Men en sådan uppfattning underkänner den ärade talaren, men det gör inte jag. Jag tror, att Kungl. Maj:t ser på saken med statens och det allmännas bästa för ögonen utan den peksticka, som den ärade talaren vill att vi nödvändigtvis på grund av motionerna skola sticka till Kungl. Maj:t.

Det är verkligen märkvärdigt, men den ärade talaren kan inte komma ifrån det faktum, att detta skrivelseförslag innebär, att staten skall gå in som part vid sidan av en del av de här respektive kommunernas stadsfullmäktige. Så ligger saken verkligen till. Det framgick förresten alltför väl av diskussionen i statsutskottet, ty man sade, att det nog vore av vikt — jag tror inte, att jag röjer en så förskräcklig hemlighet, om jag säger detta — att staten går in för saken på sådant sätt, att staten kan böja de svåraste motståndarna. Varken statsutskottets vice ordförande eller jag sväva alltså i någon okunnighet om, att saken låg till på det sättet, att staten skulle använda den makt, som den till äventyrs har, gentemot de gensträviga. Nu ämnar jag emellertid inte gå in på vad detta innebär. Jag kommer emellertid aldrig att med min röst understödja, att staten skall gå direkt in som part vid ett avgörande mellan en majoritet och en minoritet i kommunerna. Sådant får staten lov att avdöma på annat sätt. Genom sina överordnade myndigheter får staten väl stå såsom domare men icke såsom part.

Nu talar man här om, att staten har egendomar, och att det är klart, att staten har intressen att bevaka. Jag undrar emellertid vilken järnväg i mellersta och södra Sverige, som inte direkt eller indirekt berör statens egendomar. Sådana finnas överallt, och då skulle man tillåta, att staten skulle gå in såsom part i sådana här tvister och dekretera, hur dessa banor skola läggas! Det leder

till uppenbara orimligheter, det vågar jag påstå, och jag vill ännu en gång understryka, att det inte finns den minsta förklaringsgrund till detta. Det måste ligga mycket starka intressen bakom, för att man så här skall kunna kasta över bord alla principer, som hittilldags varit gällande, blott för att komma till ett visst mål.

Då man säger, att det icke skulle komma att kosta staten några pengar, så antar jag, att man nog kan arrangera det så, att det inte synes göra det. Men är det så, att staten vill att vissa önskemål, som staten har, skola uppfyllas, får nog staten göra motsvarande uppföringar på annat sätt. Det är emellertid den omständigheten, att staten skall gå in som part på den ena sidan, som gör, att jag måste opponera mig mot det föreliggande förslaget.

Herr Rydén: Herr talman! Jag tror, att det vore önskligt, om man kunde undvika en debatt, som ställer upp onödiga motsättningar mellan kronan och Stockholms stad. Såsom medlem av den fastighetskommission, som förhandlar med Stockholms stad, vill jag vitsorda, att dessa förhandlingar, trots de väldiga intresse-motsättningar, som föreligga, hittills förts i en anda av förtroendefullhet, och dessa förhandlingar ha varit präglade av en ömsesidig önskan att försöka övervinna de motsättningar, som finnas, och att komma till positivt resultat. Jag tror därför för min del, att det med hänsyn till önskvärheten av att få bibehålla denna stämning även i fortsättningen vore värdefullt att inte riva upp en debatt, som lätt skulle komma att bli ett skiftande av hugg mellan dem, som mera anse sig företräda statens intressen än Stockholms stads intressen.

Nu ligger detta ärende så till, att det är ostridigt, att kronan har stora intressen att bevaka både på norra Djurgården och norrut vid Djursholmsbanan inte minst genom de medel, som staten nedlagt i tjänstemannasamhället vid Mörby. När man då vet, hur hela detta ärende ligger till i Stockholms stadsfullmäktige, skulle det, särskilt sedan stadsfullmäktige fattat sitt senaste beslut, vara bra oklokt av riksdagen att på något sätt gå ifrån de linjer, som statsutskottet här har förordat. Ty Stockholms stadsfullmäktiges beslut i måndags är faktiskt fattat under förutsättning att vissa förhandlingar i fråga om särskild ändstation för Djursholmsbanan skola föras — som det heter — med vederbörande statsmyndigheter. Sista punkten i stadsfullmäktiges beslut innebär, att de bemyndiga gatunämnden att efter nödiga förhandlingar med vederbörande statsmyndigheter närmare bestämma ändstationens anordning.

Detta beslut är givetvis fattat under medvetande om hur frågan legat till i riksdagen. Jag är säker på, att om kammaren nu inte gör någon ändring i det förslag, som föreligger, så kommer det att ordna sig genom förhandlingar och i denna anda av önskan att försöka komma förbi svårigheterna. Därför tillåter jag mig uttala den uppfattningen, att jag tror, att både Stockholms stads intressen på lång sikt och kronans intressen bäst främjas genom att statsutskottets förslag nu i det föreliggande läget bifalles.

Det principrytteri, som herr Olsson i Kullenbergstorp företrätt, är efter min uppfattning om icke verklighetsfrämmande så dock i hög, hög grad konstruerat.

Jag tillåter mig, herr talman, yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Med herr Rydén förenade sig herrar *Kristensson* i Göteborg, *Jönsson* i Revinge, *Bengtsson* i Norup, *Olsson* i Blädinge och *Persson* i Fritorp.

Herr Jonsson: Herr förste vice talman! Jag har begärt ordet för att tillkännage att, om det blir någon votering i denna sak, jag anser mig nödsakad rösta för avslag å motionerna. Det framgår av statsutskottets utlåtande, att den känslan har legat till betydlig del bakom detsamma, att man borde skaffa

Ang. Djurs-
holmsbanans
infart till
Stockholm.
(Forts.)

staten en trumf på hand till de övriga den kan ha i förhandlingarna med Stockholms stad. Jag kan mycket väl begripa, att många falla för det bestickande i ett sådant resonemang, åtminstone här i riksdagen. Jag kan inte neka till, att man mången gång haft en känsla av att staten behöver allt möjligt stöd den kan få, när det gäller att pressa Stockholms stad. Det förefaller nämligen som inom denna man icke riktigt hade förstått att uppskatta de ofantliga fördelar Stockholms stads invånare ha utav de många statens institutioner, som här finnas av olika slag och till vilka alla medborgare i landet få bidraga. I varje fall hava Stockholms stads invånare i första hand många fördelar därav, vilket nog också till viss del bidragit till att Stockholms stad kommer billigt undan kostnaderna för en del ändamål, som andra kommuner få betala rätt mycket för. Å andra sidan kan jag mycket väl förstå, att Stockholms stad icke tycker sig ha något särskilt intresse av att på egen bekostnad underlätta utflyttningen från staden genom att ordna kommunikationerna till utanför staden belägna områden, varigenom kommunerna där draga till sig folk, som äro sysselsatta inom Stockholm och som väl också där borde betala sina skatter. Om en sådan tankegång ligger bakom Stockholms stads ställning i detta fall, kan jag mycket väl begripa densamma. Men cavsett vilken mening man har i det ena eller andra hänseendet om Stockholms stads och statens förhållande sinsemellan delar jag, trots det skarpa fördömandet från åtskilliga håll, herr Olssons i Kullenbergstorp uppfattning i det stora hela. Jag anser, att det är principiellt oriktigt, att staten i oträngt mål, som jag anser detta vara, blandar sig i tvister mellan skilda kommunala intressen. Det är en väg, som är vanskligh att slå in på och något som jag under inga omständigheter kan vara med om.

Jag ber att på grund av det anförda få yrka avslag å motionerna, således också å utskottets hemställan.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! När herr Olsson i Kullenbergstorp gjort mig indirekt den äran att anse mig och utskottsmajoriteten sammankopplad med några mäktiga intressen, skall jag genast taga honom ur den villfarelsen och förklara, att jag har icke något intresse vare sig i någon av förorterna eller i den järnväg, varom här är fråga. Jag tror inte, att jag behöver inför kammaren ange skäl för detta; jag tänker det framstår rätt klart ändå.

Då herr Olsson i Kullenbergstorp emellertid vill göra gällande, att staten icke har någon som helst anledning att här vara med på ett litet hörn, då tillfället är så gynnsamt som det är nu, måste jag säga, att det är en grundfalsk uppfattning. Huvudstaden är inte en liten socken ute på landet vilken som helst, utan den är ett centrum för hela landet. Jag vill bara påminna om vilka dyrbara utredningar i olika avseenden, som verkställts just beträffande stambanans inledande till Stockholm samt också beträffande förortsbanorna och deras lämpligaste indragning till Stockholm. Om man desslikes tänker på att staten har mycket stora egendomar, som äro i hög grad beroende av, huruvida det kan för rimliga kostnader åstadkommas en järnvägsförbindelse med huvudstaden, så förstå herrarna, att det finns vissa skäl för staten att åtminstone så pass engagera sig, att den säger till förhandlingsmännen för Stockholms stad: Ni kunna gärna titta på detta en liten smula också.

Sedan skall ingen slå i ögonen på mig, att det här icke rör sig om en ekonomisk fråga av rang, om man genom en förhastad åtgärd åstadkommer ett kapitalutlägg på fyra miljoner kronor. Hur tro kammarens ledamöter, att det går med en sådan historia? Jo, på det sättet, att om vederbörande väl fått koncession, så kommer man in och begär att få låna antingen ur den allmänna järnvägslånefonden eller ur annan fond. Det blir svenska statens samlade

kapitaltillgång, som får ställas bakom därvidlag. Det kunna ni, mina damer och herrar, vara fullkomligt säkra på. Om jag sedan påminner om, att staten här i Stockholm har betydande områden, som Stockholms stad har fått mer eller mindre lättvindigt dispositionsrätt till, och att det nu gäller att ordna upp denna härva, så har jag ett ytterligare skäl för att påpeka, att ett av dessa områden inom Stockholm, nämligen Humlegården, just tangerar denna ömma fråga i Stockholms stad. Det gäller endast en liten, liten remsa av Humlegården, som eventuellt skall upplåtas för ett järnvägsspår till dess, väl att lägga märke till, man får taga upp hela frågan om förortsbanornas infartsvägar. Det är förresten på det sättet, att man aldrig tänkt sig, att man skulle bygga en tunnel för Djursholm och Stocksund och en tunnel för de andra orterna, utan man har tänkt sig, att man skulle kunna sammanföra intressena på det sättet, att det åtminstone skulle komma i fråga, att minst två av de mera betydande orterna skulle begagna samma tunnelinfart. Det är lätt att säga tulipan; det är förskräckligt lätt att säga fyra miljoner kronor, men sedan, när man skall skaffa de fyra miljonerna än åt det ena, än åt det andra hållet, visar sig saken inte längre vara så obetydlig. Jag vill dock påminna om, att den förortstrafik, som det i detta sammanhang blir fråga om, representerar ett sammanlagt invånarantal uppgående till 80,000—100,000 människor. Detta tycker jag verkligen ger frågan så pass stora dimensioner, att man utan tvekan kan gå in för ett bifall till vad utskottet föreslagit.

Jag vill sluta med att säga, att det är ingen, som tagit parti för Djursholm, ingen som har tagit parti för Roslagsbanan, det är heller ingen, som velat taga parti mot Stockholms stad, men man vill ha en liten överläggning till stånd mellan de herrar, som för närvarande syssla med denna sak, för att om möjligt tills vidare åstadkomma ett drägligt sakernas tillstånd i alla avseenden, när det nu gäller förortsbanornas infart till Stockholm.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande.

Herr **Jansson** i Falun: Herr förste vice talman! Eftersom jag är reseravant tillsammans med herr Olsson i Kullenbergstorp, må det ursäktas mig, om jag säger ett par ord i den föreliggande frågan.

Jag skulle i stort sett kunna instämma i vad herr Olsson och herr Jonsson anfört, men jag ber att få säga, att det synes mig som man gjorde ett kanske väl stort nummer av denna sak just nu. Det är väl ändå så, att denna fråga verkligen är på god väg att lösas utan något som helst ingripande från statens sida. Jag kan inte finna, att riksdagen i vanliga fall brukar så lätt förledas att lägga sig i en tvist mellan två parter. Det kan väl också inträffa, att när tredje man kommer och lägger sig i ett slagsmål mellan ett par personer som gräla, denne tredje man får sota mest. Jag är icke säger på, att det inte kan gå så i detta fall. Det är ingen som officiellt bett om hjälp. Det är vissa personer från dessa samhällen, som hava intressen där och använt sig av sin naturliga rätt att föra saken på tal. Det är klart och tydligt, att det är ett stort intresse för dem att få frågan fram, men en annan sak är den: är det nödvändigt, att riksdagen i närvarande ögonblick, såsom saken för närvarande ligger, lägger sig i denna tvist?

Jag vill säga till herr Anderson i Råstock, att jag tror, att dessa samhällen, både Djursholm och Stockholm, äro mäktiga att lösa denna konflikt utan statens mellankomst. Jag misstänker starkt, att det inte kan bli någon styrka för statens förhandlingsmän med Stockholms stad, om de komma med ytterligare ett uppdrag att försöka pressa Stockholms stad i viss riktning. Det är dels detta och dels de kostnader, som jag anser att man på visst sätt givit på

Ang. Djursholmsbanans infart till Stockholm.
(Forts.)

Ang. Djurs-
holmsbanans
infart till
Stockholm.

(Forts.)

hand, som gjort, att jag funnit mig föranlåten ansluta mig till samma linje, som herr Olsson i Kullenbergstorp befinner sig på.

Med dessa ord har jag velat motivera, varför jag har reserverat mig på denna punkt, och jag tillåter mig att instämma i det yrkande, som är framställt av herr Olsson i Kullenbergstorp.

Herr Kristensson i Göteborg: Herr talman! Jag ber att få inlägga en mild protest, men dock en protest, mot den föregående ärade talarens framställning, att statsutskottet och närmast dess fjärde avdelning skulle tagit lättvindigt på denna sak. Det är tvärtom så, att vi ägnat denna fråga en mycket ingående uppmärksamhet, och resultatet har blivit, att alla avdelningens ledamöter, såvitt jag vet, oavsett partiståndpunkt blivit eniga om den framställning, som nu föreligger på riksdagens bord. Det är ingalunda på det sättet, att det är här någon önskan att komma som tredje man och deltaga i ett slagsmål. Det är så, att här föreligger ur det allmännas berättigade intressen skäl för riksdagen och statsmakterna att, dels för bevakande av dessa rent allmänna intressen, dels ock för bevakande av de rena privatintressen, som staten här har i detta, på sätt som här är föreslaget deltaga i det fortsatta arbetet.

Herr Jansson i Falun gjorde vidare gällande, att de förhandlingar och den uppgörelse i godo, som vi hoppas skall komma till stånd mellan staten och Stockholms stad om hela det komplex av ärenden, varom föregående riksdag skrev till Kungl. Maj:t, på något sätt skulle försvåras. Om det skulle vara på det sättet, så förefaller det mig verkligen högst egendomligt, att just de två ledamöter, som sitta i statsutskottet och som äro statens representanter i denna förhandlingsdelegation, själva på det ivrigaste önskat, att riksdagen skulle skriva på sätt som här statsutskottet nu föreslår. Jag har verkligen för min del den tilltron till såväl statsutskottets ordförande, landshövding Kvarnzelius, som till herr Värner Rydén, att de båda två äro livligt intresserade av att statens berättigade intressen bli tillgodosedda i högre mån än vad tidigare varit fallet.

I likhet med herr Rydén anser jag, att det icke är lämpligt att draga upp någon ingående historik om vad det rör sig om, men så mycket tror jag, att jag kan säga, att i gångna tider såväl som nu har Stockholms stad haft synnerligen skickliga och framstående representanter, som på synnerligen förmånligt sätt för staden fått sakerna tillrättalagda, och staten har fått sitta emellan. Staten har verkligen så pass många punkter, om den vill gå aggressivt tillväga, såsom den ene privatmannen gör mot den andre, att det bleve tråkigt även för den stora och mäktiga huvudstaden. Men det kan icke komma i fråga, att vi skola göra på det sättet. Till de privatintressen, som förut nämnts, vilka staten här har, kommer bland annat, att staten är långivare till detta järnvägsbolag, vars inkomster i avsevärd mån skulle handikapas, om järnvägens infart till Stockholm bleve på ett alltför oförmånligt sätt ordnad.

Jag ber att få instämma i vad herr Anderson i Råstock här tidigare yttrade: Här har staten utefter banan strax utanför Stockholms knutar alla dessa sina stora domäner färdiga att exploateras. Här har staten den ena stora institutionen efter den andra liggande där ute. Här är ett stort tjänstemannasamhälle, som staten upprättat en särskild lånefond för, på det att statens egna tjänstemän skola kunna slå sig ned där. Här är vidare i denna kommunikationsfråga såväl som i alla andra dock ett visst allmänt intresse, som måste bevakas.

Nu har detta utskottsutlåtande tillkommit i samförstånd med synnerligen framstående representanter för just Stockholms stad själv. Det är alltså inte fråga om att riksdagen skall, som herr Jansson sade, lägga sig i ett slagsmål mellan tvenne parter. Stockholms och Djursholms stad, och det är icke heller så, att vi företräda i någon mån Djursholms intressen. Det finns ingen enda i stats-

utskottets fjärde avdelning, mig vederligen, som har några särskilda försänkningar och intressen att bevaka för Djursholms räkning. Jag vill vidare erinra kammaren om, att det står i detta uttalande utsagt klart och tydligt, att denna statens medverkan till frågans lösning dock icke bör föranleda några ekonomiska uppoffringar från statens sida. Det är sagt ifrån, att det inte får bli sådana uppoffringar. Och enligt vad som upplysts, så föreligger icke ringaste fara för, att det skall bli några ekonomiska uppoffringar från statens sida. Men om riksdagen nu bifaller denna skrivelse, sker intet annat än att, efter det beslut Stockholms stadsfullmäktige fattat, ur rent nationalekonomiskt intresse en ganska stor utgift, onödig utgift måhända, skall kunna inbesparas, och det är verkligen ett intresse av stor rang i dessa finansiellt brydsamma tider.

Jag ber, herr talman, att på grund av det anförda få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **Anderson** i Råstock: Eftersom herr Kristensson nu har sagt en del av vad jag ämnade säga, kan jag fatta mig kort. Jag ber att få fråga herr Jansson i Falun och eventuellt flera, var denna inbjudan till ekonomiska uppoffringar från statens sida skall anses ligga uttryckt i utskottets motivering? Jag skall vidare be att få fråga — herr Kristensson har gjort det också — hur det kan komma sig, att herr Jansson i Falun och herr Olsson i Kullenbergstorp anse sig behöva vara mera ömskinna i fråga om statens delegerade, herrar Kvarnzelius och Rydén, än vad de äro själva. De ha dock varit med om att i utskottet fatta beslutet och ha icke låtit sig skrämmas av dessa oerhörda svårigheter, som herrarna här vilja måla upp. Å nej, det ligger i stället till på det sättet, att om man vill undvika uppoffringar i ekonomiskt avseende från statens sida, om man vill tillgodose statens intressen, så bör man gå med på utskottets förslag. Tycker man däremot, att det är en småsak, som man kan låta det gå hur som helst med, och vill man överlåta åt Stockholms stad att ensam regera i denna viktiga fråga, som så intimt rör staten, då kan man underlåta att här vidtaga någon åtgärd. Då jag inte kan vara med om det sista, vidhåller jag, herr talman, fortfarande mitt yrkande.

Som tiden nu var långt framskriden och flera talare anmält sig för yttrandes avgivande, beslöt kammaren, på hemställan av herr förste vice talmannen, att uppskjuta den vidare behandlingen av förevarande utlåtande ävensom handläggningen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarens ledamöter åtskildes härefte kl. 4.38 e. m.

In fidem
Per Cronvall.

Ang. Djursholmsbanans infart till Stockholm.
(Forts.)

Onsdagen den 17 mars.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna även nu av herr förste vice talmannen.

§ 1.

*Ang. Djurs-
holmsbanans
infart till
Stockholm.
(Forts.)*

Herr förste vice talmannen anmälde till fortsatt handläggning statsutskottets utlåtande, nr 55, i anledning av väckta motioner angående förhandlingar mellan staten och Stockholms stad om nordöstra förortsbanans infart till staden; och lämnades därvid, enligt förut skedd anteckning, ordet till

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp, som yttrade: Herr talman! Vid den diskussion, som i detta ärende förts i kammaren här i dag, har jag gjort samma erfarenhet som i utskottet, nämligen att i den sak, som vi diskutera, och som jag ansåg vara avgörande i den punkten, där gingo de, som hade en annan mening, icke in på en diskussion. Statsutskottets ärade vice ordförande talade om att man varit enig om att herrar Kvarnzelius och Rydén äro duktiga karlar, och att man utan vidare kan gå den väg, som avdelningen anvisat och utskottet tillstyrkt. Det är icke den saken vi diskutera. Jag har aldrig bestritt dessa fakta, att avdelningen var ense, och att dessa personer äro duktiga män. Det är ej det, som det här gäller, utan helt enkelt, om man skall på enskild motion utan minsta utredning gå fram här och säga: Kungl. Maj:t har icke tagit detta ärende det minsta i övervägande, men vi äro icke desto mindre färdiga att fatta position i frågan och träffa ett bestämt avgörande. Här skulle alltså riksdagen gå in till Kungl. Maj:t med bestämda direktiv, hur Kungl. Maj:t skall handla i detta fall. Det tycker jag — det få herrarna ursäkta mig — är alldeles orimligt, detta tillvägagångssätt. Och ännu orimligare förefaller det mig, om icke statsutskottets vice ordförande skulle ha så mycket förtroende till Kungl. Maj:t, att det skulle kunna gå an att låta detta ärende som andra ärenden gå den väg, som det rätteligen bör gå, så att man får se, vad Kungl. Maj:t gör i saken, och hur utredningen verkligen kommer att se ut. Då ha vi en utgångspunkt att gå efter. Det har förekommit många gånger, att riksdagen sett en fråga med andra ögon än Kungl. Maj:t, men det är sällsynt att taga en sådan stor fråga bort från Kungl. Maj:t och ej låta Kungl. Maj:t yttra sig om densamma, innan riksdagen tar position till den. Jag tror, att det är en oriktig taktik att använda detta system.

Så yttrade herr Kristensson i Göteborg, att det ej kostar något att uttala sin mening. Sedan gick han in i realdebatt. Det han sade i ena ögonblicket svär emot vad han sade i det andra. Nej, det är lugnare och tryggare, att riksdagen, innan den tar position i denna enligt mitt förmenande stora fråga, låter Kungl. Maj:t taga den om hand. Men det vill ej utskottets majoritet. Den föreslagna skrivelsen betyder ej, att Kungl. Maj:t får frågan om hand. Kungl. Maj:t får ej fritt avgöra något i frågan. Om det varit en sak, i fråga om vilken man kunnat påvisa, att den ej skulle komma till Kungl. Maj:t, om

ej riksdagen toge upp den, så skulle jag kanske kunnat vara med om en enkel skrivelse, men det är ju solklart, att ärendet ej kan gå till en lösning, utan att frågan kommer till Kungl. Maj:t, antingen klagovägen, så att den går till regeringsrätten, eller till Kungl. Maj:t i statsrådet. Då tycker jag, att man kan vara nöjd, till dess man får se vad därav blir.

Det är vanligt, att statsutskottet brukar trycka så hårt på, att en fråga ej är utredd överhuvud taget, att man ej kan bilda sig ett omdöme i den; och här får man medge, att det finnes absolut icke den minsta utredning. Det är blott motionärerna, som tycka så och så. En minoritet i resp. städer tycker så; och då säger man, att Kungl. Maj:t skall förena sig med minoriteten och inträda som part i ärendet. Det finner jag vara det sämsta, man kan slå in på. Det är därför, som jag kanske dragit denna fråga något hårt, ty jag fruktar för påföljder, som kunna bli tämligen obehagliga. Det kan komma att gälla andra kommuner än Stockholm, som kanske också ha tjänstvilliga riksdagsmän, vilka komma med motioner i liknande ärenden och fordra, att riksdagen skall taga position mot eller för en majoritet i en kommun. Det får bli Kungl. Maj:ts sak, det håller jag på. Jag kan ej se någon rimlig anledning, varför detta ärende skall behandlas på ett annat sätt än andra av dylik art.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å såväl berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Olsson i Kullenbergstorp begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 55, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren avslagit såväl utskottets berörda hemställan som de i ämnet väckta motionerna.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 2.

Statsutskottets utlåtande, nr 56, i anledning av väckt motion angående inlandsbanans utbyggande från Kristinehamn till Töreboda föredrogs. Därvid anförde:

Ang.
inlandsbanans
utbyggande
från
Kristinehamn
till Töreboda.

Herr **Bäcklund**: Herr talman, mina damer och herrar! Jag kan ej hjälpa att jag som motionär ej kan vara vidare tacksam för utskottets utlåtande i den del, som gäller klämman. I den del, som gäller motiveringen, känner jag mig mera tacksam mot utskottet.

Den fråga, som behandlas i detta utskottsutlåtande, har förelegat till behandling senast vid 1922 års riksdag, då också efter motion. Då skrev tredje till-

Ang.
inlandsbanans
utbyggnad
från
Kristinehamn
till Töreboda.

(Forts.)

fälliga utskottet i motiveringen mycket välvilligt om en skyndsam utredning och att frågan i sin helhet snarast möjligt förelägges riksdagen till prövning och avgörande. Så har emellertid icke skett. Det har gått några år sedan dess, och frågan ligger ungefär likadant nu som år 1922.

Järnvägsstyrelsen har nu återigen inkommit med yttrande, denna gång till statsutskottet, och har däruti icke anfört precis samma skäl som förra gången, då den avstyrkte vidtagandet av åtgärder. De skäl, som nu förefinnas, äro, att förslag beträffande samtrafikbestämmelserna ännu ej är färdigt, och att styrelsen tror, att detta i en snar framtid skall komma under Kungl. Maj:ts handläggning. Om det verkligen vore så, som järnvägsstyrelsen i detta fall uttalar, att man där skulle få samtrafiksväg över en längre bansträcka, för att behålla egen trafik och om det överensstämde med bägge parternas mening, kunde jag förstå styrelsen, när den anger det skälet. Men det torde ej vara stora utsikter för att detta, som styrelsen tagit till stöd för sin ställning, kan förverkligas.

Vid uppvaktningar, som skett av ortsrepresentanter från Skaraborgs län både hos generaldirektör Granholm och även hos de enskilda järnvägarnas verkställande direktör, har ju mycket tydligt framgått, vilka divergerande uppfattningar som finnas. Jag har fått ett brev av en av dem, som uppvaktat järnvägsföreningens verkställande direktör, överstelöjtnant Bernheim, och det visar sig däri, att det ej finnes samma mening hos de enskilda järnvägarnas ledning som hos järnvägsstyrelsen. Han skriver bl. a.: »Järnvägsföreningens verkställande direktör, överstelöjtnant Bernheim, hade ej samma uppfattning som järnvägsgeneralen: att kunna föra inlandsgodset över Laxå 30 km. längre väg. Dels blir det i stället för en bana i själva verket trenne, nytt tågsätt i Kristinehamn och Laxå, eventuellt ny bokföring på båda ställena. Sänkas statens järnvägars tariffer, göra vi, som ha kortare banan, det också; sänkes ytterligare, äro vi inne på taxekriget, och det skall förekommas genom samtrafikbestämmelserna, vilka måste vara fixa och ej bero på statens järnvägars godtycke att avstå gods i ena fallet och behålla det i det andra. I så måtto hade vi misstagit oss, som godset skall gå den billigare vägen, kan sålunda gå en något längre väg, men aldrig så mycket som 30 km. längre. Han trodde, att samtrafikbestämmelserna kunde vara klar med detta år.»

Jag kan ju ge mig tillfreds att vänta ytterligare ett år, när det nu förespeglas, att samtrafikbestämmelserna bli klara under året. Jag är däremot icke tillfreds med, om järnvägsstyrelsen vinner stöd för sin uppfattning, att man bör i framtiden transportera godset från inlandsbanan över Laxå till Göteborg. Det synes av uttalandet, att på den punkten blir det ganska skarp strid; och ej har jag stora förhoppningar på, att järnvägsstyrelsens mening blir rådande i det fallet. Men även om järnvägsstyrelsens mening angående ändrade samtrafiksvägar komme att förverkligas, så bortfaller därför icke behovet av den föreslagna linjen Kristinehamn—Töreboda.

Jag skulle också vilja säga, att när järnvägsstyrelsen gör gällande, att elektrifieringen av linjen Stockholm—Göteborg, alltså i detta fall av den bansträcka, som här är omnämnd, nämligen Laxå—Göteborg, skulle inverka på saken, hur man skall ställa sig till en eventuell utbyggnad av delen Kristinehamn—Töreboda, så är detta ett förhållande, som icke nämnvärt bör inverka. Visserligen har elektrifieringen en stor betydelse, men den kan under inga förhållanden komma att ha den betydelsen, att bandelen Kristinehamn—Töreboda som slutlinje av inlandsbanan bör elimineras bort. Vi skola komma ihåg, att om linjen Laxå—Töreboda får den trafik, som nu går över Herrhult till Göteborg, som ej är liten, utom den trafik, som den redan har, kommer det givetvis att bli en ganska ansträngd banlinje, och behovet av dubbelspår kommer då snart upp. Det är så med elektrifiering, att det blir ej större tåg, utan de bli

i stället något mindre och bara av den anledningen kommer det att bli flera godståg än tidigare. Denna bansträcka trafikeras av snäll- och persontågen, som gå mellan Stockholm och Göteborg, och de äro ganska finkänsliga för förseningar. Och så får man ej glömma, att denna sträcka mellan Laxå och Töreboda går över mycket svår terräng, över Tiveden, och där ha vi många och långa stigningar. Detta gör att gångtiden mellan stationerna, där avstånden äro långa, blir avsevärt lång även efter elektrifieringen, och en hastig trafik kan det av denna anledning icke bli tal om på den enkelspåriga linjen. Då kommer dubbelspårsfrågan fram; och då undrar jag, om dubbelspår mellan Laxå och Töreboda i denna terräng skulle vara bättre att utbygga — under förutsättning att järnvägsstyrelsens uppfattning, att godset från inlandsbanan får gå över Laxå till Göteborg är riktig, annars bortfalla alla skäl för järnvägsstyrelsens ståndpunkt.

Till dem, som bo i de landsändar, där inlandsbanan går fram och vid avslutningslinjerna till inlandsbanan, vill jag rikta en maning att stödja ett krav på att den slutgiltiga södra delen, som det här är fråga om, snart blir utbyggd. Ty någon genomgångstrafik i egentlig mening från södra och västra delarna av landet till inlandsbanan och vice versa kan ej ske över Laxå. Skall trafiken gå över Laxå då komma inlandsbanans tåg ohjälpligt att stanna i Kristinehamn. Tågbyten bliva då, som nu, ofrånkomliga både i Kristinehamn och Laxå. Däremot skulle tågen direkt komma ned till västra stambanan i Töreboda, om denna del, som jag och min medmotionär förordat, blir utbyggd. Jag tror, att det är ett riktigt krav. Och det är för övrigt järnvägsstyrelsens egen tidigare tanke, som finnes i detta, fastän styrelsen sedan undan för undan velat vila på hanen.

Jag har velat säga detta, trots att jag icke har något yrkande, ty det förstår jag, att mot ett enhälligt statsutskott som t. o. m. har bestått utlåtandet med en välvillig motivering, vore det icke någon idé att göra något yrkande. Men jag har trott, att man på grund av det anförda möjligen kunde få fram frågan något närmare sin lösning. Om herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet hade varit här, så skulle jag vänt mig direkt till honom med en hemställan, att han hade velat ägna frågan en stor uppmärksamhet. Förra gången år 1922 lovade dåvarande statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet mig efter debattens slut, att han skulle ägna denna fråga den största uppmärksamhet, då han verkligen var intresserad av att den skulle lösas. Men det inträffade ju då, såsom många gånger annars, att en regering icke sitter så väst länge, och den kommunikationsministern fick ju erfara detta, så att han icke fick pröva, om det fanns någon framkomlig väg att få till stånd denna del av inlandsbanan. Så kan det gå nu också.

Därför är det inte lönt att jag riktar mig enbart till den nuvarande kommunikationsministern, att utreda frågan och komma med förslag till riksdagen, utan också till den eventuella efterträdaren. Skälet för mig är inte bara ortssynpunkter från Skaraborgs län, utan i större grad ett statens intresse att få behålla den trafik, som är uppamnad på de delar av inlandsbanan som staten byggt, och på de delar, som staten med stora uppoffringar har inköpt. Den trafiken går nu till Göteborg och söder om Göteborg vid Herrhult på en enskild bana, Bergslagsbanan. Det är alltså fråga om att få behålla den trafiken i statens ägo.

Även om man bortser från ortsintresset, som också har sin betydelse, så är det en stor fråga att få en slutlinje på inlandsbanan ned till västra stambanan, och det är detta i huvudsak, mina herrar, jag velat göra mig till tolk för. Och jag hoppas, fastän det blivit avslag i utskottet på motionen, att den frågan så snart som möjligt skall komma upp och att samtrafiksfrågan, som järnvägsstyrelsen pekar på såsom uppskovsanledning, snart blir slutförd och att sedan

*Ang.
inlandsbanans
utbyggande
från
Kristinehamn
till Töreboda.
(Forts.)*

Ang.
inlandsbanans
utbyggande
från
Kristinehamn
till Töreboda.

icke några andra och nya hinder uppstå för att realisera det önskemål, som jag och min medmotionär gått in för, då vi framfört vår motion i riksdagen.

Häruti instämde herrar *Magnusson* i Skövde, *Anderson* i Storegården, *Bengtsson* i Kullen och *Norling*.

(Forts.)

Herr *Anderson* i Råstock: Herr talman! Då motionären slutade utan att göra något yrkande, kunde det ha varit överflödigt att begära ordet, men det hade jag gjort, innan jag visste vart han skulle komma. Jag trodde att hans översvallande tacksamhet för den välvilliga behandling, som statsutskottet ägnat motionen, skulle kunna förmått honom att förkorta sitt anförande, men jag skall icke göra mig skyldig till samma förseelse, utan endast säga, att beträffande själva faktum, att gods från S. J. skall från Herrhult fortsätta på enskild järnväg, så tycker jag att motionären har rätt. Då fraktförslaget ligger som den gör, bör man icke heller tillmäta alltför stort avseende vid vad motparten säger i fråga om möjligheten att åstadkomma rimliga samtrafikbestämmelser eller, i detta fall, vad chefen för järnvägsföreningen säger. Till det upplästa brevet kan jag alltså icke taga så stor hänsyn. Det är givetvis motsatta intressen, som komma till synes.

Varken herr *Bäcklund* eller jag är expert på elektrifieringsfrågor, men så mycket har jag lärt mig under de år jag varit på fjärde avdelningen i utskottet, att elektrifieringen kommer att möjliggöra framförandet av tyngre och tätare tåg, beroende på den stora styrka, som maskinerna äga, och oberoende av om det är stigningar eller icke. Jag vill hänvisa till resultatet från riksgränsbanan. Där är det icke några svårigheter att föra fram tågen, trots de starka stigningarna, med en last av enligt uppgift cirka 2,200 ton.

Jag skall efter dessa korta erinringar inskränka mig till att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr *Bäcklund*: Jag vill till statsutskottets ärade vice ordförande säga, att han har nog icke, även om han varit i Norrland och tagit del av elektrifieringen där, gjort det i vad gäller linjen Stockholm—Göteborg. Där blir det så, att det icke kommer att framföras dessa stora och tunga tåg, som herr *Anderson* i Råstock talade om. Där kommer det icke, vad beträffar godstågstrafiken, att tagas så stora tåg med de elektriska loken som för närvarande med ångloken. Så ligger saken, och det tycker jag icke, att man skall försöka att blanda bort.

Även om jag erkänner, att det är sant vad herr *Anderson* i Råstock sade, att de elektriska loken icke äro så beroende av stigningar och ha så stora svårigheter att hålla uppe hastigheten som ångloken, så är det dock på det sättet, att det verkar icke riktigt så, att man får en utökad hastighet i allmänhet med de elektriska loken, åtminstone vad gäller godstrafiken. Man kan i varje fall icke driva upp godstågshastigheten mycket. Den kan icke gå över 60 kilometer, och kommer nog i allmänhet att hållas avsevärt lägre, detta beroende därpå, att de laster, som transporteras med godstågen, icke kunna framföras med hög hastighet utan risk för järnvägsolyckor. Det är skillnad på att transportera malm och andra laster.

Jag tänker, att statsutskottets ärade vice ordförande ger mig rätt i, att mitt resonemang visar, att man icke kan få fram så hastig trafik genom elektrifieringen, då det gäller godstrafiken, och att man icke kan framföra hur många tåg som helst på en enkelspårig linje. Här gäller det att taga emot allt, som nu går över Herrhult till Göteborg. Det är icke litet, och då kommer snart krav att framställas på en dubbelspårig linje å sträckan Töreboda—Laxå.

Herr **Anderson** i Råstock: Herr talman! Sedan herr Bäcklund själv slagit ihjäl ett av sina argument, är det onödigt att fortsätta. Han har lyckats till full evidens bevisa riktigheten av vad jag påstod. Jag har endast velat konstatera detta och vidhåller mitt yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

*Ang.
inlandsbanans
utbyggande
från
Kristinehamn
till Töreboda.
(Forts.)*

§ 3.

Härpå upptogs till behandling statsutskottets utlåtande, nr 57, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag till kraftledningslänefonden m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Ang.
anslag till
kraftlednings-
länefonden
m. m.*

Uti den till riksdagen den 7 januari 1926 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1926—1927 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av det vid propositionen under rubrik: »Utgifter för kapitalökning, bil. 4» fogade statsrådsprotokollet över handelsärenden för nämnda dag, föreslagit riksdagen dels medgiva, att under 1926 lån ur kraftledningslänefonden finge beviljas till ett belopp av högst 2,500,000 kronor, dels såsom kapitalökning för samma fond anvisa för budgetåret 1926—1927 ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor, dels ock medgiva, att Kungl. Maj:t finge bemyndiga kommerskollegium och lantbruksstyrelsen gemensamt att på ansökning i varje särskilt fall besluta, att nu gällande bestämmelser i fråga om annuitetens beräkning vid återbetalning av lån från kraftledningslänefonden skulle tillämpas jämväl å före den 1 juli 1923 beviljat sådant lån.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehåft tvenne likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 16, av herr *C. Petrus V. Nilsson m. fl.* och den andra inom andra kammaren, nr 29, av herr *Wirsell m. fl.* i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte i och för understödjande av Ölands elektrifiering bevilja:

dels ett anslag å 240,000 kronor för tecknande av stamaktier i ett aktiebolag, bildat att förse Öland med elektrisk kraft enligt därför upprättad plan;

dels ett anslag å 300,000 kronor till kapitalökning av kraftledningslänefonden i och för tillhandahållande åt bolaget av lån till högst motsvarande belopp ur denna fond för utbyggande av nu planerat bygdenät å Öland.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

I) med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande förslag

a) medgiva, att under 1926 lån ur kraftledningslänefonden finge beviljas till ett belopp av högst 2,500,000 kronor,

b) såsom kapitalökning för samma fond anvisa för budgetåret 1926—1927 ett reservationsanslag av 1,500,000 kronor, att utgå av lånemedel, och

c) medgiva, att Kungl. Maj:t finge bemyndiga kommerskollegium och lantbruksstyrelsen gemensamt att på ansökning i varje särskilt fall besluta, att nu gällande bestämmelser i fråga om annuitetens beräkning vid återbetalning av lån från kraftledningslänefonden skulle tillämpas jämväl å före den 1 juli 1923 beviljat sådant lån; samt

II) i anledning av ovanberörda motioner i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande åstadkommande genom statens medverkan av en elektrifiering av Öland samt om framläggande för riksdagen av det förslag i ämnet, som härav kunde föräntas.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Ang.
anslag till
kraftlednings-
lånefonden
m. m.
(Forts.)

Herr **Persson** i Falla: Herr förste vice talman, mina herrar! Av det föreliggande betänkandet framgår, att statsutskottet föreslår riksdagen att ge Kungl. Maj:t en anmaning att förelägga riksdagen förslag om elektrifiering av Öland genom statens medverkan. Det därvid gjorda uttalandet om utredning synes vara gjort mera för formens skull, då utredningar ju redan föreligga. I statsverkspropositionen uttalas under punkt 57 i tionde huvudtiteln, att det väckta förslaget om Ölands elektrifiering ej borde av statsekonomiska skäl nu upptagas. Jag tror, att denna departementschefens ståndpunkt är alldeles riktig, och detta ej endast av statsekonomiska skäl utan och icke minst av hänsyn till Ölandsbefolkningens eget bästa.

Erfarenheten har visat vad som förresten borde vara självklart, att om inte landsbygdselektrifieringen skall bli allt för ekonomiskt ogynnsam, så måste den elektrifierade trakten vara ganska kraftig, ekonomiskt sett, alltså vara bördig och samlad på tillräckligt stora brukningsenheter, så att den förmår bära upp de genomgående stora kostnader elektrifieringen medför. I en ekonomiskt svag bygd med små brukningsenheter och snävt begränsade produktionsmöjligheter kan man inte tillgodogöra sig och utnyttja den elektriska energien på samma sätt, och där blir elektrifieringen en tyngande börda, vars stora kostnader man inte kan erhålla någon rimlig valuta för.

Av vad som i detta ärende är förebragt framgår, att Öland är ett sådant ekonomiskt svagt och för elektrifiering olämpligt område. Det framgår också, att ön icke kan åtaga sig kostnaderna utan statens mellankomst. Jag skulle också gärna se statens medverkan härvidlag, om Ölands befolkning verkligen skulle bli hjälpt och upplyftad genom denna elektrifiering, men nu är jag övertygad om att denna kommer att verka i rakt motsatt riktning.

I motionerna nr 16 i första kammaren och nr 29 i andra kammaren påvisas, att av Ölands 33 landskommuner hade endast 4 en kommunalskatt, inklusive landstings- och vägs katt, understigande 9 kr. och att den uppgick till över 13 kr. i 19 kommuner, alltså i mer än halva antalet. Det är alltså tydligt att den ekonomiskt svaga befolkningen där ganska hårt skattepressas. Bör det då vara så eftersträfvansvärt att därtill också få elektricitetsskatter och därmed oskiljaktigt förbundna skatteindrivare? Jag har någon kännedom om hur älskade sådana skatter och skattefogdar bli i tidens fullbordan.

Men nu har man förespeglat de goda innebyggarna på den karga kalkstensön där ute i Östersjön, att elektrifieringen, den skall just bli räddningen ur ett ekonomiskt svaghetstillstånd och bereda bättre utkomstmöjligheter. I föreliggande utskottsutlåtande säges också, att »en elektrifiering av Öland anses utgöra en av förutsättningarna för att befolkningen där skall kunna förhjälpas ur det ekonomiskt svaga läge och den efterblivenhet, vari densamma trots öns naturliga utvecklingsmöjligheter för närvarande befinner sig». Detta är ju alldeles samma framtidsmålningar, som så frikostigt uppvisades för ett tiotal år sedan, då lantbrukselektrifieringen i stort sett inaugurerades, men som, det veta vi nu, endast var bedrägliga, vilseledande hägringar i det blå. Finnes det några som helst fakta som underlag för utskottets här refererade uttalande? Jag tror inte, att det finnes någon sannolikhet för en sådan den öländska lantbefolkningens ekonomiska upplyftning genom elektrifieringen. Erfarenheten på detta område visar någonting helt annat.

Hur stor eller liten betydelse man vill tillmäta det av statsrådet och chefen för handelsdepartementet på sid. 233 i statsverkspropositionens tionde huvudtitel gjorda uttalande, att Ölands elektrifiering nu ej borde ifrågakomma på grund av statsfinansiella skäl, alltså med hänsyn till nödvändigheten av en försiktig och sparsam statshushållning, det kan ju bero på vad man anser att staten har råd att spendera på tvelaktiga för att inte säga ohållbara projekt. Därom skall jag inte uttala någon mening. Men däremot kan man

inte avvisa tanken på de i knappa och tryckta förhållanden mödosamt existerande öländska småbönderna, som till sina förutvarande svårigheter skola få för denna elektrifiering bära bördor, som de säkerligen inte gjort riktigt klart för sig vad de innebära. Men de torde få försaka en hel del av vad som kan anses höra till livets nödtorft för att betala det elektriska ljus, som visserligen i och för sig utmärkt, dock kan köpas för dyrt. Och därför är jag uppriktigt ledsen, att frågan ligger som den i dag gör.

Och därtill är det en annan sak. Vi ha under det senaste tioåret år gått in för projekt på olika områden, som stått oss mycket dyra. Inte minst är detta fallet i fråga om utnyttjandet av elektriska kraftkällor och alldeles särskilt i fråga om landsbygdselektrifiering. Erfarenheterna ha varit dyrköpta och för en stor del av vår lantbefolkning mycket bittra. Men något borde vi ändå ha fått ut av vad det kostat. Vi borde ha lärt oss att i sådana angelägenheter räkna med ekonomiska realiteter och ej stirra på chimärer och hägringar i det blå. Det borde vi ha lärt oss, men vi ha tydligen *inte* gjort det. Det visar detta utskottsutlåtande bäst. Och detta är det mest nedslående i denna historia.

Jag skall nu icke göra något yrkande, ty jag vet, att det inte tjänar det minsta till, utan jag har endast velat säga dessa ord.

Herr **Anderson** i Råstock: Jag skall endast be att få säga några ord med anledning av den siste talarens anförande.

Jag nödgas då framhålla, att här är icke alls fråga om några skönmålningar, och jag nödgas också framhålla, att de skönmålningar, som han till äventyrs syftar på från åren 1917 och 1918, bestodo däri, att man från lantbrukarne och många andra låg över med all Gewalt för att få fram stamlinjer och bygdelinjer och med ett ord skapa förutsättningar för elektrifiering. Jag har möjlighet att leda i bevis, att man därvidlag många gång gick tvärt emot vad statens myndigheter på detta område den gången tillrådde. Det förhåller sig sålunda på det sättet, efter vad jag kunnat finna, att man då byggde med vansinnigt höga materialpriser, höga arbetskostnader av alla slag och ofta med ytterst dåligt material. Undra sedan på att man vid den tidpunkt, då den dåliga materialen började slå fel, fick stora utgifter. Undra då på att när penningvärdet kommit tillbaka till det normala, när man fick betala ränta på upplånade kronor värda ungefär hälften så mycket som nu, att det skulle komma att ställa sig synnerligen ogynnsamt. Det är dessa förhållanden, som herr Persson i Falla åberopat, men de gälla icke, herr Persson, i dag.

Nu säger herr Persson, att vi skola hålla oss till realiteterna och på verklighetens mark. Ja, jag har aldrig hört någon förut göra gällande, att statsutskottet skulle vara något vidare poetiskt begåvat och hänge sig åt några illusioner av något slag. Och det råkar händelsevis vara på det sättet, att vi i stället varit ytterst illusionsfria även på denna punkt. Vi ha emellertid ansett, att eftersom det varit ett faktum, att Öland, på grund därav att det råkat hava ett rätt så brett vatten mellan sig och fastlandet, icke på samma sätt kunnat tillgodogöra sig de möjligheter till elektrifiering, som faktiskt föreligga, det är statens skyldighet att pröva, huruvida och i vad omfattning man från det allmännas sida skall vara med om att hjälpa därvidlag. För att icke herr Persson i Falla skall tro att vi avsett att på särskilt sätt gynna statens intressen, kan jag i all min poetiska blygsamhet eller, såsom jag skulle vilja kalla det, realistiska blygsamhet fortfarande framhålla, att här gäller det endast att hjälpa *Öland* till möjligheten att anlita en kraftkälla, som är i ett enskilt bolags händer. Vi ha sett bort ifrån det. Vi ha icke sagt, att så och så skall det vara, utan vi ha sagt, att denna sak är av den beskaffenhet, att den bör prövas genom en utredning. Jag kan verkligen icke för-

Ang.
anslag till
kraftlednings-
länefonden
m. m.
(Forts.)

Ang.
anslag till
kraftlednings-
länefonden
m. m.
(Forts.)

stå, huru det skulle vara ställt med riksdagen, som icke vågar på ett så stort område ens sätta i fråga, att man skulle titta litet närmare på denna sak. Jag föreställer mig, utan att jag precis begär att bli bönhörd, att det skall kunna vara möjligt, därest denna utredning kommer till stånd, att bland de sakkunniga, som få detta uppdrag, även herr Persson i Falla må komma i åtanke, därför att han har en praktisk erfarenhet, som jag icke vill underkänna, ifrån Örebro län angående skötseln av elektriska företag. Men jag misstänker starkt, att om herr Persson får diskutera igenom ämnet så pass, som vi gjort på fjärde avdelningen, blir hans tro en smula vacklande, och han kommer att hänföras till ungefär samma kategori som det i hans ögon så poetiska statsutskottet.

Herr förste vice talman! Jag har ingenting ytterligare att tillägga. Jag tror, att denna utredning är väl förtjänt av att komma till stånd, och för övrigt, när den dagen kommer, att utredningens resultat ligger färdigt, kunna både herr Persson i Falla och jag samt övriga ledamöter av kammaren taga slutgiltig position till frågan. Så ligger icke saken i dag. Nu gäller det endast att se efter vad som kan göras av ett uppslag, som omfattas med utomordentligt stort intresse bland länsborna i det län, som det här är fråga om, särskilt då Öland, och icke minst av länets hövding, som har legat i selen för att få fram detta krav till en så gynnsam lösning, som förhållandena medgiva.

Jag yrkar, herr förste vice talman, bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herrar *Osberg, Olsson* i Kalmar, *Heiding, Wirsell, Olsson* i Högby, *Wagnsson* och *Johansson* i Krogstorp samt fröken *Wellin*.

Herr **Persson** i Falla: Jag tror, att statsutskottets ärade vice ordförande låtit förleda sig av sitt varma temperament och sin bristande kännedom om min ställning i detta spörsmål till att icke höra det väsentliga, som jag här har sagt. Vad jag lade huvudvikten på i mitt anförande och de skäl, som jag ansåg vara de avgörande, har just varit Ölands olämplighet i och för sig för elektrifiering på grund av dess naturliga struktur. Det tryckte jag med bestämdhet på i mitt anförande. Det var icke så att jag på grund av en viss erfarenhet från kristidsföretagen utan vidare ville i varnande syfte göra gällande dessa erfarenheter i fråga om Ölands elektrifiering, då nu mera normala tider komma. Öland är under nuvarande förhållanden a priori olämpligt för elektrifiering, därför att det för en landsbygds elektrifiering erfordras ovillkorligen en ekonomiskt kraftig bygd och jämförelsevis stora brukningsenheter, vilket jag också förut påpekat. Det är detta, som icke föreligger på Öland. Det är därför, som en elektrifiering ställer sig så oekonomisk att där genomföra. Det är detta, som varit huvudskälet för min ståndpunkt.

Sedan gjorde jag några mera allmänna reflexioner på slutet av mitt anförande, och det var dem, som min gode vän Anderson i Råstock tog upp och lade hela sitt anförande på. Vad då beträffar de illusioner, som statsutskottets vice ordförande talade om, och hans påstående, att statsutskottet behandlat frågan realistiskt, vill jag endast citera en passus ur statsutskottets utlåtande; där det heter: »För egen del vill utskottet erinra, hurusom en elektrifiering av Öland anses utgöra en av förutsättningarna, för att befolkningen därstädes skall kunna förhjälpas ur det ekonomiskt svaga läge och den efterblivenhet, vari densamma trots öns naturliga utvecklingsmöjligheter för närvarande befinner sig». Jag frågar verkligen herr Anderson i Råstock, — jag har frågat det förut och jag frågar det fortfarande: På vilka fakta bygger utskottet ett sådant påstående?

Nu ställer herr Anderson i Råstock välvilligt i utsikt, att min ringa person

eventuellt skulle tagas i anspråk för en utredning om Ölands elektrifiering. Det var verkligen något som jag aldrig kunnat tänka mig, men vid närmare eftersinnande finner jag tanken icke så orimlig ändå. I betraktande av beskaffenheten av en hel del utredningar, som förekommit på hithörande område, synes det att även en på detta område så oerfaren och okunnig person som jag måhända rätt väl skulle passa för sådana uppdrag.

Ang.
anslag till
kraftlednings-
länafonden
m. m.
(Forts.)

Herr **Anderson** i RåstocK: Ja, herr förste vice talman, jag skall endast inskränka mig till att citera utskottet, jag också. Jag vill framhålla, att utskottet erinrar »huruom en elektrifiering av Öland anses utgöra en av förut-sättningarna etc.». Det är detta, som skall prövas, herr Persson i Falla, och jag vidhåller mitt yrkande.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 4.

Föredrogos vart för sig statsutskottets utlåtanden

nr 58, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av stifts- och läroverksbiblioteket i Linköping; och

nr 59, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ny- och ombyggnader vid den Skytteanska lappfolkskolan i Tärna.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 5.

Å föredragningslistan var härefter uppfört statsutskottets utlåtande, nr 60, i anledning av riksdagens år 1925 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning för tiden 1 juli 1924—30 juni 1925.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 3—8.

Lades till handlingarna.

Punkten 9.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 10 och 11.

Lades till handlingarna.

Vidare föredrogs *punkten 12*, angående ersättning till tulltjänsteman för skada, som åsamkats honom i tjänsteutövning; och yttrade därvid:

Herr **Rydén**: Herr förste vice talman! Jag har jämte några andra statsutskottsledamöter avgivit en reservation vid denna punkt, men denna reservation riktar sig icke alls mot innebörden av det förslag, som statsutskottet här gör, utan den har en rent principiell innebörd. Det är nämligen så, att statsrevisorerna ha med anledning av ett fall, som inträffat i en av revisorernas hemort, tagit upp en undersökning för att se, i vad mån en författning, som

Ang. viss
skadeersätt-
ning till tull-
tjänsteman.

Ang. viss
skadeersätt-
ning till tull-
tjänstemän.
(Forts.)

nu gäller för vederbörande tjänstemän, är tillfredsställande för att tillvarata dessa tjänstemännens berättigade intressen. Då jag och många flera inom utskottet hysa den uppfattningen, att statsrevisionen har till uppgift snarast att se till i vad mån besparingar och sådant kunna göras inom statsförvaltningen, men icke har till uppgift att göra en undersökning, i vad mån tjänstemännens ställning bör förbättras, har jag ansett det vara principiellt oriktigt, att statsrevisorerna tagit upp denna sak, och att statsutskottet i anledning av revisorernas hemställan sedermera hemställt om en skrivelse i detta ärende.

Det är sålunda icke mot det sakliga innehållet i denna skrivelse, som jag riktar mig, ty den torde vara berättigad, men den skall komma fram antingen i en motion eller i en proposition, och det bör icke komma fram genom statsutskottet på grund av statsrevisorernas hemställan. Med en utsträckning av revisionens verksamhet till 3 månader, kan, om man fortsätter på denna väg, statsrevisionen bli statsverket ganska dyr. Det blir icke i detta sammanhang något större belopp, ty det är rent obetydligt, men om statsrevisorerna fatta såsom sin uppgift att ge sig in på att undersöka i vad mån tjänstereglementen och avlöningsreglementen äro tillfredsställande ur tjänstemännens synpunkt, kan detta komma att medföra vidlyftiga konsekvenser.

Jag vill i detta hänseende erinra om att statsrevisorerna också göra ett sådant yrkande — det hör icke till deras berättelse om statsverket utan till berättelsen om riksgäldsverket — där man till och med väckt förslag om att det skall läggas upp en statens lånefond för främjande av motortrafiken å statens järnvägar. Själva sakfrågan vill jag icke yttra mig om, att det kan vara riktigt, vill jag inte bestrida. Det ligger emellertid utanför statsrevisorernas uppgift att väcka förslag som leda till ökade statsutgifter eller på annat sätt åsamka det allmänna ökade kostnader.

Jag skall emellertid icke framställa något yrkande. Detta är ett sådant fall, som står mera på gränsen. Men när man ser, att tendenser finnas i den riktningen, ha jag och några av mina kamrater i statsutskottet ansett oss böra uttala, att man icke borde ha gått in på en sådan väg; och skulle det komma att utveckla sig på detta sätt i fortsättningen, lär det kanske bli en allvarligare opposition, än vad det nu blivit rörande detta fall.

Jag gör sålunda, herr förste vice talman, icke något yrkande, men har velat fästa kammarens uppmärksamhet på denna sak.

Med herr Rydén förenade sig herrar andre vice talmannen *Nilsson* och *Carlsson-Frosterud*.

Herr *Nilsson* i Tånga: Då den föregående talaren icke gjorde något yrkande, skulle jag egentligen icke behöva säga något, men då jag har en motsatt uppfattning även i det rent principiella mot vad herr Rydén har, nödgas jag säga ett par ord.

Jag förvånades ganska mycket, när jag såg, att reservationen tillkommit av rent principiella skäl. Jag anade då, att det var just de principiella skäl, som herr Rydén nu givit uttryck för, men dem kan jag för min del icke alls dela. Det vore ju ändå uppenbart orimligt, att om statsrevisorerna vid sin granskning finna, att det föreligger ett uppenbart missförhållande, statsrevisorerna då icke skulle ha befogenhet att göra anmärkning på detta och göra en framställning med anledning av detta missförhållande.

Jag skall be att med några ord få redogöra för vad det här gäller, då en del av kammarens ledamöter måhända icke ha kännedom därom. Det var uppe vid den svensk-norska gränsen en tulltjänsteman, som upprätthöll bevakningen däruppe, som anhöll en person, vilken han skäligen misstänkte sysselsätta sig med olovlig varuimport, vid det tillfället spritsmuggling. Personen

i fråga avlossade mot tulltjänstemannen ett hagelskott, som mycket illa skadade honom, skadade honom på ett sådant sätt, att han omedelbart måste transporterats till lasarett för att erhålla läkarvård. Den person, som förövat attentatet blev häktad, och vid rättegången framställde åklagaren på tullverkets vägnar krav på skadeersättning för läkarvård och andra kostnader. Mannen i fråga blev emellertid icke fälld, och åklagarens ersättningskrav underkändes av rent formella skäl. Han hade nämligen icke styrkt sig äga befogenhet att föra tullverkets talan. Målet gick då till Svea hovrätt, och därifrån återförvisades det till häradsrätten. Vid den förnyade behandlingen dömdes attentatsmannen och tullverkets yrkande på skadestånd godkändes.

Nu inträffade emellertid det märkliga, att när vederbörande tullförvaltning, under vilken tulltjänstemannen hörde, hos generaltullstyrelsen framställde begäran om ersättning till honom för det våld, för vilket han varit utsatt, förklarade generaltullstyrelsen, att den enligt gällande författningar icke ägde befogenhet att utbetala någon ersättning. Gällande avlöningsreglemente stadgar nämligen, att en tjänsteman visserligen kan erhålla ersättning för läkarvård och sjukhusvård och dylikt, men han skall då ha varit utsatt för olycksfall, och generaltullstyrelsen ansåg, att detta fall icke kunde rubriceras som sådant. Följaktligen var personen i fråga icke berättigad till någon ersättning för den skada, han hade lidit. Nu fick han visserligen ersättning, ty generaltullstyrelsen utbetalade sådan med tillgängliga, så kallade hemliga medel, men detta skedde i strid mot gällande författningar.

Statsrevisorerna ha nu ansett, om jag skall begagna ett så starkt uttryck, det vara så uppenbarligen absurt, att en person, som under sin tjänsteutövning utsättes för våld med skada för liv och lem, icke skall ha rätt till skadeersättning. Han har rätt till sådan, om han utsättes för olycksfall, men jag tycker dock, att det andra fallet borde ha gått före, ty till ett olycksfall kan en person vara i mer eller mindre grad självvällande, men det kunde ifrågasärande tjänsteman uppenbarligen icke vara i det nu relaterade fallet. Det är detta, som statsrevisorerna ha funnit så anmärkningsvärt, att de icke kunnat underlåta att fästa uppmärksamheten på det.

Huruvida det överhuvud taget ligger utanför statsrevisorernas befogenhet att påtala ett sådant förhållande, därom skall jag icke tvista med herr Rydén, men i alla fall ansågo vi, att förhållandet var så pass uppseendeväckande, att vi icke kunde undgå att fästa uppmärksamheten på det.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Olofsson* i Digernäs.

Herr **Törnkvist** i Karlskrona: Herr förste vice talman! När statsutskottets majoritet föreslagit en skrivelse till Kungl. Maj:t i detta ärende, har utskottsmajoriteten säkerligen icke haft för avsikt att kränka de principer för statsrevisionens utförande, som av den förste ärade talaren här ha framhållits. Revisorerna utgå nämligen ifrån, att gällande författningsbestämmelser icke synas lämna tulltjänstemännen det rättsskydd, som enligt revisorernas mening borde tillkomma dem med hänsyn till den många gånger farliga bevakningstjänst, som de ha att utföra. Det är själva utgångspunkten för statsrevisorernas resonemang.

För mig ligger det då logiskt på det sättet, att vi här ha att göra med en fara vid yrkesutövningen, där vederbörande tjänstemän icke äro tillräckligt skyddade. Då vi här ha ett givet gränsfall, kan det icke vara någon mening uti att till följd av en strikt tillämpning av formerna på ett ganska rigoröst sätt nödga en medlem eller flera medlemmar av kammaren att motionera och

Ang. viss skadeersättning till tulltjänsteman.
(Forts.)

Ang. viss
skadeersätt-
ning till tull-
tjänsteman.
(Forts.)

tynga riksdagshandlingarna med onödigt tryck. Det är en enkel gärd av rättvisa och humanitet att på detta enkla sätt göra Kungl. Maj:t uppmärksam på att denna form av yrkesfara också bör beaktas.

Det är dessa synpunkter, som statsutskottet har lagt på denna fråga, och jag tror, att statsutskottets majoritet det oaktat principiellt kan fullt ansluta sig till reservanternas synpunkter.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Rydén: Herr förste vice talman! Jag hade för min del med avsikt tagit upp kritiken på en punkt, där ingen kan misstänka mig för att i själva sakfrågan göra opposition. Å andra sidan måste jag säga, när jag hörde herr Nilsson i Tånga göra sitt principiella uttalande, att skall det vara normgivande för statsrevisionens verksamhet, så överskrider den fullständigt sin befogenhet. Det är icke statsrevisorernas uppgift att efterse, huruvida det föreligger några missförhållanden annat än i fråga om statens utgifter. Det finns ju i revisorernas instruktion angivet, vad deras uppgift är. Jag skall icke läsa upp det, ty det är ju lätt att se efter, men det är icke på någon punkt angivet, att statsrevisorerna ha till uppgift att se efter, huruvida vederbörande avlöningsreglementen och bestämmelserna om tjänstemännens förmåner vid olycksfall eller andra tillfällen äro tillfredsställande eller ej, eller huruvida det föreligger några missförhållanden härutinnan eller ej. Vad de skola se efter är, om det föreligger några missförhållanden i fråga om statens medelsförvaltning. De skola se efter, om statens medel användas på lämpligaste sätt. Statsrevisorernas uppgift är väl icke att skaffa statsverket ökade utgifter på ett eller annat område, utan att se efter, huruvida förvaltningen är sådan, att pengar icke onödigtvis slösas bort.

Nu vill jag icke göra något yrkande, därför att sedan själva sakfrågan bragts på tal, skulle det kunna missförstås, men nog få ni väl erkänna, om ni skola vara rättvisa, och om statsrevisorerna icke betrakta sig såsom något slags samhällets klockarfar, som skall allting bestyra, att antingen är generaltullstyrelsen skyldig att göra en framställning, som Kungl. Maj:t får taga upp, eller också skall man gå den vägen att väcka en motion i frågan, men den riktiga vägen kan väl icke vara, att statsrevisorerna göra en anmärkning på att gällande reglemente icke är tillräckligt förmånligt för vederbörande tjänstemän.

Jag vill särskilt framhålla, att det finns vissa andra saker än dem, jag nyss nämnde, som tyda på att man vill utvidga statsrevisorernas befogenhet till att icke blott granska och se efter, att statens medel användas på bästa sätt, utan även se efter, huruvida det överhuvud taget finns några brister i det svenska samhället på ett eller annat område. Det kan givetvis komma att medföra ökade utgifter för statsverket att avhjälpa dessa brister. Det är tendenser i den riktningen, som jag tror, att man kan spåra i den sista revisionsberättelsen. Jag har för min del velat vara med om att påtala denna sak på en punkt, där det förelåg ett faktiskt förslag från statsutskottets sida med anledning av revisionsberättelsen.

Då herr Nilsson i Tånga sade, att statsrevisorernas uppgift är att påtala alla missförhållanden, som finnas, även sådana, som icke röra missförhållanden i fråga om medelsförvaltning och sådant, vill jag framhålla, att då vidga statsrevisorerna ut sin befogenhet, och det kan jag icke vara med om. Jag minns mycket väl, att det många gånger har framhållits, att det är fara för att statsrevisorerna genom sina uttalanden ådraga det allmänna utgifter. Det vill jag icke säga blir fallet här, ty det spelar icke någon roll i detta fall. Jag förmodar, att det händer så sällan, att en människa blir skadad av en förbrytare i sin

tjänsteutövning, att det materiellt icke betyder så mycket, men principiellt förefaller det mig vara oriktigt.

Jag skall fortfarande, herr förste vice talman, icke göra något yrkande, därför att jag icke har något att invända mot själva saken utan endast mot det sätt, varpå den har kommit inför riksdagen.

*Ang. viss
skadeersätt-
ning till tull-
tjänsteman.
(Forts.)*

Herr Hamrin: Herr förste vice talman! Ehuru jag förra året valdes till statsrevisor, hade jag icke tillfälle att inträda i denna funktion, men då jag tidigare haft hedern att få deltaga i två revisioner, har jag icke stillatigande kunnat åhöra den utläggning av statsrevisionens rättigheter och skyldigheter, som herr Rydén i dag har gjort sig till tolk för. Det är en ny uppfattning hos herr Rydén, det skall jag strax påvisa. Jag ber endast herrarna att läsa själva rubriken på detta utskottsutlåtande, där det talas om statsrevisorernas berättelse angående verkställd granskning av statsverket jämte därtill hörande fonders *tillstånd, styrelse* och *förvaltning*. Jag hemställer till herr Rydén, huruvida det är rimligt att tolka statsrevisorernas instruktion därhän, att de endast skulle ha rättighet att granska utgifterna och tillse, vad som behöver åtgöras för att minska dessa, och att de icke skulle ha rättighet att påtala sådana missförhållanden och bristfälligheter i statsförvaltningen, som möjligen kunna föranleda ökade utgifter. Jag är alldeles övertygad om att herr Rydén vid närmare eftersinnande skall få en annan uppfattning.

Jag sade också, att det måste vara en ny uppfattning hos herr Rydén, ty om man går igenom statsrevisorernas berättelser från den tid, då herr Rydén själv satt som statsrevisor, kan man punkt för punkt och år efter år finna, hurusom herr Rydén varit med om att godkänna revisionsanmärkningar, där rättelser inneburit ökade utgifter. Jag skall icke taga kammarens tid i anspråk genom att läsa upp tre sidor, som jag har hämtat ur statsrevisorernas berättelser från den tid, då herr Rydén var statsrevisor. Jag skall endast omnämna, att här påtalas bristfälligheter vid garnisonssjukhuset i Kristianstad, vilkas avhjälpande måste föranleda ökade utgifter. Samma sak gäller posthuset i Ystad och vidare beträffande järnvägsanläggningar i Karlsborg och rörande gamla riksdagshusets ämbetslokaler, rörande ventilationsanordningar i vissa lokaler och förbättrad hygien o. s. v. Alltsammans går naturligtvis ut på att skapa utgifter för statsverket, och en del av dessa innebära sådana utgifter, som kunnat sparas, därest man icke ville vinna ett visst syfte med de anordningar, som då av herr Rydén i hans egenskap av statsrevisor krävdes till utförande.

Jag menar, att jag är så rädd om det arbete och den funktion, som statsrevisorerna utföra, att jag finner, att det skulle vara synnerligen beklagligt, om man här på något slags bakväg eller genom ett uttalande av riksdagen skulle söka begränsa statsrevisorernas verksamhet. Jag behöver icke alls ta det åt mig personligen, ty, som herrarna veta, cirkulerar detta förtroendeuppdrag. Det ena året sitter en grupp, det andra året en annan grupp, och det finns icke någon av de herrar här, som icke tidigare varit statsrevisorer, som icke kunna bli det eller kunna hoppas att bli det. Jag tror därför, att herrarna skola vara mycket försiktiga att på något sätt stryka under den mening, som herr Rydén här gjort sig till tolk för.

Jag vill också framhålla, att i en revisors uppdrag, det må nu vara i hans egenskap av statsrevisor eller revisor i ett bolag eller en allmän institution, ingår alldeles självfallet att påtala alla de brister och försummelse, som upptäckas under revisionen, och som kunna vara av den vikt och betydelse, att de böra påtalas.

I själva det fall, som här föreligger, skall jag icke yttra något. Jag känner den man, det gäller, som blev överfallen, och har träffat honom. Jag blev något förvånad över att statsrevisorerna tagit upp en anmärkning på denna punkt,

Ang. viss
skadeersätt-
ning till tull-
tjänsteman.
(Forts.)

det skall jag gärna medge, men då jag hör, att bakom denna anmärkning ligger, att genom vidtagandet av en författningsändring skulle denne tjänsteman och hans gelikar sättas i stånd att på ett bättre och mera riskfritt sätt fullgöra sina skyldigheter som statstjänstemän, anser jag, att det är statsrevisorernas skyldighet att, sedan de fått sin uppmärksamhet fäst vid detta, också påpeka det, på det att rättelse må företagas.

Jag ber, herr förste vice talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i den föredragna punkten.

Herr Nilsson i Tånga: Herr Rydén's ståndpunkt förefaller mig vara ganska formalistisk. Jag vill uppriktigt säga, att så länge jag kommer att tillhöra statsrevisionen, kan jag omöjligt följa sådana principer. Konsekvensen av den ståndpunkt, som herr Rydén intager, skulle uppenbarligen bliva den, att när statsrevisorerna upptäckte, att generaltullstyrelsen utbetalt ett belopp på mellan 300 och 400 kronor till en tjänsteman, som varit utsatt för övervåld, hade generaltullstyrelsen begått en olaglig handling, och då skulle statsrevisorerna enligt den uppfattning, som herr Rydén har, gjort anmärkning mot generaltullstyrelsen. Jag hemställer verkligen både till herr Rydén och till kammarens ledamöter, om det hade varit ett sätt att rekommendera. Här föreligger uppenbarligen ett missförhållande, som det är angeläget att få rättat. Statsrevisorerna kunde icke gärna underlåta att fästa uppmärksamheten därpå.

Herr Rydén: Herr förste vice talman! Gentemot herr Hamrin vill jag framhålla, att sådana saker som upptäckta brister på ett hus o. dyl. ha i alla tider påpekats i revisionsberättelsen, därför att det är klart, att om ett hus icke åtnjuter erforderligt underhåll eller om ett fängelse icke har ordentliga lås och regler och allt sådant, är det förhållanden, som avgjort höra till revisionsberättelsen. Det har aldrig varit tal om något annat. Vad jag opponerar mig emot är, att statsrevisorerna taga upp ett förslag, låt vara aldrig så befogat eller avseende en aldrig så liten sak, att förbättra tjänstemännens förhållanden. Det må vara så befogat som helst, men det äro icke statsrevisorerna tillsatta för. Det är denna uppfattning, som jag här ansett mig böra ge uttryck åt, och jag tror icke, att man skall kunna finna något som helst exempel på att jag varit med om dylika anmärkningar.

Vidare anfördes ej. Kammarén biföll utskottets hemställan.

Punkten 13.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 14—16.

Lades till handlingarna.

Punkten 17.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 18—20.

Lades till handlingarna.

Sedan *punkten 21*, angående övriga anmärkningar, härpå föredragits anförde: *I fråga om statsbidrag till mindre fiskeshamn.*

Herr Olsson i Kullenbergstorp: Herr talman! I den s. k. sumpen, där man kan hitta så många saker, har jag särskilt lagt märke till ett ärende, som herrar statsrevisorer tala om på sidan 61 i berättelsen under paragraf 38. Det gäller anläggning med statsbidrag av en mindre fiskeshamn, som är belägen vid Svanhall i Malmöhus län. I slutet av vad herrar statsrevisorer ha andragit om denna hamn och dess förhållanden förekommer följande: »Vad sålunda förekommit har givit revisorerna anledning framhålla vikten av, att anläggningar av denna art utföras endast i de fall och på sådant sätt, att kapitalutläggaget kommer att stå i rimlig proportion till fiskets omfattning.»

Vad mening inlägga herrar statsrevisorer i detta stycke? Skall det tolkas så, att Kungl. Maj:t inte har iakttagit de synpunkter, som herrar statsrevisorer säga böra iakttagas, så är det ju en anmärkning mot Kungl. Maj:t, som har fattat beslut om bidrag till denna hamn. Jag föreställer mig emellertid att det egentligen är konstitutionsutskottet, som skall se till dylika saker och inte statsrevisionen, men någon annan mening har jag mycket svårt att förstå att det kan ligga i detta uttryck. Man brukar väl icke upprepa tryckt och skrivet utan något slags mening eller ändamål.

Beträffande villkoren för att statsbidrag skall lämnas vid dylika hamnanläggningar, äro de ju fastställda en gång för alla, så det är klara saker.

Vidare tala herrar revisorer i den här förut omnämnda paragrafen om vad som disponerats till denna hamn, där det finns åtta fiskare och kanske elva, tolv båtar, och komma till slutsatsen, att det är nog bra mycket pengar till de fiskare, som herrar statsrevisorer ha letat upp. Och så tala herrarna om i en statistik, vad detta fiske har inbringat från och med 1921. Men vad herrarna glömma att tala om, det är att denna fiskeshamn, som visserligen var dålig men ändå brukbar, totalt ramponerades och förstördes 1921 genom de stormar, som vi då hade. Det underlåter man sorgfälligt att tala om. Och när statsrevisorerna begagna denna statistik, skulle jag kunna stå herrar statsrevisorer till tjänst med en annan statistik, som är betydligt färskare; det är nämligen så, att några kilometer till sjöss från denna hamn ha de tyska trålarna särskilt uppehållit sig och där har man händelsevis, när kronofartyg bevakat kusten, råkat lägga beslag på fyra tyska trålare. Den ena av dessa trålare hade 9,000, den andra 6,000, den tredje 3,000 och den fjärde omkring 2,000 kilogram fisk ombord. Fisk lär sålunda inte fattas. Men skall överhuvud taget ett fiske kunna ske, får det lov att finnas en hamn, och det finns på hela kusten inte någon duglig hamn mer än denna, som just i detta nu är färdigbyggd.

Nu är det möjligt, att herrar statsrevisorer anse, att fisket inte egentligen är någon näring, som det är av ekonomisk betydelse för oss här i Sverige att befatta oss med. Men då har jag svårt att se meningen i att giva ett anslag på nominellt 37,500 kronor för att bevaka fisket på Sveriges västkust — i verkligheten kostar nog denna bevakning omkring 45,000 kronor. Skola vi icke bry oss om att själva idka fiske eller vidtaga sådana åtgärder att vi kunna idka fiske, så förstår jag verkligen inte vad mening det är att offra pengar för att förhindra tyskarna att utföra detta fiske. Det skulle vara ren avundsjuka, helt enkelt. Jag tycker tvärtom, att det är bara tillfredsställande att se, att det är något folk här i norra Europa, som värderar fisket och vill göra några uppoffringar för detsamma. Nu ha på denna plats under de senaste åren legat minst ett hundratal tyska trålare, och sådana funnos också i stora mängder, innan kriget bröt ut — under själva krigstiden kunde de naturligtvis icke idka något fiske. Varje år återkomma de precis till samma punkt i farvattnen mellan Kullen och Hallands Väderö, d. v. s. just där, varest

I fråga om statsbidrag till mindre fiskeshamn.
(Forts.)

I fråga om statsbidrag till mindre fiskehamnar.
(Forts.)

den stackars hamn finnes, som herrar statsrevisorer här så starkt slagit ned på.

Det är förvånande, det vågar jag säga, att så har skett. Då man av denna berättelse skulle kunna tro, att Kungl. Maj:t har givit statsbidrag utan att vidare reflektera på saken, skall jag be att få upplysa herrarna om, att den första ansökan från den ifrågavarande platsen inlämnades till Kungl. Maj:t 1910, med begäran om understöd till byggande av en bättre hamn än det skrälle, som där fanns. Denna hemställan remitterades i sin ordning till vederbörande kungl. befallningshavande, som förordnade sina underlydande att göra en undersökning. Från lotsverket blev det undersökning, från fiskerintendenten i södra distriktet blev det undersökning, och dessa tillstyrkte att det skulle göras en undersökning. Denna undersökning bestämdes till år 1911. Ett halvt år efter det förordnandet skett, dog emellertid den man, nämligen distriktschefen i södra distriktet, som skulle verkställa denna utredning. Det blev ett uppehåll på ett helt år, innan en ny man tillträdde. Den nye distriktschefen fick denna utredning slutförd precis till världskrigets utbrott, men sedan avstannade alltihop, såväl beräkningen som allt annat, som därmed ägde sammanhang. Den blev gjord först i slutet av 1916 eller början av 1917 och skulle sedan börja sin vanliga rundmarsch. Följaktligen blev hela saken färdig, så att någonting kunde göras, först när vi kommit in i den värsta högperioden av den dyraste tiden. Och det var ju inte tal om att kunna bygga någonting, så länge det var så galet ställt. Så kommo år 1921 de förskräckliga orkaner, som blåste bort hela den gamla dåliga hamnen, och efter detta försökte man naturligtvis hos Kungl. Maj:t få ett statsbidrag till att bygga en ny, ordentlig hamn på platsen. Det första förslaget fann emellertid Kungl. Maj:t så högt, att det återremitterades till bl. a. väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och lantbruksstyrelsen i och för förnyad undersökning. Och för detta ändamål kommo till platsen från k. befallningshavande utsända, från lotsstyrelsen utsända och från fiskerintendenten utsända; dessutom reste dit cheferna för lantbruksstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, den byrådirektör i lantbruksstyrelsen, som är chef för fiskeriet, vidare chefen för fiskehamnsbyggnaderna, en ingenjör till och en civil ledamot. Om någonsin någonting i världen blivit undersökt, huruvida det skall göras eller inte, så är det byggandet av denna hamn. Den undersökningen tycker jag icke statsrevisorerna borde kunna klaga på, ty den har skett med utomordentlig betänksamhet.

Jag trodde verkligen, att herrar statsrevisorerers uppgift var att se till, om Kungl. Maj:ts beslut utförts på bästa sätt eller om någonting fanns att anmärka i detta fall. Men något sådant finner jag inte en rad om i utlåtandet. Och är det så, att herrar statsrevisorer själva anse sig ha till uppgift att kontrollera de stackars slantar, som gå ut i form av bidrag till dessa små hamnar, tycker jag, att de skulle göra det över hela fältet. Då kan jag stå herrarna till tjänst med upplysningen, att det nu bygges en statshamn vid Byviken, som kostar mer än dubbelt så mycket som denna hamn. Kommunen bidrar inte med ett öre till densamma. I det fall, mot vilket statsrevisorerna här riktat sin anmärkning, har i alla fall kommunen, som är en veritabel bondekommun med några få fiskare, satsat omkring 25,000 kronor till företaget. Tro då verkligen herrarna, att några bönder skulle kasta ut 25,000 kronor på ett företag, om de ansåge, att det vore så uselt och illa förspänt, som det väl är meningen att revisorerernas uttalande skall ge det sken av att vara? Det blir nog svårt att övertyga någon om att så är fallet. Men går man riktigt till krig emot dem, varför då passera hamnen vid Byviken och inte säga ett ord om den? Jag tycker, att herrarna icke skulle vara så förfärligt enögda, utan se till förhållandena överallt. Säkerligen skall man väl aldrig kunna komma ifrå, att ha några fattiga stackare på en plats, där man vill ha en liten hamn,

själva bidragit högst avsevärt i förhållande till sina ekonomiska resurser, så har man också en betydligt bättre garanti för, att staten inte kastar ut sina pengar till ingen nytta, så som man nu nästan har kastat ut pengar på de olycksaliga statsfiskehamnarna. Det hade varit, tycker jag, mera intressant, om man gjort en jämförelse över hela fältet.

Jag tror verkligen icke på lämpligheten av sådana uttalanden, där statsrevisorerna inte göra några bestämda yrkanden, så att man vet, vad de egentligen vilja säga. Jag tror, att statsrevisionen icke vinner någonting på dylikt tillvägagångssätt. Låt verkliga anmärkningar komma fram, där anmärkningar tarvas, och gör yrkanden med anledning av anmärkningarna! Det kan jag förstå. Men beträffande dessa metoder tror jag det skulle vara önskvärt, att statsrevisorerna, som liksom alla andra äro underkastade föryringringens och nyrekryteringens lag, sloge in på en annan bog, liksom i fråga om åtskilligt annat, som är detta likt.

Herr **Sävström**: Herr talman! Jag har ingen förhoppning om att kunna bringa herr Olsson i Kullenbergstorp på andra tankar, men jag vill i varje fall ändå säga ett par ord.

Jag vill påpeka, att statsrevisorerna i sin berättelse säga, att »anläggningar av denna art böra utföras endast i de fall och på sådant sätt, att kapitalutlägget kommer att stå i rimligt förhållande till fiskets omfattning». Vi ha sagt, att det finns åtta fiskare i Svanhall; det kan hända är elva, som herr Olsson i Kullenbergstorp säger. Vi ha vidare sagt, att år 1921, då fångsten var som bäst, så uppgick värdet därav till 7,050 kronor, men vi anse, att när anläggningen skall kosta 145,000 kronor kommer det att bli ganska dyra fiskar. Detta ha vi sagt.

Herr **Olsson** i Kullenbergstorp: Herr talman! Jag vill endast tala om för herrarna, att statshamnen i Byviken kommer att kosta staten 287,000 kronor. Där blir det troligtvis ännu mycket dyrare fiskar.

Vidare yttrades ej. Punkten lades till handlingarna.

§ 6.

Till behandling upptogs nu första lagutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av väckt motion om beredande av erforderlig giltighet åt arbetsgivares utfästelser om pensionering av anställd personal.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 207, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Carl Gustaf Ekman* föreslagit, att riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och på vilket sätt erforderlig giltighet lämpligen skulle kunna beredas åt arbetsgivares utfästelser om pensionering av hos honom anställd personal, och att för riksdagen framlades det resultat, vartill utredning kunde föranleda.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Uti en vid utlåtandet fogad reservation hade herrar *V. Edward Larson* och *Jansson* i Edsbäcken hemställt, att förevarande motion måtte av riksdagen bifallas.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Herr **Jansson** i Edsbäcken: Herr talman! Det är naturligtvis lönlöst att söka bibringa kammaren någon annan uppfattning än utskottets, men jag

I fråga om statsbidrag till mindre fiskelhamnar
(Forts.)

I fråga om arbetsgivares utfästelser om pensionering av anställd personal.

*I fråga om
arbetsgivares
utfästelser om
pensionering
av anställd
personal.
(Forts.)*

tycker, att när utskottet har avfärdat en så pass viktig motion som denna på fem, sex rader, bör den inte få passera här i kammaren utan att motionären får några erkänn samma ord.

Jag tror, att samtliga äro övertygade om att någonting bör göras i detta avseende. Man behöver inte närmast tänka på de fall, då arbetare ha fått utfästelse om pension, men sedan genom arbetsgivarens insolvens kunna bli utan, då det gäller endast sådana företag, där arbetsgivarna själva ha bildat fonder för att bereda pension åt sina arbetare. Men det kan också hända, att de förekommer fall, där arbetarna själva ha gjort insatser till dessa fonder, vilka genom insolvens från arbetsgivarnas sida kunna bli alldeles förfelade.

Jag läste i gårdagens tidning en liten notis från Stockholms rådhusrätt om ett vittnesförhör vid en vid Skellefteå domsagas häradsrätt anhängiggjord tvist angående vissa tjänstemäns bevakningar av fordringar i Ytterstfors-Munksunds aktiebolags konkurs; bevakningarna äro 22 till antalet och gälla pension till ett sammanlagt belopp av nära 580,000 kr. Dessa vittnesmål gävo vid handen, att rätt till pension tillförsäkrats arbetarna, då aktierna i Baltiska trävaruaktiebolaget år 1918 av dåvarande ägarna såldes till herr Bellander och därpå av denne, via ett par emissionsbolag, till Ytterstfors-Munksund. Nu känna vi alla till, i vilken ställning Ytterstfors-Munksundsbolaget har kommit, och på så sätt ha dessa arbetare, som varit förespeglade pension, och som levat i den tron, att de skulle ha något att vänta på ålderdomen, nu gått miste om detta stöd.

Jag inser naturligtvis, att detta är en mycket svår fråga att lösa, och jag kan icke heller ge några riktlinjer för dess lösning. Men jag tror, att riksdagen många gånger under min tid, trots en sådan brist på riktlinjer, har skrivit till Kungl. Maj:t och begärt utredning. Vi ha ju bara i vår reservation begärt undersökning, huruvida man inte skulle kunna få bestämmelser i ovanberörda syfte.

Jag säger ännu en gång, att det nog är lönlöst att få kammaren med på förslaget, men jag kan inte underlåta att be att få yrka bifall till den av herr Larsson i Lerdala och mig avgivna reservationen.

Herr Lindqvist i Halmstad: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort och endast säga, att herr Jansson i Edsbäcken är icke alldeles rättvis i kväll, när han börjar sitt anförande med att påstå, att utskottet avfärdat denna motion på fem, sex rader. Jag vet inte vad herr Jansson i Edsbäcken fått detta ifrån. Jag har utskottsutlåtandet här, och däri finns inte något avfärdande på fem, sex rader. Förhållandet är att en ungefärligen likadan motion som den nu föreliggande var före i riksdagen 1923, och denna motion vann då varken utskottets eller riksdagens bifall. Nu har utskottet, när den behandlat den av hr Ekman väckta motionen, tagit in hela utskottets utlåtande av 1923, och sedan har utskottet på de fem, sex rader, som herr Jansson talar om, hänvisat till vad utskottet sade 1923. Detta är dock någonting helt annat. Det innebär icke, som herr Jansson säger, att utskottet på något lättvindigt sätt behandlat denna motion.

Jag vill icke vara elak mot herr Jansson, och inte blotta någonting från utskottet, men om det är någon som lättvindigt har behandlat saken, så är det icke utskottsmajoriteten, det vågar jag bestämt säga. Vi anse i likhet med såväl motionären som herr Jansson, att denna fråga gäller en mycket behjärtansvärd sak. Men samtidigt som vi ge detta erkännande, säga vi — det sade vi 1923 och det säga vi även i år — att det är ofantligt svårt att veta, vad man skall göra för att råda bot för de svårigheter, som här finnas. Motionärerna ha i år tagit upp en del av vad utskottet anförde 1923, i de punkter nämligen, där vi tala om vilka möjligheter som nu gällande lagstiftning ge

den arbetsgivare, som vill trygga pension åt sina arbetare. Vill inte en arbetsgivare använda sig utav dessa möjligheter, som redan äro givna, då torde det vara mycket svårt att kunna vinna någonting med att gå in för en lagstiftning, som säger till en arbetsgivare: Om ni vill skänka några penningar till en pensionskassa för edra arbetare eller för edra tjänstemän, då skall ni iakttaga de och de i lagen fastslagna reglerna. Går man in för det, så kommer man till det resultatet, att arbetsgivarna urakillåta att lämna några penningar till pensionskassor o. dyl.

*I friiga om
arbetsgivares
utfästelser om
pensionering
av anställd
personal.
(Forts.)*

En del av de fonder, som finnas, hava verkligen, kan man säga, formen av stiftelser, och vad dessa beträffar, har riksdagen tidigare skrivit om den saken, så att den kommer senare upp till omprövning, och man får då se, vad som här kan vara att göra.

Vi ha sålunda, herr talman, inte gått till väga på det sätt, som herr Jansson här ville göra gällande, att vi lättvindigt behandlat denna sak. Nej tvärtom! Men vi hava funnit, att svårigheterna äro så stora, att man inte kunnat råda bot för dem. Varken motionären eller herr Jansson har här försökt ge några anvisningar på vilka vägar man skall beträda. Herr Jansson och hans medreservant vilja i sin reservation göra gällande, att det är fördelaktigt att inte komma med några anvisningar om vilka vägar man skall beträda, och de hänvisa till 1923 års motion och säga: Tacka för, att inte riksdagen ville vara med om den! Där hade ju motionärerna pekat ut vilka vägar de tänkte vara framkomliga. Det är väl ändå tvärtom bättre att gå till väga på det sättet, och så brukar riksdagen alltid göra, då den skall skriva i ett ärende; åtminstone om det skall vara någon mening med det, måste riksdagen säga, hur den har tänkt sig, att det skall ordnas. Men det vill inte herr Jansson vara med om i detta fall, utan här skall det endast göras en undersökning. Vart den leder, vet icke herr Jansson eller någon annan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Sedan herr förste vice talmannen framställt propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen, biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 7.

Härpå företogs till avgörande första lagutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning.

*Om ändring
i lagen
angående
jordfästning.*

Genom en den 29 januari 1926 dagtecknad, till lagutskott hänvisad proposition, nr 44, vilken behandlats av första lagutskottet, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda utdrag av i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

*Lag om ändrad lydelse av 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 (nr 36 s. 2)
angående jordfästning.*

Härigenom förordnas, att 2, 3, 8 och 9 §§ i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning skola erhålla följande ändrade lydelse:

2 §.

Den avlidne skall utom i fall, varom i 8 § 1 mom. förmåles, jordfästas på sätt i denna lag sägs av präst i svenska kyrkan. Endast sådan förrättning (jordfästning i svenska kyrkans ordning) avses i denna lag med jordfästning.

Om ändring
i lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

3 §.

Jordfästning skall verkställas inom sex veckor efter dödsfallet, där icke giltiga orsaker till längre uppskov äro för handen. Den skall äga rum i den församling, där dödsfallet timat; dock må den kunna förrättas i annan församling, om vederbörande det åstunda.

Jordfästning verkställas å församlingens kyrkogård eller annan begravningsplats eller ock å rum, som församlingen för jordfästning anvisat. I kyrkan må sådan jordfästning, varom i 5 och 6 §§ sägs, icke äga rum.

Huruvida den, som avlidit i fängelse, å sjukhus eller å annat därmed jämförligt ställe, må därstädes kunna jordfästas, ankommer på Konungens prövning.

8 §.

1 mom. Har den avlidne efter uppnådd ålder av aderton år skriftligen förordnat om begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning, lände det till efterrättelse.

Är sådant förordnande ej givet, skall den avlidne ändock begravas utan jordfästning i svenska kyrkans ordning, där det begäres av den avlidnes närmaste anhöriga eller av dem, som eljest stodo den avlidne nära; dock icke om den avlidne efter uppnådd ålder av aderton år skriftligen förordnat om jordfästning i svenska kyrkans ordning.

Framställning att begravning må äga rum utan jordfästning i svenska kyrkans ordning göres hos präst, som för kyrkoböckerna i den församling, vilken är rätt inskrivningsort för dödsfallet.

2 mom. Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning; och må vid sådan begravning kyrka upplåtas, när särskilda skäl därtill äro.

9 §.

1 mom. Den avlidne må, såvida ej annat föranledes av stadgandet i 2 mom. av denna paragraf, icke begravas annorstädes än å kyrkogård eller annan plats, som blivit för sådant ändamål behörigen invigd. Vid begravningen må intet förekomma, som strider mot förrättningens helgd och allvarliga innebörd.

2 mom. På Konungens prövning ankommer huruvida och under vilka villkor enskild begravningsplats må anläggas.

3 mom. Kyrkogårdar och andra begravningsplatser skola städe hållas i ordnat och värdigt skick.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehåft följande i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen:

de lika lydande motionerna nr 228 i första kammaren av herr *Karl E. Andersson* och nr 353 i andra kammaren av herr *Lindmark*, vari föreslagits, att stadgandet i 8 § 2 mom. »och må vid sådan begravning kyrka upplåtas, när särskilda skäl därtill äro» skulle erhålla följande lydelse »men ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro»; samt

motionen nr 355 i andra kammaren av herr *Petersson* i Lerbäcksbyn *m. fl.*, vari föreslagits, dels att andra stycket av 8 § 1 mom. måtte ur förslaget utgå, dels ock att åt 8 § 2 mom. skulle givas denna lydelse: »Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning, men må ej kyrka upplåtas.»

Utskottet hemställde,

- 1) att ifrågavarande proposition måtte av riksdagen bifallas; samt
- 2) att de i anledning av propositionen väckta motionerna måtte av riksdagen lämnas utan bifall.

Vidkommande 8 § 2 mom. hade reservationer avgivits:

av herr *Hederstierna*, som, med instämmande av herrar *Lyberg*, *Rogberg*, *Nilsson* i Antnäs, *Persson* i Trängen och *Christenson* i Södertälje, hemställt, att ifrågakvarande lagrum måtte erhålla följande lydelse:

*Om ändring
i lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)*

2 mom. Vid begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning skall klockringning, om det begäres, äga rum i vanlig ordning; men ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro; och

av herr *V. Edward Larson*, som beträffande avfattningen av lagrummet instämt med herr *Hederstierna*.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid anförde:

Herr **Christenson** i Södertälje: Herr förste vice talman! Vid förra årets riksdag framlade Kungl. Maj:t ett förslag till lag om ändrad lydelse av vissa paragrafer i lagen den 25 maj 1894 angående jordfästning. Detta förslag avsåg att införa begravning utan jordfästning i svenska kyrkans ordning eller s. k. borgerlig begravning. Förslaget innehöll inte någon bestämmelse om, huruvida vid sådan begravning kyrka skulle få upplåtas eller icke. Det förutsattes, att det skulle överlämnas åt vederbörande pastor att träffa avgörande härutinnan. Förslaget antogs oförändrat utav förra årets riksdag. Sedan gick detta förslag till behandling utav förra årets kyrkomöte, som antog förslagets bestämmelser med ett enda undantag. Kyrkomötet införde nämligen ett uttryckligt stadgande om, att kyrka icke skulle få upplåtas vid dylika begravningar. På grund av att riksdagen och kyrkomötet stannat i olika beslut hade frågan förfallit.

Nu har Kungl. Maj:t inkommit med nytt förslag i frågan till denna riksdag. Där har då Kungl. Maj:t upptagit en bestämmelse angående kyrkas upplåtande. Det heter i 8 § 2 mom. sista punkten: »Och må vid sådan begravning kyrka upplåtas, när särskilda skäl därtill äro.» I övrigt är förslaget fullkomligt likalydande med det förslag, som framlades vid förra årets riksdag.

Under behandlingen av förslaget i lagrådet framfördes det en erinran med avseende å den punkt, som avsåg frågan om kyrkas upplåtande. Lagrådet tillstyrkte för sin del i stället för den positiva form, som Kungl. Maj:t hade givit förslaget, en formulering av följande lydelse: »Men ej må vid sådan begravning kyrka upplåtas, med mindre särskilda skäl därtill äro.» Då det, åtminstone efter min uppfattning, får antagas, att sistnämnda negativa formulering har större utsikter än den positiva att vid en förnyad behandling vinna kyrkomötets bifall, tror jag, att det vore lyckligt, om riksdagen ville godkänna denna lagrådets formulering. Utskottets majoritet har ju tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag oförändrat, men åtskilliga reservanter hava i stället anslutit sig till den formulering, som lagrådet föreslagit.

Jag får nu, herr förste vice talman, yrka bifall till den reservation, som i ärendet avgivits av herr *Hederstierna* m. fl.

Herr **Bengtsson** i Norup: Herr talman! Då 1925 års riksdag hade fattat sitt beslut vid behandlingen av lagen om jordfästning, var det nog inte många av riksdagens ledamöter, som inte ansågo, att kyrkomötet säkerligen skulle godkänna detta beslut. I huvudsak hade inte heller kyrkomötet något att erinra emot riksdagsbeslutet. Såvitt jag kunnat se i kyrkomötets protokoll, höjdes inte en enda röst emot själva huvudförslaget, men väl vid en detalj, som enligt min mening gjort alltför mycket väsen utav sig. Det gäller kyrkornas upplåtande. Departementschefen säger härom: »Skillnaden mellan

Om ändring
i lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)

det kungl. förslaget och den av kyrkomötet intagna ståndpunkten torde till väsentlig del ligga däri, att, medan enligt propositionen avgörandet i fråga om kyrkas upplåtande lagts hos vederbörande präst med förtroende till dennes omdöme, kyrkomötet av fruktan för de svårigheter, i vilka prästen härigenom skulle kunna försättas, ansett honom behöva stöd av lag.»

När förra årets riksdag behandlade denna fråga, ansåg man, att den hundraåriga praxis, som vunnit burskap i landet, att prästerna hade rätt att öppna kyrka, skulle få bibehållas för dessa, så mycket mer som ingen mig vederligen någonsin missbrukat denna rätt. Men kyrkomötet ville inte vara med om att hädanefter låta prästerna bestämma härom, utan beslöt, att kyrka ej må upplåtas vid jordfästning då denna icke sker i kyrkans ordning.

Nu har emellertid Kungl. Maj:t ansett, att denna fråga bör upptagas till förnyad prövning, och vi frikyrkliga hålla Kungl. Maj:t räkning för att förslaget änyo kommit inför riksdagen. Statsrådet och chefen för justitiedepartementet har härmed velat gå tillmötes den uppfattning, som 1925 års kyrkomötes lagutskott i sin motivering uttalat, att som nödfallsåtgärd skulle kyrka i vissa fall få upplåtas. Med utgång från denna motivering har departementschefen i sin proposition föreslagit följande tillägg till § 8 mom. 2: »och må vid sådan begravninng kyrka upplåtas, när särskilda skäl därtill äro».

Emellertid, såsom vi se av utlåtandet, ha meningarna varit ganska delade i utskottet, huruvida man skulle tillstyrka detta förslag, eller följa lagrådet. Vi finna ju också av reservanternas antal, att meningarna äro lika mot lika. I vanliga fall skulle det arta sig att bliva en stor debatt, men jag tror, att saken skulle vinna mycket, om vi försökte lösa frågan mera i en fridsam än uti en stridens stämning. Det har försports, att de män, som förra året stödde den kungl. propositionen vid förra kyrkomötet, nu i den händelse de bliva valda till ledamöter av nästa, inte anse sig kunna stödja Kungl. Maj:ts förslag där, och då blir man litet betänksam vilken linje man skall välja. Alla frågor, som skola lösas samstämmigt av riksdag och kyrkomöte, vålla ganska stora svårigheter, särskilt vid tanke på, att 1926 års riksdags sammansättning och kyrkomötets sammansättning äro så vitt skilda åt i åsikter.

Det finnes dock, med god vilja å ömse håll, en linje, som man, om riksdagen antager den, kan ha stor förhoppning om, att även kyrkomötet skall godkänna. Jag vill citera ett uttalande, som utskottet gjort, vilket jag vill understryka: »Det lär vara ett allmänt önskemål att en vidsynt och försonlig uppfattning av hithörande spörsmål alltmera må göra sig gällande.» Hade denna vidsynthet och försonlighet vid förra kyrkomötet fått göra sig gällande, hade nog kyrkomötet godkänt det förslag, som Kungl. Maj:t och 1925 års riksdag godkänt.

Emellertid står jag nu obunden i denna fråga. Jag har inte deltagit i utskottsarbetet och är därför fri att göra mina egna reflexioner över de två olika linjerna. Det frikyrkliga folket har aldrig höjt något krav på att få kyrka öppnad vid jordfästning. De motionärer, som i längre avlägsna tider och i nyare tid framburit motioner om frikyrklig jordfästning, hava aldrig begärt att få kyrkan öppnad vid jordfästning. Frikyrkomötena, som uttalat sig, ha heller inte begärt detta. Den frikyrkliga samarbetskommittén, som haft ärendet uppe vid flera tillfällen, har inte begärt kyrkans öppnande, och under den debatt, som fördes här vid förra riksdagen, höjdes inte ifrån frikyrkligt håll något krav, att kyrkorna skulle öppnas för jordfästning men — jag betonar det ännu en gång — man ansåg, att den gamla praxis, som har hundraårig hävd, borde fasthållas, nämligen att prästen skulle ha rätt att öppna kyrka, när han fann det lämpligt.

Vi hava alltså, när det gäller att se på dessa två linjer, inte så mycket att erinra. Naturligtvis hade vi helst önskat det kungliga förslaget, men då

detta säkerligen skulle stöta på sådana hinder, efter vad man har hört ifrån det håll, där man hade väntat annat, att inte kyrkomötet kommer att godkänna Kungl. Maj:ts förslag tror jag, att man får göra den självövertinnelsen att gå på den s. k. negativa linjen, d. v. s. taga den reservation, som är bifogad betänkandet. Men det är med ett oeftergivligt villkor från vår sida, om denna reservanternas lagtext skall tagas, att motiveringen skall uteslutas. Saken vinnas då, men man har inte gjort dessa kanske något för snäva gränser med avseende å tillämpningen. Det får icke vara snöstorm eller dylikt, som kan betraktas som »särskilda skäl». Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som är avgiven av herr Larson i Lerdala och som innebär godkännande av lagformuleringen men utesluter motiveringen.

*Om ändring
i lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)*

Häruti instämde herr *Olsson* i Ramsta.

Chefen för justitiedepartementet herr statsrådet **Nothin**: Herr talman, mina herrar! Jag skall inte börja detta anförande utan att ge ett ärligt erkännande åt utskottsminoriteten. I fjol, när denna fråga debatterades, rådde meningsskiljaktigheter på många punkter, och meningarna bröto sig skarpt emot varandra. Nu har utskottsminoriteten lojalt accepterat det beslut, som riksdagen i fjol fattade, och meningsskiljaktigheten i år rör sig endast om vilken formulering lagtexten lämpligast skall erhålla för att giva en riktig tydning åt den tankegång, som ligger bakom den förevarande propositionen.

Jag skall be att till frågans belysning få i korthet erinra om dess tidigare behandling.

I fjol innehöll propositionen ingen som helst bestämmelse angående frågan om kyrkas upplåtande. I motiveringen sades ifrån, att man förutsatte, att en upplåtelse skulle ske endast i undantagsfall, men att det var lämpligast, att vederbörande prästman fick själv bedöma, när och under vilka omständigheter upplåtande skulle äga rum. När frågan så behandlades av kyrkomötet, föreslogs av kyrkolagutskottet, att man skulle införa ett ovillkorligt förbud emot kyrkas upplåtande för begravnin, som inte ägde rum i kyrklig ordning. Men av motiveringen framgick, att man i alla fall ansåg, att skäl kunde finnas för undantag under vissa omständigheter. Jag framhöll i kyrkomötet, att någon verklig, principiell meningsskiljaktighet, om man toge hänsyn till motiveringen, inte syntes föreligga, men att kyrkolagutskottets lagförslag, som innefattade ovillkorligt förbud mot kyrkas upplåtande, inte kunde godtagas. Grunden härtill var den, att jag ansåg, att om ett sådant förbud meddelades, kunde inte, på sätt utskottet ifrågasatte, ett undantag få ske. Denna min uppfattning har sedermera bekräftats såväl av lagrådet enhälligt, som av första lagutskottet.

Sedan frågan emellertid fallit i kyrkomötet, ansåg jag det vara min skyldighet att taga under övervägande, huruvida man inte skulle kunna finna en lösning, som å ena sidan hindrade ett ovillkorligt förbud mot kyrkas upplåtande men å andra sidan gav prästerna det stöd med avseende å lagens tillämpning, som ansågs erforderligt, och sålunda angav, att det var mera i undantagsfall man tänkte sig, att upplåtande skulle få äga rum. Jag hade då två formuleringar, som jag valde emellan, och jag var ganska tveksam om valet. Den ena var den formulering, som nu återfinnes i propositionen och som jag vill kalla den positiva linjen; den andra var i det närmaste ordagrant lika med den negativa formulering, som återfinnes i reservanternas förslag. Mitt resonemang var då, att för dem, som inte önskade några som helst religiösa ceremonier vid begravningsakten, hade frågan om vilken formulering man valde föga eller ingen betydelse. Jag förutsatte nämligen, att de undantagsfall, där det i dylika fall blev fråga om kyrkas upplåtande, skulle täckas av såväl den

*Om ändring
i lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)*

ena som den andra formuleringen. Däremot befarade jag, att i en del trakter, där den frikyrkliga rörelsen vunnit mera allmänt insteg, men där det inte finnes lämpliga samlingslokaler eller andra platser för den frikyrkliga begravningen, den negativa formuleringen måhända skulle bli väl snäv. Jag hade överläggningar med en del representanter för frikyrkliga riktningar, varvid förklarades, att man skulle kunna acceptera bägge linjerna, men att man ansåge starkare skäl för den positiva linjen. I anslutning härtill blev det denna som valdes i propositionen. Nu har jag med tillfredsställelse sett, att lagutskottet är ense att söka en lösning efter dessa grundtankar, fastän sedan meningarna gått något i sär, antingen den negativa eller den positiva linjen är lämpligast.

Jag vill då inte undanhålla kammaren, att jag under de sista dagarna från kyrkligt håll ute i landet fått meddelande, att man hyste en viss oro för den positiva linjen. Man tolkade den sålunda, att den skulle i vissa fall ålägga en skyldighet att upplåta kyrka, där sådan skyldighet inte skulle förelegat enligt fjolårets proposition. Jag tror nu icke, att den tolkningen är riktig, men jag erkänner, att när den meningen börjat göra sig gällande, så har därmed framvuxit vissa skäl för den negativa linjen. Och efter den förklaring, som herr Bengtsson i Norup nu lämnat och som under hand framförts tidigare till mig från frikyrkligt håll, anser jag mig icke rättvisligen längre kunna urgera den positiva linjen utan anser, att kammaren kan taga den negativa linjen men med strykande av motiveringen. Jag befarar nämligen, att motiveringen med den uppräknade av vissa undantagsfall, som återfinnes i densamma, skulle kunna medföra en måhända väl snäv tillämpning.

I den lösning i samförståndets tecken, som jag nu hoppas på i denna fråga, ser jag en bättre garanti för en på ömse sidor hänsynsfull lagtillämpning, än om man här skulle emot andras vilja tvinga igenom en formulering, som föga skiljer sig från den, till vilken reservanternas anslutit sig.

Herr **Olsson** i Rimforsa: Herr förste vice talman! Efter det anförande, som av herr stasrådet hållits, tror jag, man kan fatta sig mycket kort i den debatt, som återstår i denna fråga. Jag har dock ansett mig böra åtminstone i någon mån klargöra, vad som varit anledningen till att jag för min del kommit bland dem, som utgjort majoritet inom utskottet vid detta ärendes behandling.

Jag vill först säga, att jag tror, att då vi nu kommit fram till denna frågas behandling i dag i riksdagen, stå vi i en mycket bättre ställning, än vi gjorde vid fjolårets behandling, så till vida att vi nu hava klart för oss, att såväl riksdagen som kyrkomötet enats på en punkt, som onekligen är den avgörande och viktigaste punkten i denna fråga, nämligen att man från båda hållen erkänt och gått in för riktigheten av att det jordfästningstvång, som för närvarande råder i landet, bör upphöra. På den punkten har icke något motstånd rests vare sig i riksdagen eller kyrkomötet. Och det är en omständighet, som man kan konstatera med tillfredsställelse.

Den fråga, som det nu gäller, är onekligen en mindre viktig detalj i det stora förslaget, men det är ju alldeles klart, att den dock har en viss betydelse i det läge, vari den kommit. Det är redan sagt förut från frikyrkligt håll, att aldrig något krav rests rörande de frikyrkligas rätt att få använda kyrkokalerna till sina begravningar. Och det är riktigt. Men det kan ju hända, att det dock finnes andra hänsyn, som man bör och måste taga. Och jag tänker då på, vad herr Bengtsson i Norup nyss citerade ur utskottets utlåtande nämligen: »Det lär vara ett allmänt önskemål, att en vidsynt och försonlig uppfattning av hithörande spörsmål alltmer må göra sig gällande».

Det kanhända förefaller djärvt av en lekman att försöka kritisera en formulering, som icke allenast är godkänd utan t. o. m. föreslagen av lagrådet, men jag tycker dock, att om man väger dessa båda olika föreslagna formuleringar mot varandra, så är det förslag, som föreligger i propositionen, alltså herr statsrådets förslag, det som klarast och bäst utsäger, vad man vill. Det heter där: »och må vid sådan begravning kyrka upplätas, när särskilda skäl därtill äro», under det att lagrådets förslag, som vi alla sett, lyder: »men ej må vid sådan begravning kyrka upplätas, med mindre särskilda skäl därtill äro». Det förefaller mig, som om man med sistnämnda formulering i viss mån skulle först vidhålla, vad man vid kyrkomötet ville få fram, nämligen det absoluta förbudet mot kyrkas upplåtande. Men i samma andedrag kommer fortsättningen av satsen och medger vissa undantag. Jag fann sålunda, att denna formulering av lagtexten, enligt mitt sätt att se, var mindre lycklig, och därför ställde jag mig, som sagt, på den sida, som jag gjort.

Nu tillhör jag också dem, som önska, att denna fråga skall kunna lösas i samförståndets tecken. Jag tror, att ingen av oss önskar riva upp någon strid på denna punkt i onödan. Ehuru jag, som sagt, biträtt utskottsmajoritetens förslag till formulering, skall jag därför efter herr statsrådets förklaring och då det är mycket troligt, att det på den vägen är lättare att få frågan slutligt avgjord, med mycket stort jämnmod finna mig i, om kammaren bifaller herr Larsons i Lerdala reservation.

Jag vill med avseende på motiveringen i den av herrar Hederstierna m. fl. avgivna reservationen säga, att den förefaller mig vara omöjlig att godkänna, då man där anger snöstormar och andra livsfarliga omständigheter såsom de enda skäl, som skulle möjliggöra ett medgivande av kyrkornas upplåtande. Därför hoppas jag, att kammaren, då den nu troligtvis går in för lagrådets formulering på denna punkt, gör det med strykande av den motivering, som föreligger i herrar Hederstiernas m. fl. reservation.

Jag har, herr talman, intet yrkande.

Herr **Christenson** i Södertälje: Herr förste vice talman! I anledning av vad som här under debatten förekommit och särskilt med hänsyn till herr departementschefens förklaring i ärendet skall jag, för att man i denna fråga skall hava möjlighet att uppnå samförstånd och komma till ett enigt beslut, be att få ändra mitt yrkande så, att jag yrkar bifall till herr Hederstiernas m. fl:s reservation med uteslutande av motiveringen.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till samma hemställan, dock med godkännande, i fråga om avfattningen av 8 § 2 mom. i lagförslaget, av det förslag, som innefattades i den av herr V. Edward Larson avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i sistnämnda proposition.

§ 8.

Vid nu skedd föredragning av andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående gynnande av avsättning för de blindas tillverkning vid upphandling för det allmännas behov blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

Jämlikt § 63 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag av protokollet delgivas första kammaren.

*Om ändring
i lagen
angående
jordfästning.
(Forts.)*

§ 9.

Ang.
ersättning åt
vissa Privat-
bankens fordringsägare för
förluster
genom bankens
konkurs.

Därnäst i ordningen var å föredragningslistan uppfört andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 4, i anledning av väckt motion angående utredning i fråga om ersättning åt vissa Privatbankens fordringsägare för förluster genom bankens konkurs.

Uti en inom andra kammaren väckt och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 347, hade herr *Fjellman m. fl.* föreslagit, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående Privatbankens insättares begäran samt innehavares av Privatbankens icke till fullo inlösta postremissväxlar begäran om ersättning för deras genom Privatbankens konkurs lidna förluster.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Laurén*, vilken instämt i utskottets hemställan, men till stöd för sin mening åberopat särskild motivering.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr **Fjellman**: Herr talman. mina damer och herrar! I skolorna och hemmen söka vi lära våra barn, att vägen till lycka och välstånd går genom arbete och sparsamhet. Har man kunnat spara ihop en liten slant, skall man taga väl vara på densamma, så att man kan hava nytta av den, när man blir gammal, och icke behöva ligga samhället till last. Det säkraste och bästa sättet att förvara penningar har man alltid ansett vara att sätta in dem i en bank. Där ligga de lika säkert i förvar som i en sparbössa, har man hållit före. Det har också visat sig, att den åsikten varit riktig, ty under de senaste årtiondena har det icke hänt, att någon insättare i en bank, som staten beviljat oktroy och övervakat med bankinspektionen, förlorat ett öre.

TVå personer, som jag känner, hade varit lika skötsamma och ordentliga, ifrån det de varit barn. De hade börjat spara redan som små och båda hade lyckats samla ihop en liten slant. Den ena satte in sina penningar i Lantmannabanken, och den andra satte in sina i Privatbanken. Så kom kristiden och gick obarmhärtigt fram över vårt land, och båda dessa banker kommo på obestånd. Den ena av dessa personer, den som hade sina penningar i Privatbanken, förlorade; men den andre, som hade sina penningar i Lantmannabanken, klarade sig, därigenom att staten trädde hjälpande emellan. År 1924 framhöllo vi i en motion detta förhållande för riksdagen. Utskottet avstyrkte densamma, och kammaren följde utskottet. Sedermera fingo emellertid Privatbankens intressenter en del att tänka på, när det visade sig, att staten sträckte sin hjälpande hand icke endast till insättare i bankerna utan även till aktieägarna. Ty något annat kunde man väl icke säga det vara, när staten tillät en marginal mellan inlånings- och utlåningsräntorna, så stor, att en massa avskrivningar och förlustbringande rekonstruktioner av bankerna därigenom kunde undvikas. Den motion, som väcktes vid 1925 års riksdag, lände till lika litet resultat som den, vilken väcktes året förut. Under förra året har det visat sig, att det blivit en ren praxis från statens sida att taga hand om banker, som råkat i svårigheter. Vi hava sålunda sett, hur både Nordiska handelsbanken och Jämtlandsbanken på senare tider hjälpts av staten. På grund därav återkomma vi i år igen med vår motion.

Vad är det då för skäl, som göra, att staten icke vill hjälpa dessa, de enda sparkasseinsättare, som förlorat? Jo, riksdagen säger, att denna hjälp är av annan art än den, som kommit de andra bankerna till del. Den hjälp, som

Privatbankens intressenter begära, är en ren gåva, som staten icke kan få tillbaka något av, då däremot hjälpen till andra banker är en »hjälp till självhjälp» — som det så vackert heter —, vilken staten en gång kan återfå. Men är det verkligen så säkert, att staten kan få igen denna »hjälp till självhjälp», som den bestått andra banker? Jag såg för några dagar sedan i en tidning, huru Kreditkassan icke bara hjälper banker, som råka i svårigheter, utan även hjälper industribolag. Jag såg i »Affärsvärlden», huru Kreditkassan engagerat sig för stora summor i vissa järnindustribolag, såsom Fa-gersta bolag m. fl. Där stod bland annat, att Kreditkassan hade ringa eller ingen säkerhet för sin fordran. Jag undrar, huruvida det är så säkert, att staten får igen denna »hjälp till självhjälp», som den så villigt stöder andra affärsbolag med? Nej, skälet varför riksdagen icke vill hjälpa Privatbanken är helt enkelt det, som den ärade ordföranden i femte tillfälliga utskottet påpekat. Han bör vara mer sakkunnig än någon annan i denna kammare i denna fråga då han tre år å rad handlagt densamma. Han skriver i sin reservation: »Kreditkassans fortsatta verksamhet leder även till det antagandet, att om Privatbankens fallissemang inträffat senare än det gjorde, hade troligen hjälp lämnats även till denna banks rekonstruktion.» Hade detta fallissemang för Privatbanken inträffat några månader senare, i förfölj eller i fjol, hade förvisso icke hjälp uteblivit. Men som det nu är, anser sig staten kunna *undandraga sig* denna hjälp eller utbetalning. Men jag kan icke finna annat, än att det är mycket olämpligt, att staten går i spetsen för ett sådant åskådnings-sätt, särskilt i dessa tider, då affärsmoralen lämnar åtskilligt övrigt att önska.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till min motion.

Häruti instämde herrar *Olsson* i Berg och *Månsson* i Erlandsro samt fru *Nordgren*.

Herr Laurén: Herr talman! Jag har i likhet med utskottets övriga ledamöter kommit dithän, att jag avstyrkt ett bifall till motionen i fråga. Men jag har beträffande motiveringen haft en annan åsikt än utskottet, och det är den, som den föregående ärade talaren nämnde, nämligen att jag finner det förklarligt, att motionärerna gång efter annan komma igen med sin framställning om understöd till Privatbankens insättare.

Jag får understryka, vad han sagt beträffande Kreditkassans hjälpverksamhet åt olika håll, nämligen att den icke sträcker sig blott till bankerna utan även synes komma att gå in på industriens område. Särskilt vad det gäller den stora fusionen inom järnbruksindustrien tycks Kreditkassan även vara intresserad, och kanske icke i så goda papper som mera i sämre, nämligen aktier, vilka icke tyckas värda särskilt mycket.

Men jag kan icke gå ifrån, att det är en liten artskillnad mellan Privatbanken och de banker, som Kreditkassan hjälpt. Det är nämligen så, som herr Fjellman även berörde, att Privatbankens konkurs är en avslutad sak, under det att Kreditkassan bildades för att stödja banker, som icke själva kunde bestå i konkurrensen. Det är ju givet, att om staten skulle gå in för en hjälp i det här fallet, och en undersökning skulle visa, att det vore en del av dessa insättare, som verkligen behöfde hjälp, så skulle denna hjälp få karaktären av rent understöd. Men konsekvensen av detta kan man för närvarande icke riktigt överskåda. Man kan nämligen tänka sig, att det finns en hel del sammanslutningar, som under kristiden hava lidit förluster, och vilka i en eller annan form sedan komme att taga ett beslut i den riktning motionärerna föreslå som prejudikat och påkalla statens hjälp.

Med dessa konsekvenser för ögonen har jag icke kunnat komma till annat

*Ang.
ersättning åt
vissa Privat-
bankens fordringsägare för
förluster
genom bankens
konkurs.*

(Forts.)

Ang.
ersättning åt
vissa Privat-
bankens ford-
ringsägare för
förluster
genom bankens
konkurs.
(Forts.)

slut än utskottet och ber därför herr talman, att få yrka avslag på motionen med godkännande av den motivering, jag i min reservation anför.

Herr Paulsen: Herr talman! Det är ju självklart, att när denna fråga för tredje gången ligger till kammarens avgörande, är det icke möjligt att komma med synpunkter, som icke tidigare framlagts, och frågan hade väl icke alls kommit fram ånyo, om icke staten måst träda emellan för att lägga affärerna till rätta för ytterligare en bank, nämligen Nordiska handelsbanken. I bankinspektionens yttrande av den 26 januari 1924 anfördes, att det skulle ligga en principiell skillnad mellan förutvarande fall, då det gällde övertagande av engagemang från en bank, som skulle rekonstrueras, och det föreliggande fallet. Skillnaden skulle bestå däri, att vid övertagande av engagemang gällde det att bereda banken möjlighet att själv klara upp sina affärer, under det att i detta fallet det skulle vara en ren gåva från statens sida till Privatbankens insättare. Teoretiskt sett kan ju detta givetvis vara alldeles riktigt, men ser man närmare på saken, finner man, att all sannolikhet talar för att varje övertagande av engagemang skall medföra förlust. Om exempelvis Lantmannabanken skulle avvecklat år 1923, undrar jag, om den bankens insättare fått större utdelning än den som kommit Privatbankens insättare till del; och vad vidkommer övertagandet av engagemang från Nordiska handelsbanken, är väl förlust oundviklig.

Under sådana omständigheter finner jag det vara riktigt att säga, att varje statens övertagande av engagemang kan i viss mån betraktas som gåva, och under sådana förhållanden finnes det ingen principiell skillnad mellan det som skett förut och det som nu föreslås skola ske. Då är det heller icke att förundra sig över, att Privatbankens insättare fråga sig, varpå det kan bero, att staten övertagit det ena förlustbringande engagemanget efter det andra för att hjälpa vissa banker, när man icke ens vill vara med om att göra någon utredning i deras fall.

Ingen människa lär väl vilja bestrida, att det är av utomordentligt stor betydelse för det ekonomiska livet i vårt land, att den stora allmänheten har förtroende för de banker som finnas. Att man även från statsmakternas sida sett saken på det sättet, visas bäst av de mycket noggranna föreskrifter, som lämnats för drivande av bankverksamhet för att trygga insättarnas medel, och för att ytterligare öka och befästa denna trygghetskänsla har skapats ett särskilt statsorgan, bankinspektionen.

Under sådana omständigheter är det icke att förundra sig över, att människorna i detta land, som före Privatbankens fall aldrig hört talas om någon bankkrasch här i landet, fått den uppfattningen, att alla banker äro fullt säkra och att det varit fullständigt likgiltigt, vilken bank man skulle placera sina pengar i, bara det var i bank. Därför har det också blivit beroende på en ren slump, om besparingarna hamnat i en bank som varit säker eller i en bank som varit fallfärdig. Jag är för min del fullständigt övertygad om, att hade Privatbanken fallit efter det de stora bankkrascherna börjat och efter Kreditkassans tillkomst, så hade Privatbankens insättare även fått statshjälp. Under sådana omständigheter finner jag det vara riktigt, att man från statens sida gör vad göras kan för att åtminstone utreda hur härmed förhåller sig. Denna utredning får sedan leda till vilka resultat som helst, men efter en sådan utredning kan man åtminstone icke komma och säga, så som Privatbankens insättare nu med fullt fog säga, att anledningen till att de icke erhöilo statshjälp var den, att Kreditkassan icke var bildad vid tiden för Privatbankens fall.

Herr talman, det är farligt, när i ett land en hel del människor fått den uppfattningen, att man från statsmakternas sida mäter människorna med olika

mått, och att rättvisan är ett tänjbart begrepp, som handhaves allt eftersom det passar sig i varje särskilt fall, och jag är rädd att den uppfattningen sprider sig, om vi underlåta att vara med på denna billiga begäran om utredning som här föreligger.

Jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till motionen.

Med herr Paulsen förenade sig herr *Jönsson* i Revinge.

*Ang.
ersättning åt
vissa Privat-
bankens for-
dringsägare för
förluster
genom bankens
konkurs.
(Forts.)*

Herr Blomquist: Herr förste vice talman! Privatbanken hörde till dem som under kristiden bedrevo allt annat än tillförlitliga affärer. Det visade sig att med Privatbanken vore förenade brottsliga åtgärder från ledningens sida, som föranledde till att en av de ledande männen fick strängt fängelsestraff, just därför att han bedrivit falskari i denna bankverksamhet. Denna bank inställde betalningarna 1918, och 1919 gick banken i konkurs. Efter utredningen av denna konkurs befanns det ju i alla fall, att fordringsägarna fingo icke mindre än nära 77 % av de medel som de hade placerat i banken. De förlorade alltså icke mer än cirka något över 23 %, och jag undrar, huru många av kristidens penningplacerare som fingo så stor behållning av sina penningar som just dessa fingo. När frågan kom före första gången 1924 här i riksdagen, gjorde vi i utskottet en mycket grundlig utredning, och underkastade denna fråga en mycket ingående prövning; bl. a. hördes såväl bankinspektören som justitieombudsmannen, och vi kommo till den bestämda uppfattningen, att något annat än ett avslag på framställningen i vad den gällde att staten skulle ikläda sig några förbindelser till insättare och dylika intressenter i Privatbanken icke kunde förekomma. Riksdagen tog även 1924 bestämt avstånd från motionärernas ståndpunkt och biföll enhälligt utan votering utskottets hemställan. Motionen kom åter vid föregående års riksdag. Denna kammare tog då lika enhälligt bestämt avstånd från motionen och gick även den gången med på utskottets hemställan.

Nu hava motionärerna kommit återigen för tredje gången, och denna gång har även herr Paulsen blivit förspänd den vagn, som skall draga Privatbankintressena på det torra. Emellertid har utskottet funnit, att ingen som helst anledning föreligger för, att riksdagen nu borde intaga en annan ståndpunkt än den gjort två gånger förut. Ingenting har inträffat, som motiverar ett annat ståndpunktstagande. Här har sagts, att därför att ett par andra banker nyligen hava fått hjälp från Kreditkassan skulle detta motivera, att även Privatbankens intressenter borde få hjälp, men det är en betydande skillnad mellan detta företag och de banker, som nu fått hjälp genom Kreditkassan. Privatbanken är ju satt ur funktion. Redan 1919 gick den i konkurs, och dess verksamhet upphörde. De banker som nu hjälpts av Kreditkassan äro sådana banker, som det varit meningen skulle rekonstrueras och fortsätta sin verksamhet, och detta är en betydande skillnad. Det skulle ju bliva en fullkomligt ny princip, som riksdagen skulle gå in för, om den skulle bevilja medel för denna banks insättare. Det skulle bliva en ren gåva från statens sida, som alldeles säkert skulle komma att medföra ganska ödesdiga principiella verkningar i framtiden, och jag tror icke riksdagen vill slå in på den vägen att ge på hand, att även för framtiden insättare och bankintressenter i denna ställning skulle få hjälp.

Nu har utskottets reservant visserligen i sak kommit till utskottets slutliga ståndpunktstagande, men han har i alla fall velat ge utskottets motivering en något mildare form. Jag anser för min del, att denna kammare bör intaga *samma bestämda ställning* till denna fråga, som den har gjort tidigare. Riksdagen bör icke sväva på målet utan säga bestämt ifrån, att det är fullt i kon-

Ang. ersättning åt vissa Privatbankens födringsägare för förluster genom bankens konkurs.
(Forts.)

sekvens med att riksdagen *en gång för alla sagt ifrån*, att ingen hjälp här skall ifrågakomma.

Jag vill därför hemställa, herr förste vice talman, att kammaren måtte biträda utskottets hemställan i förevarande fråga.

Herr **Fjellman**: Då herr Blomquist nämnde om de fula affärer, som drivits av Privatbanken, så undrar jag egentligen, om icke detta även varit fallet med flera andra banker än Privatbanken. Att många haft ljusskygga affärer under den tiden är nog säkert, men jag förstår icke, varför insättarna skola bli lidande på den saken; dessa kunde väl icke veta om, huru det var ställt i detta avseende. Så sade herr Blomquist, att insättarna fingo 77 %. Vilka insättare hava fått det frågar han? Jag ber ännu en gång att få påpeka, att ingen som satt in sina pengar på sparkassa i någon bank under de senaste tiotalen år hava förlorat penningar mer än dessa.

Till slut säger herr Blomquist, att ingenting har inträffat under det senaste året, som giver anledning till ändrade åsikter. Jo, det har inträffat mycket, den ena banken efter den andra har råkat i svårigheter, och Kreditkassan har alltjämt trätt emellan. Det har sålunda inträffat en hel del.

Jag ber att få vidhålla mitt yrkande.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner på 1:o bifall till utskottets hemställan, 2:o bifall till det av herr Laurén under överläggningen framställda yrkandet samt 3:o bifall till den i ämnet väckta motionen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Ang. antagande av ett världsspråk.

Slutligen upptogs till behandling andra kammarens femte tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av väckt motion angående svenskt initiativ till en förutsättningslös överläggning om behovet av ett världsspråk samt om vilket språk bör upphöjas till världsspråk.

Uti en inom andra kammaren väckt och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 346, hade herr *Hage m. fl.* föreslagit, att riksdagen ville an hålla, att Kungl. Maj:t måtte hos Nationernas förbund eller annorledes taga initiativ till en förutsättningslös överläggning dels om behovet vid sidan av modersmålet av ett världsspråk, avsett att antagas genom mellanfolklig överenskommelse och inläras i alla världens skolor, dels ock om vilket språk borde upphöjas till världsspråk, antingen ett visst gammalt nationalspråk eller ett nybildat hjälpspråk.

Utskottet hemställde, att andra kammaren måtte för sin del besluta, det riksdagen ville an hålla, att Kungl. Maj:t måtte taga initiativ till en förutsättningslös internationell överläggning:

dels om behovet vid sidan av modersmålet av ett världsspråk, avsett att antagas genom mellanfolklig överenskommelse,

samt dels om vilket språk borde upphöjas till världsspråk, antingen ett visst gammalt nationalspråk eller ett nybildat hjälpspråk.

Reservation hade emellertid avgivits av herrar *Johansson* i Väby och *Wirsell*, vilka låtit anteckna, att de hemställt, att utskottet måtte avstyrka motionen.

Utskottets hemställan föredrogs. Därvid yttrade:

Herr **Johansson** i Väby: Herr förste vice talman! Den fråga som här föreligger till behandling på grund av två motioner, en i första och en i andra

kammaren, väckta av herrar Lindhagen och Hage, är ingen ny fråga här i kammaren; om jag icke misstar mig, är det åttonde gången, som den föreligger till behandling här, och ännu stå vi och stampa på samma fläck. Det måtte således vara en särdeles tungkörd fråga.

Jag medger gärna, att det skulle vara till mycket gagn, om vi kunde få ett språk gemensamt för de olika nationerna, men om det kan vara så mycken nytta vad beträffar Sveriges vidkommande, att riksdagen bör taga initiativet, och kan det anses lämpligt att riksdagen i en skrivelse till Kungl. Maj:ts regering uppdrager åt densamma att företaga en förutslättningslös utredning i frågan?

Frågan förefaller mig motbjudande främst på grund av den anvisade vägen, att det skulle vara Nationernas förbund som skulle utreda den. Jag förmenar, att det icke nu är rätta tiden att kasta in denna fråga för behandling i Nationernas förbund. Jag tror, att det är tillräckligt mycket som tager förbundets tid i anspråk för närvarande.

En annan sak som gör, att frågan förefaller motbjudande, är förslaget, att språket skulle som läroämne införas i alla världens skolor. Har nu Sveriges riksdag tagit initiativ i frågan, så är det klart, att det i första hand skulle bliva ett läroämne i våra skolor. Nu är det tyvärr så, att skolväsendet på sista tiden undergått en alltför hastig utsvällning, vilket i stor omfattning alstrat ovilja mot detsamma, jag förmodar, att om ett sådant ämne som ett världsspråk skulle tillkomma, det må vara esperanto eller något annat språk, skulle skolan komma i ännu mera ogynnsamt läge i nämnda avseende. Mångfalden av läroämnena i våra skolor gör, att undervisningen brister i grundlighet, och det är beklagligtvis så att högst viktiga ämnen fått makas åt sidan för mindre viktiga.

En annan sak som också bör beaktas är, att till följe de olika dialekterna nationerna emellan det skulle bliva mycket svårt att förstå varandra. Även inom samma land, kan det vara ganska svårt att förstå varandra på grund av nämnda förhållande. Det är ju så, att på västgötabänken kan en mindre snabbtänkt individ hava ganska svårt att följa med, då herrarna på skånebänken komma riktigt i farten i debatten, och jag förmodar att skulle dessa anföranden hållas på esperanto, skulle det bli än värre. Med anledning av förvarande fråga tar jag mig friheten att anföra ett yttrande i ämnet av första kammarens första tillfälliga utskott, där det heter, »att det torde väl t. ex. knappast kunna anses sannolikt, att Förenta staterna och England skulle befinnas villiga att förorda inlärande i världens alla skolor av exempelvis esperanto, då engelska redan nu är modersmålet för omkring 200 miljoner människor».

I femte tillfälliga utskottet har jag vid behandlingen av frågan under överläggningarna yrkat avstyrkande av motionen, och jag har icke ändrat åsikt sedan dess. Därför tar jag mig friheten att även i kammaren yrka avslag på såväl motionen som utskottets hemställan.

Herr Engberg: Herr talman! Möjligen skulle man kunna inskränka sig till att instämma med den föregående ärade talaren, som i mångt och mycket hade riktiga och sunda synpunkter på det föreliggande ärendet. Det sätt, varpå utskottet har försökt lösa sin uppgift, föranleder dock ett par reflexioner även av annat slag. Utskottet har den här gången givit sitt utlåtande sken av att vara så att säga ett tillrättaläggande av ärendet, med hänsyn tagen till i det förgångna gjorda erinringar, och vid en hastig genomläsning av utskottsutlåtandet skulle man kanske komma till den uppfattningen, den fullständigt falska uppfattningen förresten, att här vore måhända ändå en väg, som vore framkomlig, och en väg som andra kammaren inte borde hesitera för

Ang.
untagande
av ett
världsspråk
(Forts.)

Ang.
antagande
av ett
världsspråk.
(Forts.)

att beträda. Jag ber då att få fästa uppmärksamheten på huru man här har sammanblandat två saker. Man har två yrkanden. Det ena går ut på behovet vid sidan av modersmålet av ett världsspråk, avsett att antagas genom mellanfolklig överenskommelse. Det andra yrkandet går ut på att utreda vilket språk som skulle upphöjas till världsspråk, antingen ett visst gammalt nationalspråk eller ett nybildat hjälpspråk. Det är alltså två alternativ, *antingen* ett av de levande språken *eller* ett konstgjort språk.

Jag ber här att få säga, att det första alternativet kunna vi först som sist utesluta, om vi vilja träffa en internationell överenskommelse. Antag, mina damer och herrar, att det skulle inträffa, att man skrev från riksdagen i överensstämmelse med utskottets hemställan. Vad skulle då äga run? Ja, om vi få tro vad utskottet säger på sidan tre, känner ju utskottet en viss tvekan, men drar för säkerhetens skull ändå till med följande: »Det torde vara vanskligt att bedöma den mest lämpliga formen för internationellt initiativ och, särskilt då världsspråkssträvandena i en del länder synas hava kommit betydligt längre än hos oss, skulle det måhända vara lämpligast att till en början hos sådana länder undersöka möjligheterna för understöd vid förslag om internationell samverkan.»

Var och en förstår vid närmare eftertanke, att här åsyftas de s. k. konstgjorda språken, ty mig veterligen föreligger icke i något land någon strävan eller någon sammanslutning för att göra ett levande språk till internationellt hjälpspråk. Antag då alltså, att man emellertid här skulle komma fram med tanken att göra ett levande språk till världsspråk; vi kunna ju tänka oss en internationell utredning med en representant för Frankrike, en representant för Storbritannien och en representant för Tyskland. Varenda människa förstår, att om fransmannen sitter där, håller han på franskan som världsspråk, engelsmannen håller med lika stor säkerhet på engelskan och tysken håller med lika stor säkerhet på tyskan, och de skulle hellre låta hänga sig upp och ned än de skulle släppa sina språk som världsspråk. Tror verkligen andra kammaren på möjligheten av ett sådant fantasteri, som att man skulle kunna åstadkomma en internationell utredning om ett levande språk som hjälpspråk? Jag tror det icke. Och antag, att vi i enlighet med utskottets intentioner på sid. 3, om jag däri skulle inlägga den tolkningen, att man skulle känna sig för beträffande en utredning av möjligheten av ett levande språk som världsspråk, antag, säger jag, att vårt sändebud i t. ex. Paris kom upp till den franske utrikesministern och framställde den proposen, huruvida man inte skulle kunna tänka på tyskan eller på engelskan som världsspråk. Jag föreställer mig, att det även med iakttagande av hela den franska artigheten skulle bli ganska svårt att icke köra vederbörande på dörren.

Man skall inte vara blind för att hela denna tankegång att träffa en internationell överenskommelse om ett levande språk som världsspråk icke är bara barnslig, den är fullkomligt orimlig. Jag tror, att de illustrationer, som vi nu ha sett prov på hur känslig den nationella fåfängan är, borde säga oss, att det är fulkomligt otänkbart att åstadkomma ett positivt resultat på denna väg. Men då återstår, som var och en inser, endast den andra vägen, att träffa en överenskommelse om ett konstgjort språk som världsspråk. Man gjorde ett försök år 1900, då man efter den stora Parisutställningen tillsatte den kommitté, som skapade det hjälpspråk, som heter ido, man har vidare haft volapük och esperanto och det finns en rad av dylika hjälpspråk. Jag vill inte ett ögonblick, herr förste vice talman, förneka dessa hjälpspråks betydelse speciellt som *skriftliga* hjälpmedel. Inom handeln och kommersen kunna de givetvis ha sin betydelse, och jag tror också, att man kanske på vissa kongresser kan göra sig förstådd med dylika språk. Men att sätta igång med en utredning, någon slags internationell utredning, till på köpet med svenskt initia-

tiv, för att få folken att ena sig om ett dylikt konstlat världsspråk, finner jag vara en lika hopplös och opraktisk utväg som i det förra fallet. Jag anser, att om det finns intresse för att dylika konstgjorda språk må läras, vore det en rimligare väg om intressenterna gjorde sig påminta hos statsmakterna med anhållan exempelvis av pekuniära understöd för dylika föreningar. Jag vill inte säga, att jag för min del skulle rösta för bifall till en sådan anhållan, men jag vill säga, att jag skulle finna den vara rimlig, logisk och riktig, under det att den väg, som här är anvisad, uppriktigt sagt för mitt sätt att se är fullkomligt lik det betänkande, som vi i dag hade anledning att beteckna som ett skönlitterärt betänkande. Den vägen är inte lämplig, och jag tror, att andra kammaren inför en kritisk opinion icke skulle kunna stå till svars med att skriva till Kungl. Maj:t på dessa lösa boliner. Därför ber jag att få hemställa om avslag.

*Ang.
antagande
av ett
världsspråk.
(Forts.)*

Herr Laurén: Herr talman! Efter den kritik, som utskottets utlåtande nu har fått, borde det i detta laget egentligen inte vara mycket kvar av det samma, men jag ber likväl få taga kammarens tid i anspråk en stund för att försöka försvara utskottets utlåtande.

Vad beträffar herr Johanssons i Väby yttrande anförde han såsom ett huvudargument, att de som tala esperanto skulle få svårt att förstå varandra. Jag tror inte, att förslaget går i den riktningen, att det skall bli svårare att förstå varandra än nu utan tvärtom. Den ärade talaren vet kanske bättre än jag, att en gång i tiden de olika språken uppkommo därigenom att folken blevo högfärdiga och skulle bygga ett torn, som skulle räcka ända upp i himlen, och så kom språkförbistringen till som straff för högmodet. Nu gäller det att försöka taga bort denna högfärd och åter ena folken så mycket som det kan gå genom ett gemensamt världsspråk. Och det skulle ju kunna hända, att om inte alla förstå skåningarna, när de tala skånska, så skulle månända många, åtminstone utomlands, förstå dem, om de talade esperanto eller något annat hjälpspråk. Här i andra kammaren tror jag dock icke, att vi behöva taga till hjälpspråken för att förstå varandra.

Vad herr Engbergs anförande beträffar, märkte jag, att herr Engberg sedan i föl och sedan de föregående tillfällen, då denna fråga varit före, fått en något ändrad syn på densamma. Han medger till och med, att ett sådant hjälpspråk skulle vara lämpligt vid vissa tillfällen. Det har framhållits förut, att särskilt vid kongresser och dylikt skulle ett hjälpspråk kunna vara till nytta, varigenom det bereddades tillfälle för de människor, vilka ej varit i sådana omständigheter att de kunnat lära sig de tre kulturspråken, att delta i dylika kongresser. Men har man ett hjälpspråk, har det sagts mig av personer, som äro förtrogna med särskilt esperanto, låter det sig mycket väl göra att vid dylika tillfällen använda ett sådant.

Herr Engberg har hoppat över en sak i vårt utlåtande, när han kritiserar utskottet därför att det sagt, att ett nationalspråk möjligen skulle kunna komma till användning som världsspråk. Herr Engberg har själv vid ett tidigare tillfälle förordat latinet, och utskottet har heller icke velat utesluta punkten om de nationella språken ur den föreliggande motionen. Men utskottet säger tydligt ut, att det för sin del är förvissat om, att ett nu levande språk icke kan upphöjas till världsspråk. Det skulle naturligtvis vara att ge ett land ett försteg framför alla andra, som ingen skulle vilja vara med om. Och då här talas endast om en förutsättningslös utredning, ha vi i detta fall följt motionen.

Utskottet stöder sig i sitt utlåtande på en auktoritet på området, som jag för min del åtminstone anser betyder mer än de talare, som här ha kritiserat konstspråken. Det är den nu avlidne professor Noreen. Och om kammarens

*Ang.
antagande
av ett
världsspråk.
(Forts.)*

ledamöter göra sig besväret att läsa andra stycket på sidan två i utskottets utlåtande, skola ledamöterna också finna, att denne språkman, vars utsago väl får tillmätas stor betydelse, förordar just ett konstgjort språk som världsspråk.

Det är för övrigt märkligt att just från de håll, där språkliga kunskaper finnas, möter tanken på ett konstgjort världsspråk det största motståndet. Man skulle nästan kunna säga, ehuru jag knappast vågar använda uttrycket, att det är en andlig yverborehet, som här talar. Det är ett skräväsen, där man inte vill släppa fram några andra. Nu är dock faktiskt så förhållandet, att en person, som inte haft tillfälle att studera ett främmande språk, genom att lära sig ett konstspråk kan komma i förbindelse med en stor del av yttervärlden, och då bör detta väl ändå inte förmenas honom. Det är en sådan demokratisk läggning i detta krav på ett världsspråk, att jag icke förstår, att just de personer, som i andra fall på flera sätt genom föreläsningar, kurser m. m. försöka hjälpa dem, som stå lägre beträffande utbildning, skola sätta sig emot denna utveckling. Det fanns visserligen en liten ljusning i herr Engbergs anförande, när han hänvisade dem, som ivrade för dessa hjälpspråk, att begära statsanslag för sina strävanden, men han släckte förhoppningen genom ett förbehåll som kanske måste tolkas så att han även komme att rösta emot ett dylikt anslag.

Ett inlärande av ett konstgjort språk är, som jag nyss sade, ett sätt för dem, som icke förmått inhämta ett eller flera främmande levande språk, för att i någon mån kunna meddela sig med en större allmänhet. Nu är det sant, att detta konstspråk ännu inte har så stor utbredning. När det möter motstånd från alla håll, är detta inte heller så märkvärdigt. Men jag tycker ändå, att särskilt från deras sida, som ha varit i tillfälle att sätta sig in i de levande språken, borde det åtminstone göras ett försök att hjälpa de personer, som vilja skaffa sig en kunskap om ett konstspråk. Deras motstånd förstår jag icke.

Jag har tre gånger förut varit i tillfälle att inom detta utskott hemställa om bifall till motioner i sådan riktning och har icke ändrat mening under åren. Jag vill därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindskog: Herr talman! Den föregående ärade talaren talade om Babels torn och menade, att det var på grund av vår högfärd, som vi hade fått de många språkens olyckor. Jag är ledsen över att behöva frukta, att om nu den svenska riksdagen låter basunera ut för hela världen, att vi skola riva ner Babels torn och införa ett konstgjort språk som världsspråk, kommer man överallt att tro, att högfärdens ande inte är borta ens från vårt eget land.

Den motion, som här är den grundläggande, är ju den av herr Lindhagen i första kammaren väckta. Jag antager, att kammarens ledamöter icke, åtminstone icke allesammans, ha läst igenom den motionen. Därför skall jag tillåta mig att något belysa den argumentering, som ligger bakom densamma, och eftersom den delvis adresserar sig till min ringa person, läsa upp en liten punkt i den. Herr Lindhagen gör för övrigt inte bara mig utan också mitt hus den äran att indragas i motionen. Han säger så: »Det är mig bekant, att talaren har en son, som intresserar sig för världsspråksfrågan och har en annan åsikt än sin fader. Detta belyser situationen. Den avspeglar den gamla motsättningen mellan fäder och söner, mellan gammal och ny tid.»

Nu skall jag inte närmare draga in min son i debatten, men denne min son, som känt sig utomordentligt smickrad av den uppmärksamhet, som herr Lindhagen ägnat honom, har bett mig framföra till herr Lindhagen den hälsningen — jag vet inte om herr Lindhagen är närvarande här — att han visser-

ligen har haft ett mycket stort intresse för världsspråksfrågan, men att han har kommit till den deciderade uppfattningen, att det är fullkomligt omöjligt med ett världsspråk. Detta argument torde sålunda bortfalla i nästa års motion, och min son torde därmed också vara avförd från dagordningen.

Nu vidrörde emellertid herr Lindhagen i detta sammanhang ännu en annan fråga. Han säger om mig, att »talaren instämde ock i herr Engbergs mening om svårigheterna för olika folk att förstå varandra, om de talade esperanto eller ido. Ehuru språkman nämnde icke heller Lindskog, varför det skulle bli mera begripligt, om man från olika länder talade engelska, tyska eller franska med varandra, trots deras svårare uttal.»

På denna herr Lindhagens hemställan till mig skall jag blott som svar berättat en liten historia, en liten sann historia, som tilldrog sig vid en interparlamentarisk kongress i Wien för en del år sedan. Då var där en parlamentariker — jag skall nöja mig med att blott säga, att det var en parlamentariker från ett av de nordiska länderna — som uppträdde med ett anförande på tyska språket. Och när detta anförande på tyska språket hållits, frågade ordföranden högt och tydligt inför församlingen, om det var någon som önskade en översättning till tyskan. Jag berättar denna historia blott för att visa, hur ett svar på denna herr Lindhagens framställning bör ges. Vad är det som gör, att man kan förstå tyska, engelska och franska? Jo, det är därför, att för dessa språk finnes ett stort språkområde, ett levande språkområde, och den som där gör sig förstådd, den kan i någon mån tala språket. Men den som däremot sitter hemma och kanske lär sig språket som autodidakt, finner till sin förvåning att ofta nog ingen människa i utlandet begriper honom, när han kommer dit. Och så är det, om var och en sitter hemma och läser esperanto också. Man märker till sin obegripliga förvåning, att man icke förstår någonting ändå, ty för esperanto finns det inte något enhetligt språkområde, som utgör regulator och kontroll på språket. Det kan sägas, att man kan ha ett botemedel för detta; det kunde finnas någon internationell kommitté, som skulle bestämma, att så och så skall ett ord uttalas. Ja, den som inbillar sig, att detta skall göra effekt känner sannerligen icke verkligheten. Det är ungefär på samma sätt med oss språkmän, som mycket väl veta hur latin skall uttalas. Jag har själv talat latin ganska mycket, fastän det nu är länge sedan. När jag en gång träffade en engelsman, som talade latin, så begrep jag ingenting. Han talade latin på engelska och jag talade latin på svenska. Och så skulle det gå var och en som skall tala esperanto, han talar esperanto på sitt eget språk och man kan inte förstå varandra.

Detta är sålunda det svar, som jag har att ge på herr Lindhagens direkta frågor till mig. I övrigt vill jag inskränka mig, då tiden är långt framskriden, till att helt instämma med herr Engberg i de synpunkter han framfört. Det är visserligen sant, att utskottet varit mycket försiktigare i år än förr i sin framställning, formellt försiktigare, då det har gått på linjen om en förutsättningslös utredning. Man skall utreda, om vi skola använda ett nationalspråk eller ett konstgjort språk, men både herr Lindhagen och utskottet äro i själva verket fullt på det klara med, att av politiska skäl är ett nu levande språk såsom världsspråk otänkbart, och man kommer sålunda tillbaka till den gamla förfjolarståndpunkten med det konstgjorda språket. Men för detta finns det inte några rimliga betingelser. Herr Lindhagen har framhållit i sin motion, huru nyttigt det t. ex. skulle vara, om vi skulle kunna avlasta språken från skolschemat. Ja, naturligtvis vore det underbart bra, om man skulle kunna göra det. Men, som det nyss nämndes från talarestolen, det finns åtminstone 200 miljoner människor i världen, som tala engelska, och tro herrarna, att dessa 200 miljoner engelsmän, som nu över hela världen göra sig förstådda på sitt engelska språk, och som inte i sina skolor behöva

*Ang.
antagande
av ett
världsspråk.
(Forts.)*

Ang.
antagande
av ett
världsspråk.
(Forts.)

läsa något annat språk och som oftast inte heller göra det, tro herrarna, att de godvilligt skulle gå med på att för våra vackra ögons skulle införa ett nytt obligatoriskt språk i sina skolor, på det att vi skulle kunna prata med dem på esperanto? Nej. Jag behöver blott peka på den stormaktspsykologi, som vi nu i dessa dagar så sorgligt lärt känna. Det är sannerligen inte tider nu för en tro på att världsmakterna skulle göra sådana våldsamma uppoffringar, som skulle gå ut över deras medborgares tid och intressen, att de skulle gå med på att lära sig ett språk, som de inte behöva lära sig. Detta är en ren orimlighet. Det är sannerligen i dessa dagar inte säsong för att besluta om en hemställan till världens nationer om att införa ett världsspråk, och jag ber, herr talman, att med dessa ord få yrka ett bestämt avslag på utskottets hemställan och avslag på motionen.

Herr Hage: Herr talman! Då jag varit med om att föra fram denna fråga i kammaren, så skall jag be att få säga några ord.

Jag ber då först att få fråga, huru det kommer sig, att man här så starkt polemiserat mot motionen, och därigenom polemiserar mot en del yrkanden och uttalanden, som redan avförts från debatten. Det är ju här icke fråga om motionen, utan vad vi här behandla är ju *utskottsutlåtandet*, och därför tycker jag det är rimligt, att man vänder sig mot detta utlåtande och icke mot motionen, eller åtminstone ej mot sådana delar av motionen, som utskottsutlåtandet ej velat binda sig för.

Efter denna allmänna reflexion med anledning av den förda debatten skulle jag vilja övergå till att taga upp till bemötande det påstående som här gjorts, att om ett sådant här internationellt språk, t. ex. esperanto, talas av representanter av olika nationer, exempelvis vid en kongress, så förstå icke den ena nationens medlemmar andra nationers. Detta påstående har här gjorts av reservanten. Vad visar detta påstående? Jo, det visar det, att den reservanten icke har läst motionen, och det tycker jag är ganska betänkligt, att behöva konstatera i fråga om en person, som suttit i utskottet och varit med om att behandla denna fråga. Om han läst motionen, så skulle han även hava funnit, att på sidan 29 i den är denna sak upptagen till behandling, och där är det konstaterat, att det har skett en utredning genom folkförbundets sekretariat. Av denna utredning framgår, att i en viss kongress 1911 i Antwerpen deltog 800 esperantister från 42 olika nationer. Det hölls då anföranden på esperanto, och efter varje anförande måste man fråga talaren om hans nationalitet, då det var omöjligt att urskilja densamma. Rapporten tillägger, att enligt erfarenheten olikheten i accent var så obetydlig, att det var omöjligt att urskilja den. Detta utlåtande från folkförbundets sekretariat sätter jag högre än både herr Engbergs och professor Lindskogs uttalanden i denna fråga. Det borde anses som ett officiellt dokument och tillmätas betydelse som sådant, då man skall taga ståndpunkt till den här frågan.

Sedan har man från motståndarnas sida varit inne på den omständigheten, att utskottet nu även tagit upp det spørsmålet, om man inte kunde tänka sig engelska språket som ett internationellt hjälpspråk. Ja, varför har utskottet gjort det? Jo, just därför, att man från motståndarnas sida anför det argumentet, när denna fråga förut varit på tal, att man icke tagit upp frågan om möjligheten att använda engelska språket i det här avseendet. Och nu när man har svarat från utskottets sida med att föreslå även det alternativet, då slår man ifrån sig med båda händerna och säger: nej, det går icke alls. Detta är enligt min mening inkonsekvent, då man således själv föranlett att spørsmålet har tagits upp, och sedan just på det håll, där man påyrkat detta, ej vill vara med om en utredning i den sak, som man själv tidigare framfört.

Jag skall icke vidare säga många ord i den här saken. Det kommer natur-

ligtvis att bli votering i frågan, och jag hoppas att, om det icke blir majoritet, det åtminstone blir mycket stor minoritet. För min del ser jag på motståndarna i den här saken ungefär på samma sätt, som man nu betraktar dessa medlemmar av bondeståndet, som en gång gingo emot förslaget om anläggande av järnvägar här i landet. Jag ser saken så, att en gång i framtiden skola de människor, som då leva, när de titta på det här protokollet av i dag, betrakta dem, som nu gå emot en utredning på den här punkten, på samma sätt som vi nu för tiden betrakta de riksdagsmän och medlemmar av bondeståndet, som en gång ansågo det vara fullständigt otänkbart att man skulle kunna anlägga järnvägar här i landet. Så säker är jag för min del på att denna tanke, att man till slut skall komma fram till ett internationellt språk, skall segra.

Från denna utgångspunkt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Eriksson i Stockholm: Herr talman! Jag ber till en början att få uttala mitt tack till utskottets majoritet för att denna trots vetskapen om den motvind, i vilken utskottet har att segla, i alla fall gått med på att i huvudsak tillstyrka den motion, som föreligger i denna fråga.

Det är ju nu två år sedan detta ärende sist behandlades i kammaren. Jag tillät mig då deltaga i debatten och sade någonting om att enligt min mening kommer världsspråkstanken att tränga sig fram, oavsett vilket beslut som fattas i denna kammare. Det är ungefär samma tanke, som herr Lindhagen i sin motion uttrycker med orden: »Det finns en fråga som är född med segerhuva»; och tillägger han: »denna fråga är världsspråksfrågan.»

Under de två år, som gått sedan dess, har världsspråksfrågan — jag ber att nu liksom förra gången få säga, att när jag talar om *världsspråk* så menar jag *hjälpsspråket esperanto* — sedan vi sist behandlade frågan, säger jag, har esperanto vunnit framsteg överallt i världen, tyvärr dock icke i detta lilla land, vars folkrepresentanter äro samlade i detta rum. Jag behöver bara erinra om att när telegrafunionens representanter för alla nationer i världen voro samlade till kongress i Paris under hösten förlidet år, så beslöts där, att esperanto skulle uppföras som klart telegrafspråk vid sidan av de nationella språken. Detta beslut i Paris vittnar mera om denna saks stora betydelse och betyder även mera för denna sak än det beslut, som kommer att fattas här om en stund.

Jag har personligen den uppfattningen, att den rörelse, som skall lösa världsspråksfrågan, är arbetarrörelsen. Och jag beklagar endast att det finnes representanter för arbetarrörelsen i vårt land; som gå emot en fråga av den räckvidd och den betydelse för arbetarklassen i hela världen, som denna fråga har. Jag kan ju förstå, att de privilegierade, de som hava möjlighet att tränga ut över världen genom sin kunskap i stora språk, kunna gå emot en fråga som denna. Men vad jag icke kan förstå, är att personer, som icke äro på samma sätt privilegierade och som således icke haft samma möjlighet att skaffa sig språkkunskaper, gå emot en fråga sådan som den nu föreliggande. Men jag måste säga här i detta sammanhang, att jag har i mitt stilla sinne, när jag åhört debatten, tyckt att det kan ibland vara en fördel att tillhöra en liten nation, ett litet folk och ett litet språkområde. Ty den debatt, som här har förts, den skulle ställa vårt land i en särklass, därest innehållet av den i vissa delar åtminstone, bleve bekant för en vidare publik ute i världen. Det är självfallet, att jag med dessa ord icke menar inläggen från den duett, som spelat på skånebänken. Ty den måste ju sägas stå i en helt annan klass än vad jag nyss ville antyda.

Varför jag närmast begärde ordet här, var emellertid för att avge en personlig protest mot ett uttalande av professor Lindskog. Vid förra tillfället,

Ang.
antagande
av ett
världsspråk.
(Forts.)

Ang.
antagande
av ett
världsspråk.
(Forts.)

då vi diskuterade detta ärende här, så yttrade professor Lindskog ungefär det, att det vore ett vanvett att tro att folk från olika länder skulle kunna förstå varandra, även om vi finge ett världsspråk. Ungefär samma tankegång utvecklar han i dag, då han säger, att man läser främmande språk hemma i sitt land, men till sin förvåning märker man, när man kommer ut, att man icke kan göra sig förstådd på detta främmande språk. Och han menar, att så kommer det att gå, om man får världsspråket esperanto. Jag har lärt mig esperanto fullständigt ensam utan någon lärare och utan att ta några som helst lektioner. Jag kom ut till Haag och träffade där en holländare. Det visade sig, att det icke var någon som helst svårighet för honom och mig att ömsesidigt göra oss förstådda. Detta faktum slår ihjäl det argument, som professor Lindskog förde fram. Vidare var jag för någon månad sedan över i Hälsingfors och träffade där en esperantist — det påstods, att han också talade svenska, men faktiskt är, att vi samtalande i åtskilliga timmar icke på svenska utan på esperanto, och vi hade icke någon som helst svårighet att förstå varandra. På hösten 1924 samlades arbetare från olika länder — jag lägger betoning på ordet arbetare, därför att det är ju de som äro minst tränade i fråga om bokliga kunskaper och deras mindre träning givetvis bör göra sig gällande på detta område — det samlades arbetare från 14 olika länder i Europa till en kongress i Bryssel. En representant för Hollands socialdemokratiska tidning, för övrigt huvudorganet för partiet i det landet, skrev, att det var förvånansvärt att finna den lätthet, med vilken dessa arbetare från olika länder kunde diskutera på ett enda språk och hur lätt de kunde göra sig förstådda av varandra.

Av vad jag nu sagt framgår att, även om en professor i språk, låt vara klassiska språk, fäller det omdöme, som professor Lindskog nyss fällde, så är det lika oriktigt för det, det är jag ett levande bevis för, och det var särskilt detta jag ville framhålla.

Nu vill jag för min del säga, att jag skulle vara synnerligen glad, om det för en gångs skull här skulle kunna bliva ett initiativ i världsspråksfrågan från svenska riksdagen. Jag har nämligen den uppfattningen, att detta är en kulturfråga av stor betydelse, och vårt folk är dock ett kulturfolk, som bör intaga en framstående plats i frågor av den betydenhet som denna. För närvarande är det ju så, att särskilt överklassen i vårt land huvudsakligen ser på världsspråksfrågan såsom en löjeväckande sak. Man har icke någon som helst insikt om dess betydelse. Jag kan ju nämna, att jag av en viss anledning plöjt igenom den av svenska utrikesdepartementet utgivna berättelsen över Nationernas förbunds verksamhet och de frågor, som behandlats både i rådet och vid förbunds församlingens möten, och jag kunde ej finna ett enda ord i denna berättelse om att världsspråksfrågan eller esperanto behandlats vid dessa sammankomster. Vi veta ju dock, att frågan behandlats och att det förelegat utförliga rapporter från sekretariatet i denna fråga. Men svenska utrikesdepartementet betraktar väl frågan som icke viktig nog att komma med i denna berättelse.

Jag har vidare mig bekant, att det under förra året ankom en skrivelse i en aktuell fråga till ett svenskt statsdepartement. Skrivelsen var från England, men den var skriven på esperanto. I Kungl. Maj:ts kansli fanns givetvis icke någon tjänsteman, som kunde översätta denna skrivelse till svenska, men man fick den kostnadsfritt översatt genom svenska esperantoförbundets sekreterare och fick därjämte meddelande om, att när svaret skulle avlätas, så skulle det översättas till esperanto likaledes kostnadsfritt. Men vad hände? Jo, svaret avgick naturligtvis skrivet på engelska. Departementets tjänstemän förstodo icke, att de som i England skrivit ett brev på esperanto också ville ha svaret på esperanto, och att det givetvis måste betraktas som ett drag

av utbildning och mindre framstående kulturell ståndpunkt att icke svara på det språk på vilket brevet varit avfattat. För att den svenska ämbetsmannavärlden måtte komma till förståelse av betydelsen av världsspråket esperanto, anser jag för min del att det vore synnerligen nyttigt att här få ett beslut som visade, att den svenska folkförsamlingen vill att något skall göras i detta ärende. Jag kan icke i det sammanhanget underlåta att uttrycka mitt beklagande över att vid tvenne föregående tillfällen, då man i första kammaren verkligen gått in för ett positivt beslut i denna fråga, så har andra kammaren, den folkvalda, som representerar i större mån, som man vill säga, de breda folklagren i vårt land, gått emot. Jag hoppas, att det icke skall bli fallet även denna gång.

När herr Engberg nyss uttalade som sin mening, att det vore fullständigt otänkbart att komma till något resultat, om man kom upp till franske utrikesministern och föreslog honom en överläggning om att ett nationalspråk skulle upptagas till världsspråk, så ger jag honom rätt i det avseendet. Det är fullständigt otänkbart, även enligt min övertygelse, att ett nationalspråk skall kunna bli ett verkligt världsspråk. Men jag är icke lika övertygad om att den franske utrikesministern skulle ge samma besked, om det gällde esperanto. Det är känt att framstående franska parlamentarici äro varma anhängare av esperanto, åtminstone har det varit fallet med två av de förutvarande konseljpresidenterna — hur den nuvarande står i denna fråga, vågar jag ej yttra mig om.

När herr Engberg säger, att han tycker för sin del att det skulle vara lättare och mera framkomligt att här gå in för att begära understöd av statsmedel för de föreningar, som driva världsspråksfrågan, så måste jag säga, att, med den kännedom jag har om riksdagens ställning till nya anslag, tror jag icke alls, att denna väg är framkomlig. Men annars tycker jag för min del, att, när finska riksdagen under en följd av år har kunnat lämna anslag för utbredande av esperanto, så borde nog också den svenska riksdagen kunna göra det. Men därför vågar jag icke tro på att den kommer att göra detta.

Om jag här skulle gå in i en utförligare framställning av ämnet, så skulle jag ha mycket att säga, och jag vill icke vid denna sena timme falla för frestelsen att tala så som mitt hjärta bjuder mig att tala. Jag vill emellertid sluta med att säga, att jag i dag på morgonen fick én del exemplar av en tidning från Paris, en facktidning utgiven av post-, telegraf- och telefontjänstemän och tryckt på esperanto. Första sidan prydes av ett porträtt av en ärad ledamot i första kammaren, den med detta år nytillträdande chefen för svenska postverket, generaldirektör Örne. I tidningen förekommer sedan en del artiklar om de svenska fackorganisationerna inom post-, telegraf- och telefonvärlden, och det slutar sedan med en teknisk artikel med rubriken »Svenska automattelefonstationer». Jag förvånade mig särskilt över den sista artikeln som gick på mer än 2—3 sidor, jag visste nämligen icke att det fanns någon person i vårt land, som behärskade det tekniska området så pass och dessutom ägde så god kunskap i språket, att han kunde författa en dylik artikel. När jag kom till sista sidan, märkte jag emellertid, att artikeln var författad av en rysk ingenjör, men översatt från ryska språket till esperanto av en annan ryss. Denna artikel var försedd med en not av översättaren, där han vänder sig till de svenska kamraterna och säger, att »för denna gång ha vi ryssar måst skriva en artikel om de svenska förhållandena, men jag hoppas, att denna artikel skall väcka eder, så att vi framdeles skola kunna läsa artiklar författade av eder själva». »Ert land», säger ryssen, »har så stor rikedom på tekniska saker att bjuda på, att det skulle vara till nytta för kolleger i hela världen, om ni kunde bjuda oss meddelanden härom på ett språk som vi alla förstå.»

Ang.
anlagande
av ett
världsspråk.
(Forts.)

Jag tycker, att det är lämpligt att draga denna parallell, när det gäller att avsluta debatten i denna sista fråga för dagen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Häruti instämde herr *Samuelsson*.

Herr Hagman: Herr talman! Varje gång denna fråga förelägges den svenska riksdagen, så är man van vid att överläggningen urartar till små muntrande tillställningar, och det finner jag ganska förstäeligt, därför att det här är ju en fråga, som ligger vid sidan av allfarsvägarna. Om det gäller att diskutera anslag till vägar och till premiering av mindre jordbruk eller sådana saker, då är man i ganska stor utsträckning sakkunnig lite var. Men då man kommer in på sådana här spörsmål, som förefaller flertalet ganska likgiltiga och främmande, då är det klart, att man icke är böjd att ägna dessa spörsmål någon större uppmärksamhet. Icke desto mindre har denna fråga ute i andra länder, framför allt i de länder, där man här påstår att man icke skänker denna fråga något intresse, tilldragit sig en mycket stor uppmärksamhet, och det är många människor som syssla med detta problem.

Jag har vid detta tillfälle velat säga några ord, därför att jag har i många år varit intresserad just för denna fråga. Men jag vill börja med att erkänna, att naturligtvis har herr Engberg rätt, då han säger, att det kan aldrig bli tal om att göra ett av de nationella språken till ett sådant internationellt språk. Det måste nog, om det skall göras något på detta område, bli ett konstgjort språk. Men jag tror, och det vill jag säga vid detta tillfälle, att det säkerligen icke är rätta vägen att så att säga angripa problemet ovanifrån genom motioner i riksdagen. Det är också därför, som jag för min ringa del aldrig fallit för frestelsen att motionera i detta ämne. Jag tror, att man i stället skall gå en annan väg, och jag skulle från denna talarstol vilja rekommendera alla för denna fråga intresserade att förfara på så sätt, att man ute i det verkliga livet försöker skapa ett kraftigt underlag av anhängare, innan man för fram frågan i riksdagen. All erfarenhet talar nämligen för att man bör förfara på detta sätt, om man skall kunna räkna på att erhålla någon framgång. Hur skulle det ha sett ut, om den svenska arbetarklassen i början på 80-talet hade försökt med motioner i riksdagen, som gått ut på att riksdagen skulle bevilja anslag eller vidtaga några åtgärder för att få arbetarna organiserade eller för att få arbetstiden förkortad eller att få arbetarnas löner höjda? Jag är säker på att man vid ett sådant tillfälle skulle ha visat dessa frågor ännu mycket mindre intresse, än man i dag haft för den fråga som här föreligger. Eller hur skulle det — för att taga ett annat exempel — ha sett ut, om man vid den tidpunkt då brännvinsindustrin var kronans största inkomstkälla föreslagit att vidtaga åtgärder i nykterhetsavseende? Resultatet skulle antagligen ha blivit lika negativt.

Jag tror också, att den här frågan närmast är av beskaffenhet att den i första hand bör intressera arbetarklassen i alla länder och att vi böra sätta in våra krafter på att bilda starka organisationer för arbete på denna frågas vidare utveckling, och att man sedermera bör försöka att genom dessa organisationer, som ha ett gemensamt mål för sina strävanden, föra frågan vidare i det praktiska livet. Hela den internationella fackföreningsrörelsen, den internationella nykterhetsrörelsen etc., alla dessa folkrörelser av olika slag lämpa sig helt säkert utmärkt för det arbete, som jag här skisserat. Men om den dagen kommer, att man på denna väg lyckas skaffa starka handlingskraftiga organisationer, som kunna taga denna fråga om hand, så är jag säker på att man skall kunna konstatera, att de herrar akademici, som i dag talat så ringaktande om detta spörsmål, komma att betyga sitt intresse och även visa sig villiga att stu-

dera frågan och sätta sig in i vad den gäller. Jag tror, att man på detta sätt skall nå fram till större resultat än man gör med rent ideella synpunkter, ty de stå icke så högt i kurs att de kunna göra sig gällande. Men jag vill i likhet med den föregående talaren, min partikamrat Eriksson, begagna tillfället att säga, att vad man här på visst håll sagt i dag överensstämmer icke med de faktiska förhållandena.

Med dessa synpunkter skulle jag egentligen icke ha anledning att här yrka bifall till utskottets hemställan, då jag gjort gällande, att jag icke tror, att denna väg är framkomlig; men det finns icke något annat sätt för mig att demonstrera min anslutning till tanken, att man en gång även på detta område skall åstadkomma ett resultat, än genom att yrka bifall till utskottets hemställan. Och för att alltså på ett så kraftigt sätt som möjligt manifesteras mina synpunkter på denna sak, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Engberg: Herr talman! Endast ett par ord med anledning av herr Erikssons på stockholmsbänken anförande, som jag betraktar som det starkaste anförande, som hållits från den andra riktningens sida, icke minst därför, att han är en känd och erkänd kännare av konstgjorda hjälpspråk och särskilt intresserat sig för det förevarande problemet. I sitt anförande avvisade han alternativet att använda ett levande språk som hjälpspråk. Han erkände öppet, att detta av politiska skäl icke går för sig. Det erkännandet tar jag fasta på. Det återstår alltså såsom föremål för den av utskottet förordade internationella utredningen de konstgjorda språken. Ingen vet, om det blir esperanto, ido, volapyk eller något annat språk på yk, som ännu icke är konstruerat. Nog säger väl i alla fall en smula eftertanke, att i samma ögonblick, man skulle försöka sig på en utredning, sådan som den här ifrågasatta, så befunde man sig i samma situation som en viss kommitté, vilken trädde i arbete efter Parisutställningen 1900. Då kommittén började undersöka möjligheterna för införande av ett hjälpspråk, kommo alla möjliga innehavare av patent på uppfinningar av hjälpspråk och begärde att få sina respektive språkförslag beaktade. Jag har därför den uppfattningen, att den utvägen i varje fall kommer att visa sig opraktisk och oframkomlig.

Jag vill tillägga, att herr Eriksson missförstått mig, om han tror, att jag är motståndare till att intresset för ett konstgjort språk hålles vid liv. Tvärtom ber jag att uttryckligen få betona, att det förefaller mig vara glädjande, att man intresserar sig för esperanto, ido etc. och inrättar klubbar för inlärande av dessa konstspråk. Men jag anser, att man bör vara konsekvent på detta område och söka få ekonomiskt stöd och hjälp från statsmakternas sida. Jag har emellertid personligen den uppfattningen, att den bästa hjälp, som kunde lämnas, vore att bereda största möjlighet för inlärande av något av de levande språken. Det finnes redan en fond, den s. k. Brantingsfonden, som, enligt min uppfattning, skulle kunna hjälpa mängden ung man ur arbetarklassen till att få göra en resa till utlandet och praktiskt lära sig språk. Lär man sig att hjälpligt tala ett av de tre stora kulturspråken, så har man ju, om jag så får uttrycka mig, nyckeln till det internationella livet. Det är — därom tycker jag vi alla borde kunna vara ense — en mycket rimligare och lämpligare metod att gå tillväga. Jag kan därför icke finna, att det är lämpligt att företaga en internationell utredning angående införande av ett konstgjort språk.

Herr förste vice talman! Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr Lindskog: Herr talman! Blott ett par ord. Denna gång kan jag kanske icke helt och hållet instämma med herr Engberg, i det att han yttrade, att det är väl värt att på alla sätt uppmuntra studier i esperanto, ido etc.

*Ang.
antagande
av ett
världsspråk.
(Forts.)*

Ang.
antagande
av ett
världsspråk.
(Forts.)

Jag kan icke neka till, att jag i viss mån tycker, att det nästan är synd om dessa stora idealister, för vilkas idealism jag f. ö. hyser den största beundran och aktning, att de lägga ned så mycket arbete och så mycken tid på konstgjorda språk. Jag medger, att det kan skänka dem tillfredsställelse att på det sättet komma i beröring med andra idealister av främmande nationer, men vad är den valutan mot den valuta man har av att studera ett levande språk och därigenom komma i beröring med ett oändligt mycket större antal människor och framför allt att lära känna ett världsspråk, en främmande kultur och litteratur, vilket ger så oerhört mycket mer. Jag har gett akt på, att när helst man talar om de konstgjorda världsspråken, talar man alltid om den nytta, man har därav på kongresser. Jag är övertygad om, att när esperantister, idister etc. träffas på en kongress, kunna de tack vare sin goda intelligens och sitt oerhörda intresse förstå varandra. Det är emellertid en annan sak att låta ett helt folk slå sig på att lära sig esperanto eller ido. Om man skickar ut dessa till exempelvis England, vågar jag med bestämdhet påstå, att de, när de komma till England och tala esperanto eller ido med engelsmännen lika litet komma att förstå engelsmännen som engelsmännen komma att förstå dem. Om man skapar ett konstgjort kongressspråk, blir resultatet bara det, att de, som bevista kongresser, få lov att lära sig ännu ett språk. De gamla kulturspråken kommer man nämligen alltjämt att behålla, och de komma icke att förlora något av sin betydelse. Vi ha sannerligen varken tid eller råd att skapa ett nytt språk, vars användbarhet huvudsakligen skulle bestå i att det kunde begagnas vid interparlamentariska och andra internationella kongresser, ty de andra språken komma icke att avskaffas för det. Resultatet bleve bara, att vi jämte de tre stora kulturspråken finge besväret släpa på ytterligare ett kongressspråk.

Jag ber, herr talman, att få vidhålla mitt avstyrkande av utskottets hemställan.

Herr **Eriksson** i Stockholm: Herr talman! Jag måste ännu en gång inlägga en gensaga mot den siste ärade talaren, då han kom tillbaka till att dialekterna skulle lägga så oerhörda svårigheter i vägen för esperantister från olika länder att förstå varandra. Jag har förut uttalat min personliga erfarenhet i denna fråga. Jag får dock medge, att jag icke personligen sammanträffat med någon engelsman, med vilken jag talat esperanto, så att jag kan icke yttra mig om det konkreta fall, herr Lindskog drog fram, då han uttalade sin förvissning om att en svensk och en engelsman icke skulle kunna förstå varandra, om de talade esperanto. Jag har visserligen korresponderat med en engelsman på esperanto, och det gick bra, men jag har, som nämnt, icke på esperanto talat med någon engelsman. Jag har emellertid en auktoritet, som jag kan åberopa. Jag är övertygad om, att den person, jag åsyftar icke skall draga sig för att bestyrka mina uppgifter, om han blir tillfrågad. Det är rektorn för Beskowska skolan i Stockholm, herr Jansson. Denne erfarne pedagog försäkrar, att vid de tillfällen han hört medlemmar av olika nationer tala esperanto, har han icke märkt några svårigheter för dem att förstå varandra eller att personer från olika länder haft någon väsentlig skillnad i uttalet av esperanto. Detta omdöme gäller även beträffande engelsmän. Jag får, med all möjlig respekt för den siste ärade talarens stora kunskaper på olika områden, erkänna, att jag i detta fall litat mer på rektor Janssons uttalande, än på professor Lindskogs, utan någon egen erfarenhet på detta område, uttalade förmodanden.

Efter härmed slutad överläggning framställde herr förste vice talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag å så-

väl berörda hemställan som den i ämnet väckta motionen; och fann herr förste vice talmannen den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid av herr Laurén, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes samt anslogs:

*Ang.
antagande
av ett
världsspråk.
(Forts.)*

Den, som vill, att kammaren avslår såväl femte tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5 som den i ämnet väckta motionen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren avslagit såväl utskottets hemställan som den i ämnet väckta motionen.

§ 11.

Herr förste vice talmannen meddelade, att herr statsrådet och chefen för finansdepartementet tillkännagivit, att han vid kammarens sammanträde nästkommande fredag ämnade besvara herr Lithanders interpellation, huruvida under 1926 års lagtima riksdag är att förvänta proposition angående åvägabringande av en statlig revision av vissa monopolistiska företag av statsfinansiell betydelse.

§ 12.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 5 A, till Konungen i anledning av dels vissa i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till socialdepartementet, dels ock vissa beträffande samma huvudtitel väckta motioner.

§ 13.

Till bordläggning anmälades:

konstitutionsutskottets utlåtande, nr 20, i anledning av väckta motioner angående ändring i gällande bestämmelser om förlust av rösträtt på grund av uraktlåten skattebetalning m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 62, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnaderna för stensättning av viss kronan för underhåll tilldelad väg inom Skövde stad;

nr 63, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avskedspremie åt vissa konstituerade underofficerare av 3:e graden vid flottan och kustartilleriet;

nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av kostnaderna för viss materielanskaffning m. m. för kustfästningarna;

nr 65, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa statens järnvägar tillhöriga fastigheter jämte en i ämnet väckt motion; och

nr 66, i anledning av väckt motion om anslag till anläggning av en håll- och lastplats vid London mellan Hörnsjö och Vännäs järnvägsstationer;

sammansatta stats- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 6, i anledning av väckt motion om avveckling av fullmäktigsystemet inom statsförvaltningen och de affärsdrivande verken;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 5 i förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor;

nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av rubrikerna 1143 och 1197 i den vid förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor fogade tulltaxa;

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse av § 12 mom. 1 i förordningen den 9 juni 1911 (nr 80) med tulltaxa för inkommande varor; och

nr 29, i anledning av väckta motioner om höjning av tullen å fönsterglas;

bankoutskottets utlåtanden:

nr 24, angående vissa framställningar rörande elfte huvudtiteln, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

nr 25, i anledning av vissa framställningar rörande pensioner eller understöd åt efterlevande till vissa i statens tjänst anställda personer;

nr 26, i anledning av vissa motioner om pensioner och understöd;

nr 27, i anledning av väckt motion angående förbättring av pensioner av äldre typ till änkor efter befattningshavare i statens tjänst; och

nr 28, i anledning av väckt motion om årligt understöd åt eldaren vid riksbankens avdelningskontor i Umeå E. A. Bäckström;

första lagutskottets utlåtande, nr 21, i anledning av väckt motion om viss ändring i utsökningslagen;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckta motioner angående expropriationslagstiftning för främjande av kolonisationen dels i Norrland och Dalarna dels ock i södra och mellersta delarna av riket; och

nr 15, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om förbättring av ofullständiga jordbruk;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 1, angående regleringen för budgetåret 1926—1927 av utgifterna under riksstatens nionde huvudtitel, innefattande anslagen till jordbruksdepartementet;

nr 21, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående tillfälliga lönetillägg åt vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare i vad rör jordbruksärenden;

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående dyrtidstillägg åt befattningshavare i statens tjänst m. fl. jämte i ämnet väckta motioner, allt i vad rör jordbruksärenden; och

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av villkoren för lån från Norrbottens nybyggeslånefond m. m.; samt

andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 3, i anledning av väckt motion om överflyttande å statens folkskoleinspektörer av gymnastikin-spektionen och övriga fackinspektioner vid folkskolorna.

§ 14.

Justerades protokollsutdrag.

§ 15.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Hedlund</i> i Östersund	under	7	dagar	fr. o. m.	den	18	mars,
» <i>Nylander</i>	»	7	»	»	»	18	»
» <i>Henrikson</i>	»	4	»	»	»	20	» och
» <i>Borg</i>	»	4	»	»	»	20	» .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 11.12 e. m.

In fidem
Per Cronvall.